

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Suzana Vuletić

Nasilje nad starimi ljudmi v občinah Ormož in Ptuj

Diplomsko delo

Ljubljana, 2018

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Suzana Vuletić

Nasilje nad starimi ljudmi v občinah Ormož in Ptuj

Diplomsko delo

Mentor: Doc. dr. Srečo Dragoš

Ljubljana, 2018

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in Priimek: Suzana Vuletić

Naslov diplomske naloge: Nasilje nad starimi ljudmi v občinah Ormož in Ptuj

Mentor: Doc. dr. Srečo Dragoš

Kraj: Ljubljana

Leto: 2018

Št. strani: 108

Št. prilog: 2

Št. tabel: 2

Ključne besede: staranje, stari ljudje, strokovne službe, nasilje, socialno delo s starimi ljudmi.

Povzetek:

V diplomskem delu sem raziskovala delovanje posameznih strokovnih služb, ki se ukvarjajo z nasiljem nad starimi ljudmi, v občini Ormož in Ptuj. Zanimalo me je, ali se strokovne službe srečujejo z nasiljem nad starimi ljudmi, kako se strokovni delavci izražajo o tej temi, kakšno je sodelovanje med službami, ali so delavci izpostavljeni kakšnim grožnjam, kakšna je zakonodaja na področju nasilja nad starimi, izvedeti tudi kakšno zgodbo o primeru nasilja nad starim človekom in kaj bi se moralo storiti za zmanjšanje te problematike. V prvem delu diplomske naloge sem predstavila teoretične okvire o staranju prebivalstva, njihovih potrebah in stereotipih starih ljudi. Prav tako sem opisala oblike nasilja in vzroke za pojav nasilja nad starimi ljudmi. Predstavila sem socialno delo s starimi ljudmi in opisala pomembne institucije, ki se ukvarjajo z nasiljem nad starimi ljudmi. V drugem delu diplomske naloge predstavim rezultate kvalitativne raziskave. Opravila sem 8 intervjujev z različnimi službami, ki delujejo na področju raziskovane problematike. Rezultati so pokazali, da se strokovne službe v občini Ptuj in Ormož pogosto srečujejo z nasiljem nad starimi ljudmi. O nasilju so službe največkrat obveščene od drugih strokovnih služb, le malokdaj pride žrtev po pomoč sama. Vse službe se izražajo o tej tematiki in se med seboj tudi povezujejo. Večina zaposlenih je že doživela grožnje s strani povzročitelja nasilja. Z dosedanjimi zakonodajo so zaposleni zadovoljni, vendar so predlagali kar nekaj možnih izboljšav na področju nasilja nad starimi ljudmi.

Title: Violence against elderly people in the municipalities of Ormož and Ptuj

Key words: aging, old people, professional service, abuse, social work with the elderly

Abstract:

In this diploma thesis, I investigated the work of individual expert services, dealing with violence against the elderly in the Ormož and Ptuj municipalities. I was interested in whether professional services are confronted with violence against older people, how professionals educate themselves on this topic, the cooperation between departments, whether workers are exposed to some kind of threats, the legislation in the field of violence against the elderly, a story about a case of violence against an older person, and what should be done to reduce this problem. In the first part of the thesis, I present the theoretical frameworks on the aging of the population and the needs and stereotypes of the elderly. I also describe the forms and the causes of violence against older people. I present social work with the elderly and describe important institutions dealing with violence against them. In the second part of the thesis, I present the results of a qualitative research. I have conducted eight interviews with various departments working in the field of the investigated issues. The results showed that professional services in the municipalities of Ptuj and Ormož often face violence against the elderly. Services are most of the time made aware about violence by other professional services; the victim rarely comes looking for help by itself. All services are constantly educating themselves on this topic and are connecting with each other. Most employees have already experienced threats from a perpetrator of violence. With the legislation already in place, the employees are satisfied, but they did propose some possible improvements in the field of violence against the elderly.

KAZALO

1	TEORETIČNI UVOD	1
1.1	Staranje prebivalstva.....	1
1.1.1	Potrebe starih ljudi	4
1.1.2	Stereotipi in diskriminacija starih ljudi	6
1.1.3	Oblike diskriminacij nad starimi ljudmi.....	7
1.2	Stari ljudje in družina	9
1.3	Nasilje nad starimi ljudmi.....	11
1.3.1	Oblike nasilja in zlorab	13
1.3.2	Posebne oblike nasilja	16
1.4	Vzroki za pojav nasilja nad starimi ljudmi	18
1.5	Molk starih ljudi in vzroki za neukrepanja proti nasilju in zlorabam.....	19
1.6	Zakonodaja o nasilju nad starimi ljudmi v Sloveniji	20
1.7	Značilnosti socialnega dela s starimi ljudmi.....	22
1.8	Zagovorništvo starih ljudi.....	26
1.9	Pregled institucij, ki se ukvarjajo z nasiljem nad starimi ljudmi.....	28
1.9.1	Nevladne organizacije	28
1.9.2	Socialne institucije	30
1.9.3	Institucionalno varstvo	31
1.9.4	Zdravstvene institucije	32
1.9.5	Policija.....	33
2	PROBLEM.....	35
3	METODOLOGIJA	37
3.1	Vrsta raziskave	37
3.2	Merski instrumenti.....	37
3.3	Populacija in vzorec.....	38
3.4	Način zbiranja podatkov	40
3.5	Analiza podatkov	41
4	REZULTATI.....	44
5	RAZPRAVA	58
6	SKLEPI.....	64
7	PREDLOGI.....	67
8	UPORABLJENA LITERATURA	69
9	PRILOGE.....	75

9.1	Priloga A: Smernice za intervju.....	75
9.2	Priloga B: Intervjuji	76

KAZALO TABEL

Tabela 1: Upravna enota Ptuj, prebivalstvo starejše od 65 let	1
Tabela 2: Upravna enota Ormož, prebivalstvo starejše od 65 let.....	2

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 Staranje prebivalstva

Eden izmed glavnih dosežkov v 20. stoletju je podaljševanje življenjske dobe. K temu je pripomoglo predvsem izboljšanje zdravstvenih in socialnih razmer. Ob popisu prebivalstva leta 1991 je znašal delež starejših nad 65 let v celotnem prebivalstvu 11,2 %. Vsa naslednja leta se je delež starih ljudi še povečeval, tako da je leta 2005 bilo pri nas že več kot 15,5 % starejših od 65 let, kar pomeni, da je v tej starostni dobi bilo že več kot 310.000 prebivalcev Slovenije. (Bezenšek in Barle, 2007, str. 167)

»Demografski podatki Evropske unije in tudi Slovenije kažejo, da se število prebivalstva, starejšega od 65 let, povečuje. Slovenija ima 16,4 odstotkov oseb starejših od 65 let, hitro pa narašča tudi delež najstarejših starejših, to je skupina starejših od 80 let.« (Mali, 2011, str. 15)

Podatki (Statistični urad RS, 2018) nam kažejo, da je v letu 2018 število ljudi, ki so starejši nad 65 let, naraslo na 19, 1 %. Napovedi demografov pa govorijo, da se bo demografska eksplozija starejšega prebivalstva nadaljevala vse do leta 2050. (Šircelj, 2009, str. 22)

V svoji diplomski nalogi se bom navezovala samo na dve Upravni enoti, enoto Ormož in enoto Ptuj. Na podlagi tega sem se odločila priložiti podatke prav za ti dve enoti, da lahko dobimo podrobnejši vpogled v statistiko na tem področju. Na spletni strani podatkovne baze SI-STAT sem najprej pridobila podatke o tem, koliko prebivalcev sploh imata Upravna enota Ormož in Ptuj. Ugotovila sem, da ima Upravna enota Ormož, pod katero spadajo tri občine (Občina Ormož, Občina Središče ob Dravi, Občina Sveti Tomaž), skupaj 16.199 prebivalcev. Upravna enota Ptuj pa obsega 16 občin in ima skupaj 68.478 prebivalcev. Predvsem me je zanimalo tudi, koliko imamo, v Upravni enoti Ormož in Ptuj, starih ljudi. V nadaljevanju prilagam tabeli, iz katerih lahko razberemo, koliko je starih ljudi, ki so starejši od 65 let, v posamezni upravni enoti.

Tabela 1: Upravna enota Ptuj, prebivalstvo starejše od 65 let

		2017 (1. 7. 2017–31. 12. 2017)
		65 + let
Ptuj	Moški	5.194
	Ženske	7.404

Vir: Podatkovna baza SI-STAT (2018).

Tabela 2: Upravna enota Ormož, prebivalstvo starejše od 65 let

		2017 (1. 7. 2017–31. 12. 2017)
		65 + let
Ormož	Moški	1.314
	Ženske	1.943

Vir: Podatkovna baza SI-STAT (2018).

Na podlagi tabel lahko razberemo, da imata obe Upravni enoti, Ormož in Ptuj, skupaj 15.855 ljudi starejših od 65 let, kar je zelo veliko število. Glede pridobljenih informacij lahko sklepam, da se strokovne službe najverjetneje kar pogosto srečujejo s problematiko, ki jo raziskujem.

Staranje je proces, ki je pogosto obremenjen z boleznijo, slabostjo in ranljivostjo. Za večino ljudi drži rek, da bi radi dolgo živeli, nihče pa se ne želi starati. Proces staranja je za človeka naporen, redke stvari v starosti so dobre. Danes prevladuje stališče, da staranje ni bolezen, ampak funkcija samega življenja. (Filipčič, 2002) »Starost je obdobje, ki je lahko kreativno in optimistično, lahko pa je destruktivno in pesimistično. Skozi vsa življenjska obdobja se mnoge stvari zarežejo v naše življenje in v njem pustijo globok pečat.« (Tičar, 2011, str. 29) Življenje je sestavljeno iz veliko vzponov in padcev, ki pa jih ljudje med seboj zelo različno prenašamo.

Ramovš (2003) v svoji knjigi piše, da v vsakem trenutku življenja moramo razlikovati tri starosti:

1. kronološko starost, ki nam jo pokaže datum,
2. funkcionalno starost, ki se kaže v tem, koliko človek zmore samostojno opravljati osnovna življenjska opravila,
3. doživljajsko starost, ki se kaže v tem, kako človek sprejema in doživlja svojo trenutno starost.

Pečjak (2007, str. 13–14) pravi, da se staramo zaradi progresivnih fizioloških sprememb v organizmu. Staramo se od oploditve naprej, skozi celotno življenje. Med drugim omenja, da je staranje proces nenehnih sprememb, ki se vrstijo celotno življenje.

»V preteklosti so bili stari ljudje za mlajši dve generaciji glavni vir informacij, znanj in veščin za vsakdanje delo in druge bistvene vidike preživetja, danes tretja generacija s težavo

sledi naglemu tehničnemu razvoju. Bistvena sestavina doživljanja smisla starosti pa je prav prenašanje spoznanj in izkušenj mlajšima generacijama.« (Bezenšek in Barle, 2007, str. 164) »Zanimivo je, da povečevanje starejšega prebivalstva opredeljujejo kot problem, skrajnost, ostro zarezujoč pojav, ki bo porušil dosedanje oblike skupnega sožitja in celo obstoj političnega in družbenega sistema. Le redko pa zasledimo razmišljanja, da je staranje prebivalstva uspeh sodobne civilizacije, fenomen, na katerega bi morali biti ponosni.« (Mali, 2011, str. 16)

Sestavni del oblikovanja, sprejemanja in utrjevanja nove filozofije življenja je tudi odpravljanje različnih predsodkov, mitov in zgrešenih verovanj ter pričakovanj.

Kristančič (2005) navaja naslednje mite o staranju:

- osebe, ki imajo več kot 65 let, so že stare.
- Mnoge starejše osebe so slabega zdravja.
- Starejši niso tako pametni, kot so mladi.
- Starejše osebe so neproduktivne.
- Starejši ljudje so seksualno neprivlačni.
- Vse starejše osebe so v glavnem enake.

Tudi Mali (2007, str. 8–10) omenja nekatera popačena mnenja o starih ljudeh:

- večina starejših je slabotnih in bolehnih.
- Starejši ljudje so večinoma zmedeni, senilni in sklerotični.
- Večina starejših ljudi je osamljenih in izoliranih.
- Večina starejših je revnih, predstavljajo finančno breme za družbo in so neproduktivni.
- Z leti se neprijetno spremeni človekovo obnašanje, človek postane trmoglav, nazadnjaški, neuvideven, skopuški ...
- Stari ljudje živijo le od preteklosti.

Vzroki negativnih zamisli o staranju izhajajo predvsem iz dejstva, da pretirano povzdiguje mladost. Mladost si predstavljamo kot nekaj, kar je polno energije, živahno in igrivo, po drugi strani pa si stare ljudi predstavljamo kot toge, staromodne, bolne, počasne, zaradi tega se kopiči toliko slabih in popačenih mnenj o starih ljudeh. (Kristančič, 2005, str. 41)

1.1.1 Potrebe starih ljudi

»Vsekakor so potrebe tudi pri človeku glavna motivacijska energija; stiska ob njihovi nezadovoljenosti poganja osnovni socialni imunski vzgib pri človeku, to je samopomoč. Zadovoljevanje naravnih potreb, ki jih ima v vsaki od razsežnosti, je pogoj za normalen človeški razvoj in samouresničitev.« Največkrat se v današnjem svetu dogaja, da imajo stari ljudje dobro zadovoljene materialne potrebe, so zdravi in duševno čili, vendar pa so nezadovoljni, ker so osamljeni in nimajo toliko medčloveških odnosov, kot bi želeli. (Ramovš, 2003, str. 87–88)

Ramovš (2003) največ pozornosti namenja višjim socialnim potrebam v starosti, ki so:

1. Potreba po materialni preskrbljenosti

K tej potrebi spada zadovoljevanje potreb po hrani, obleki, toplem stanovanju, potovanjih in podobnem. Ta potreba je predvsem odvisna od človekove materialne preskrbljenosti, torej kako visok dohodek ima mesečno. V preteklosti je bilo tako, da so ljudje delali toliko časa, kot so lahko, nato, ko pa več niso zmogli skrbeti zase, pa so skrb prevzeli sorodniki ali družbena skupnost. Prav zato je treba poudariti, da ima vsako delo določeno vrednost, tudi če zanj človek ne dobi plačila.

2. Potreba po ohranjanju telesne, duševne in delovne svežine

Potreba po krepitvi in ohranjanju telesne, duševne in delovne svežine je temeljna človeška potreba, ki ji je treba vse življenje posvečati pozornost, v starosti pa še posebej. Kakovostna starost je delovna. Dejavna, razgibana, ustvarjalna. Možnosti za aktivnosti v tretjem življenjskem obdobju so neštete, človek sam pa mora zavestno izbrati najbolj primerne zase.

3. Potreba po osebni medčloveškem odnosu

Potreba po človekovi povezanosti je ena izmed najbolj pomembnih nematerialnih potreb v starosti. Človek je lahko zdrav in bogat, vendar če nima človeka, ki bi ga poslušal, ga sprejemal takšnega, kakršen je, pa ga lahko to povsem razžalosti.

4. Potreba po predajanju življenjskih izkušenj in spoznanj mladi in srednji generaciji

To, da star človek vidi svoje življenje kot nekaj vrednega, največ pripomore, da mlajše generacije vidijo njegove življenjske izkušnje resno in jih tudi znajo ceniti. Človekove

življenjske izkušnje so njegovo največje in najbolj osebno bogastvo. So temelj, ki daje vrednost vsemu drugemu premoženju.

5. Potreba po doživljanju smisla starosti

V starosti se največkrat pojavlja vprašanje smiselnosti življenja. Človek doživlja svojo potrebo po smislu kot brezpogojno možnost, da je njegovo življenje smiselno v celoti, s slehernim trenutkom ali situacijo vred. »Viktor Frankl je odkril in razčlenil, da je človekova volja do smisla temeljna človekova energija. Star človek, ki ne doživlja smisla svoje starosti, ostane brez energije za opravljanje številnih nalog, ki bi jih sicer zmogel.« (Ramovš, 2003)

6. Potreba po negi v starostni onemoglosti

Velika večina starih ljudi v tretjem življenjskem obdobju je še pri močeh. Težko je tistim starim ljudem, ki so onemogli in morajo sprejeti svoje negovalce, prav tako pa tudi vsi drugi ljudje, ki so okrog njih. Če ne sprejmemo človekove onemoglosti, lahko tako razmišljanje zagreni življenje tako staremu človeku, kot nam samim.

Nekateri drugi avtorji drugače opredeljujejo potrebe starih ljudi. Grebenc (2005) povzema potrebe po psihologu Maslowu, ki je razvil hierarhijo potreb. Sestavil je piramido, ki je razdeljena v pet stopenj. Na dnu piramide najdemo fiziološke potrebe, tem sledi potreba po varnosti. Proti vrhu nato sledita potrebi po ljubezni in pripadnosti. Pri vrhu pa najdemo potrebo po spoštovanju in potrebo po samouresničevanju.

Ljudje pogosto lažje razumemo materialne potrebe, ki jih imajo stari ljudje, in jim jih tudi pomagamo uresničiti. Nematerialne potrebe starih ljudi pa so velikokrat prezrte, saj so za njihovo zadovoljevanje potrebni čas, energija, bližina. (Kladnik, 2010)

Kladnik (2010) izpostavi tri temeljne nematerialne potrebe v življenju, to so: potreba po pristnem medčloveškem odnosu, potreba po sprejemanju starosti in sprejemanju tega obdobja kot smiselnega, potreba po povezavi vseh treh generacij. Potreba po medčloveškem odnosu izhaja iz tega, da smo vsi ljudje družabna bitja in potrebujemo odnose z drugimi ljudmi. V odnosih z drugimi tako razvijamo svoj jaz. V starosti je oteženo spoznavanje novih ljudi, saj ljudje ne zapuščajo več toliko svojih hiš, kot so jih nekoč. To pa ne pomeni, da morajo stari ljudje obupati, ampak jim moramo ponuditi pomoč in priložnost za vzpostavitev medčloveških odnosov. Potreba po medčloveških odnosih je najbolj problematična socialna potreba v starosti.

1.1.2 Stereotipi in diskriminacija starih ljudi

V socialnem delu smo pozorni na raznovrstne vidike, ki jih prinaša starost. Zanima nas predvsem, kakšen položaj določa družba starim ljudem. Sodobna zahodnjaška družba, v katero sodimo tudi mi, ustvarja podobo starih ljudi v skladu z lastnimi cilji in ideološkimi pogledi. Družba določa miselnost, da za dvig storilnosti potrebujemo mlado, aktivno populacijo. Mali opiše, da družba stare ljudi dojema napačno, nesmiselno in stereotipno. Stare ljudi dojema kot nesamostojne, nesposobne in pomoči potrebne člane družbe. Takšno gledanje družbe vodi v izključevanje starih ljudi iz središča družbe. Vpliva na samopodobo starih ljudi, na politično izključevanje, revščino, medgeneracijsko nesodelovanje, vse to pa vodi v začaran krog izključevanja starih ljudi. (Mali, 2011)

Na starostne stereotipe zelo vpliva opazovanje bolnih in onemoglih starih ljudi, ki živijo pri svojih svojcih ali osamljeni v domovih, zavodih ali bolnišnicah. Zanimivo je, da je strah pred starimi ljudmi prisoten tudi pri politikih, ki ne vedo, kako bi se rešili pritiska starih ljudi, ne da bi s tem izgubili volivce. (Pečjak, 1998)

Tako Berger in Thompson (1994) domnevata, da ljudi stik s starimi ljudmi, spominja na njihovo prihodnost in umrljivost. Prav zaradi tega ljudje razvijajo samozaščitne mehanizme, kot so starostni stereotipi.

Kot vsi stereotipi tudi stereotipi o starosti pogosto pretiravajo, posplošujejo in ne ustrezajo resnici. Samopodoba starih ljudi je velikokrat že slaba, tako pa se počutijo še starejše, kot v resnici so, se imajo za nesamostojne in menijo, da so tudi veliko bolj odvisni od drugih, kot so v resnici. Stereotipi tako enostransko stigmatizirajo starega človeka, vplivajo na njegovo doživljanje in vedenje. (Mali, 2011, str. 18)

»Ko govorimo o starih ljudeh, povezujemo starost s prevladujočimi stereotipi o starih ljudeh, denimo, stari ljudje so slabotni in bolehn, pozabljivi, nazadnjaški, osamljeni, neproduktivni.« (Mali, 2011, str. 18)

V starih kulturah so bili stari ljudje veliko bolj spoštovani, kot so danes. Nekoč so stare ljudi cenili, zaradi njihovih življenjskih izkušenj, danes pa te izkušnje izgubljajo pomen in so tako tudi stari ljudje manj cenjeni. V angleški literaturi omenjeni proces najdemo pod izrazom

»ageism«. Izraz ageizem pomeni nekaj podobnega kot rasizem oziroma kot diskriminacija rasnih skupin, tako gre za neupravičeno posploševanje nekih lastnosti na celotno skupino ljudi. (Mali, 2011, str. 18)

V zadnjih nekaj letih v Sloveniji naraščajo nasilje, zlorabe, diskriminacija nad starejšimi ljudmi. Velikokrat se zgodi, da stari ljudje iz najrazličnejših razlogov nasilja ne prijavljajo in posledično odgovorne institucije ne morejo ukrepati, tako trpljenje starih ljudi še vedno ostaja skrito za štirimi zidovi. Eden izmed vzrokov, da stari ljudje ne prijavljajo nasilja, je, da so le-ti najmanj informirani o svojih pravicah in možnostih ukrepanja, pa tudi najmanj zaščiteni. Med žrtvami nasilja je še vedno največ starejših žensk, največ nasilja pa je v družinskem okolju, sledijo socialne in zdravstvene institucije. Pojavi, kot je diskriminacija starih ljudi, zelo škodijo zdravju človeka in njegovi kakovosti življenja. (Žiberna, 2005, str. 48)

1.1.3 Oblike diskriminacij nad starimi ljudmi

Žiberna (2005, str. 49) v knjigi opiše kar nekaj diskriminacij, ki zadevajo staro generacijo:

- omejevanje pravic na področju zdravstva (omejitev storitev zdravstvene nege, rehabilitacije, čakalne dobe na zdravstvene posege, specialistične preglede), še zlasti pa so mnogokrat prikrajšani tisti, ki so postali invalidni po upokojitvi, kajti pri nas se invalidnost obravnava le z vidika delazmožnosti, ne pa tudi z vidika kakovosti življenja.
- Nedosegljivost socialnih storitev, npr. pomoč na domu ni v skladu s potrebami, dolge čakalne dobe za sprejem v domsko oskrbo, visoke cene varovanih stanovanj, neprilagojeni stanovanjski prostori potrebam bolnim.
- Starejši niso informirani o svojih pravicah, možnostih do ustreznih programov zanje. Sodobna informatika jim ni dosegljiva, svetovalnic za starejše ni, predstavitev starejše generacije v medijih je neustrezna, komunikacija z okoljem je slaba ...
- Starejšim izobraževanje ni dosegljivo, zlasti revnim. V univerzo za III življenjsko obdobje se vpišejo le tisti, ki lahko sami plačajo, tudi računalniško izobraževanje ni dostopno, zlasti revnim in tistim iz oddaljenih krajev, nasploh izobraževanje za starejše ni dostopno zaradi materialnih sredstev.

- Raziskav o starejši generaciji je zelo malo, uporabnega znanja za delo s starimi ljudmi tudi ni, zato bi bil potreben novi program.
- Starejši nad 70 let so prikrajšani za razna posojila, tudi kadar gre za izboljšanje stanovanjskega standarda ali nakup pripomočkov.
- Vse bolj omejujejo osebne pravice pri odločanju o svojem načinu življenja, o svojem premoženju. O tem odločajo svojci in strokovni delavci.
- Z ukinjanjem prevoznih sredstev, malih trgovin so najbolj prizadeti stari ljudje, saj ne morejo priti do zdravnika, do nakupov dnevnih potrebščin in drugih storitev.
- Stereotipen in negativen odnos do starejših je vse bolj prisoten.

»Diskriminacija je pojav, ki omejuje pravice človeka kot državljana. V svetu se danes veliko piše in govori o nediskriminaciji, OZN in druge organizacije dajejo pobude za preprečevanje, odkrivanje in zakonske ureditve, toda še vedno pa ni ukrepov za izboljšanje razmer. Ker smo še polni zastarelih pogledov, se niti ne zavedamo, kako in kje človeka prizadenejo pojavi diskriminacije in kako zelo vplivajo na zdravje ter kakovost človeka.« (Žibera, 2005, str. 187)

Začarani krog diskriminacije starih ljudi se začneja z izstopom iz njihovega poklicno aktivnega življenjskega obdobja, katerega meje so družbeno določene. Tako se znajdejo na obrobju družbe, ki ceni zlasti popolno produkcijsko sposobnost svojih članov. Stereotipnemu obravnavanju starih ljudi sledi samodiskriminacija oziroma izgradnja samopodobe, ki ustreza družbenim stereotipom. Ker stari ljudje sprejmejo družbeno stereotipno vlogo, se tako tudi začnejo obnašati in s tem nehote potrjujejo družbeno diskriminacijo starosti. Za stare, nekoristne in nemočne zgradijo domove, s čimer se veriženje diskriminacij v začaran krog vse bolj krepi in pogloblja, stari ljudje pa so vse bolj nemočni, da bi ga sami presegli. (Irgl, 1995)

Da bi se začaran krog diskriminacij v starosti presekal, bi morali člani aktivne generacije »posoditi« svojo moč starim ljudem. Rešitev je tudi v zagovorništvu. Zagovorništvo pomeni govoriti za ljudi, ki ne morejo govoriti zase. Govoriti za ljudi, ki imajo manj socialne moči, znanja in sposobnosti. Govoriti za ljudi, ki so v položaju nemoči ali vsaj neenake socialne moči. (Irgl, 1995)

1.2 Stari ljudje in družina

Ljudje imamo idealne predstave o tem, kako vidimo starega človeka. Vidimo ga v krogu oskrbe, ki je zelo velika: družina, prijatelji, sosedje in tudi vsi strokovni delavci, kot so: medicinske sestre, zdravniki, odvetniki, socialne delavke ... V tem krogu oskrbe prihaja do različnih občutkov, jeze, veselja, žalosti. (Cason, 2001)

Biti starš svojim staršem, ki so popolnoma odvisni od skrbi in nege, je težko in izčrpavajoče delo, ki terja veliko časa in energije, pa naj si gre za čisto majhne stvari, ki pa imajo za stare ljudi velik pomen. Pogosto institucionalna oblika skrbi in nege pride že čisto na koncu, ko so člani družine storili vse, kar so mogli. Nekateri starševski otroci se v intenzivni skrbi za starše počutijo kot ujetniki. Verjetno prav zaradi takšnih občutkov tistih, ki skrbijo za svoje starše, pride do zanemarjanja, zlorab in nasilja, tako s strani posameznikov kot tudi ustanov. (Kristančič, 2005, str. 21)

Življenjska doba ljudi se vedno bolj podaljšuje, to pa vpliva na nove vezi, ki se ustvarjajo med ljudmi. Od nuklearne družine se tako vedno bolj premikamo med prijatelje, sorodnike. Danes so številni starši v vlogi bančnikov, finančno in materialno pomagajo svojim otrokom in tudi že vnukom. Velikokrat je težko, saj jih ima večina zelo majhno pokojnino. (Kristančič, 2005, str. 22–23)

»Vzporedno s podaljševanjem življenja, napredkom medicine, zmanjševanjem deleža aktivnega prebivalstva in večanjem deleža od pomoči odvisnih oseb, smo priča spremembam v družinskih razmerah in medgeneracijskih odnosih.« (Mali, 2011, str. 15)

Tako kot piše Ramovš (2005), se možnosti za družinsko in domačo oskrbo starih ljudi danes krčijo iz več razlogov:

1. Naglo se veča delež starih ljudi, zlasti najstarejših starih. Te skupine potrebujejo veliko oskrbe in nege. Na drugi strani pa delež mlade in srednje generacije, ki bi lahko skrbela za stare ljudi, upada.
2. Veča se število starih ljudi, ki živijo sami ali skupaj z drugim starim človekom.
3. Družinsko oskrbo starih ljudi najpogosteje izvajajo zaposlene ženske. Te ženske o oskrbi starega človeka niso posebej poučene. Zraven oskrbe starega človeka jih tako izčrpavajo še skrb za lastno družino ter zahteve in delovni čas njihove redne zaposlitve.

4. Kulturni tabu starosti povzroča podzavestni odpor do starih ljudi in njihove nemoči, kar prispeva tudi k večjemu družinskemu marginaliziranju starega človeka.

5. Komunikacijska odtujenost in medsebojno nepoznavanje generacij zmanjšujeta možnosti za obojestransko zadovoljujočo družinsko oskrbo starega družinskega člana.

6. Ljudje vseh generacij, zlasti pa starejši, imajo velika pričakovanja glede socialnega sožitja, toda zelo malo uporabnega znanja in veščin za dobro osebno komuniciranje med generacijami.

7. Tretja generacija, ki je doslej živela v družbi relativne blaginje, je nepripravljena na prenašanje osebnih, socialnih in zdravstvenih težav, ki jih prinaša starost, zato je s svojo prezahtevnostjo neprijetna za mlajše v družini.

8. Tretja generacija ima ambivalenten odnos glede družinske oskrbe: z ene strani tradicionalno pričakuje pozornost in pomoč od svojcev, z druge pa njena visoka zavest avtonomije in samozadostnosti povzroča vedenjsko in besedno odklanjanje pomoči svojcev.

Kadarkoli se družina sooča z nasiljem znotraj družine, se to odraža na kakovosti življenja vsakega od njih in družine kot celote. Naj gre za nasilje nad otroki, medsebojno nasilje med partnerjema ali nasilje nad starim človekom. Medtem ko smo v odnosu do nasilja nad otroki in med zakonci že senzibilizirani, pa Knific (2005, str. 50) piše, da se pri soočanju z nasiljem nad starostniki ne znajdemo še najbolje. Navaja, da nimamo besed, in če teh ni, potem ne more biti niti ravnanj, ukrepov, ki bi izboljšalo stanje na tem področju.

Največ starejših ljudi živi izven specializiranih institucij, tako da so družinski člani najpogostejše tisti, ki za starejše prevzamejo skrb. Nega starejših in za samostojno življenje nesposobnih ljudi, ki so pogosto tudi hudo bolni, je povezana z velikimi napori in stresom tistih, ki zanje skrbijo, pa tudi z nevarnostjo, da kljub vsemu ne bodo deležni ustrezne nege. (Cijan in Cijan, 2003)

Kadar se vprašanje nasilja nanaša na starega človeka, se soočamo z mnogimi dimenzijami:

- med starim človekom in njegovimi družinskimi člani potekajo dolgoletne in raznovrstne interakcije. Pomeni, da je starostnik skozi ravnanje in odnose v preteklih letih soustvarjal družinsko klimo, sooblikoval vrednote in podobno. Povedano

seveda ne opravičuje nikakršnega nasilja, vendar je ta vidik treba spoštovati in upoštevati.

- Problem negovalcev/oskrbovalcev je tema, o kateri se zelo malo govori. V stroki socialnega dela vsakodnevno opažajo, kako izgorevajo poklicne socialne oskrbovalke za oskrbo na domu in negovalke v domovih upokojencev. Domači negovalci/oskrbovalci so enako ali še bolj preobremenjeni, običajno so tudi sami v zdravstvenih in drugih težavah. Kar ne opravičuje nasilja, je pa to lahko izraz globoke nemoči.
- Le redki starostniki se upajo soočiti z nasiljem in priznati, da so žrtve nasilja. Kljub zagotovljeni podpori se večina med njimi umakne. Umik običajno pomeni prezgodnji odhod iz življenja. Vdanost v neki konec. (Knific, 2005, str. 71–72)

1.3 Nasilje nad starimi ljudmi

Pri obravnavanju nasilja nad starimi ljudmi je treba postaviti starostno mejo, od kdaj naprej štejemo osebo za starejšo ali ostarelo. V literaturi se najpogosteje pojavlja starost 65 let, ki tudi sicer predstavlja mejnik v življenju posameznika. Na starost se pogosto veže upokojitev, poleg tega pa tudi medicinska znanost meni, da v tej dobi ljudje preidejo v specifično življenjsko obdobje. (Filipčič, 2002)

V starosti se v človeku pojavi veliko strahu, da bi ga zapustili sorodniki, da bi mu vzeli denar, premoženje, ga razlastili oziroma proglasili za neprištevnega ali pravilno nesposobnega. S starostjo postajajo ljudje odvisni od svojih najbližjih, največkrat otrok ali vnukov. O pojavih nasilja (zlasti psihičnega, fizičnega, verbalnega ali ekonomskega) največkrat ne govorijo. Občasno se sicer pojavijo opozorila sosedov, prijateljev, znancev, vaščanov. Ob posredovanju strokovnih služb pa starejši pogosto vsakršno nasilje zanikajo. Z zanikanjem si tako omogočijo, da lahko še naprej bivajo doma, pa čeprav v nasilju. O nasilju je treba govoriti, treba se je soočati s starostjo, žrtvami, nasilneži, nespoštovanjem pravic starejših in si prizadevati, da bo jutri boljši in lepši. (Tičar, 2011, str. 29–30)

Pomanjkanje statističnih podatkov s področja nasilja nad starejšimi ljudmi je zgovoren dokaz o tem, kako slabo raziskano je to področje. Kljub slabi raziskanosti pa rezultati vseh potrjujejo, kako zelo je ta problematika razširjena. Dejstvo je, da so najbolj ranljiva skupina

telesno in duševno bolne stare osebe, ki so odvisne od drugih in večinoma časa celo izolirane od okolice. To pa je skupina ljudi, do katerih raziskovalcem ni uspelo priti, zato so domneve o veliko večjem dejanskem številu zlorab več kot upravičene. (Hvalič, 2002, str. 39)

»Brez velikega tveganja lahko rečemo, da je nasilje v slovenski družini del slovenske kulture, kjer so žrtve praviloma najšibkejši in najbolj zapostavljeni člani družine, kamor seveda sodijo tudi starejši.« (Kožuh Novak, 2005, str. 9) Tako kot pri drugih vrstah nasilja, se tudi pri nasilju nad starejšimi srečujemo z naslednjimi težavami: o nasilju nad starejšimi izvemo redko, saj se nasilje največkrat dogaja za zaprtimi vrati domov in ga nihče ne prijavi. Starejši težje naletijo na informacije o nasilju in pomočeh, ki so na voljo. Pogosto so izolirani, zaradi nasilja jih prevevajo občutki sramu, ponižanosti, zato o svoji izkušnji težko spregovorijo, situacijo pa otežuje tudi družbena toleranca do nasilja, ter otežen dostop do pomoči zaradi manjše mobilnosti. (Hrovat, 2015)

Dokazov, da bi bilo nasilja danes več kot nekoč, ni, ga pa pogosteje odkrivamo in ga nočemo več tolerirati. K odkrivanju nasilja nad starimi ljudmi je nedvoumno prispevala tudi informacijska družba. Starejši težko sprejemajo dejstvo, da počasi postajajo odvisni od pomoči drugih, tudi njihovi otroci se zelo težko sprijaznijo z dejstvom, da zamenjujejo vloge v življenju, da morajo otroci prevzeti vlogo staršev. (Kožuh Novak, 2005, str. 10–12)

»Raziskave iz razvitih držav o nasilju in zlorabi ljudi starih 65 let in več ugotavljajo, da je do 10 odstotkov žrtev iz te starostne skupine. Ob tem opozarjajo, da je odstotek še višji in da je viden le manjši del dogodkov zlorabe (teorija »ledene gore«).« (Pentek, 2005, str. 55)

Nasilje in zlorabe, ki se pojavljajo nad starimi ljudmi, so največkrat psihične in čustvene, pojavljajo pa se v obliki krčenja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Pojavljajo se tudi fizično nasilje, materialno in verbalno zanemarjanje, zapuščanje, medicinske zlorabe, diskriminacija in neenakost. Vzroki za vse to so prevelika družbena toleranca, pomanjkanje družbenih, moralnih vrednot in tudi ustreznega znanja. Velikokrat se izkaže, da gre tudi za pomanjkljivo strokovno usposobljenost odgovornih služb, slabo odzivnost strokovnjakov in pa tudi prebivalcev, ki so pogosto preobremenjeni, da bi kaj opazili. (Tičar, 2011, str. 31)

Najpogosteje so povzročitelji nasilja nad starimi ljudmi njihovi otroci, vnuki. Le-ti imajo svoje starše radi in se svojega nasilja pogosto niti ne zavedajo, ne morejo stopiti iz vloge otroka, ki je tudi v mlajših letih lahko krut do staršev, če mu ti dovolijo. Če bi tem osebam

nekdo rekel, da so nasilni do staršev, bi bili zelo prizadeti. Na drugi strani pa se pojavlja problem, da starši početje otrok najpogosteje tolerirajo. (Kožuh Novak, 2005, str. 12)

V zadnjem času društva upokojencev organizirajo okrogle mize, predavanja o problematiki nasilja nad starimi ljudmi, v medijih so ta vprašanja vse pogostejše prisotna, strokovne službe pa se vključujejo v preprečevanje in obravnavo teh pojavov. Žiberna (2005, str. 51) poudarja, da je nasilje najbolj groba kršitev človekovih pravic, zato se državni organi morajo odzvati z različnimi oblikami.

1.3.1 Oblike nasilja in zlorab

- Telesna ali fizična zloraba

Fizična zloraba pomeni uporabo fizične sile, ki lahko povzroči telesne poškodbe, fizične bolečine ali okvare. Fizična zloraba lahko med drugim vključuje: udarjanje, butanje, pretepanje, suvanje, porivanje, stresanje, klofutanje, brcanje, ščipanje in povzročanje opeklin. (Pentek, 2005, str. 56)

Na spletni strani Društva za nenasilno komunikacijo (2018) sem zasledila še nekatera druga dejanja fizičnega nasilja, kot so: ožiganje kože, udarci z roko ali predmeti, metanje predmetov proti osebi ali v osebo, odiranje, dotikanje, če človek tega ne želi, zvijanje rok, polivanje s tekočino, neželjeno striženje las, omejevanje gibanja, odrekanje ali siljenje s hrano, umor, napadi z orožjem ipd. (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2018)

Razboršek (2002) omenja, da k telesnemu nasilju sodi tudi omejevanje gibanja, na primer, skrivanje bergel ali invalidskega vozička. Prav tako piše, da je telesna zloraba tudi čezmerna uporaba pomirjeval pri starih ljudeh. (Razboršek, 2002)

Za preprečevanje zlorab, pravi Hvalič Touzery (2005, str. 87), je potrebno njihovo prepoznavanje. Pri telesni ali fizični zlorabi se tako pojavljajo: težave z gibanjem, spremenjeno obnašanje, zmedenost, praske, podplutbe, nalomljene kosti, polomljena očala, oskrbovalec ne dovoli, da bi se obiskovalec na samem srečal z žrtvijo.

Nasilje se po navadi stopnjuje, fizično nasilje se nikoli ne konča samo od sebe. Pogosto se začne z nedolžnim odrivanjem, ki privede tudi do brutalnega nasilja, katerega posledica je lahko tudi smrt žrtve. (Kuhar, Guzelj, Drolc in Zabukovec, 1999, str. 11)

»Meja med psihičnim in fizičnim nasiljem je načrtana tam, kjer se besedi pridruži še gesta. Grožnja, ki je podkrepjena z dvignjeno roko, ni več samo psihično, pač pa po definiciji tudi fizično nasilje, ker se tega bojimo in ga upravičeno pričakujemo.« (Kuhar, Guzelj, Drolc in Zabukovec, 1999, str. 10)

- *Čustvena ali psihična zloraba*

»Čustvena ali psihična zloraba je povzročanje trpljenja, čustvene bolečine ali žalosti. Čustvena zloraba vključuje besedne napade, sramotenj, žalitve, grožnje, poniževanje, nadlegovanje. Tudi to, da s starejšo osebo ravnamo kot z otrokom, ji preprečujemo stike z družino in prijatelji, da jo ignoriramo, so primeri čustvene zlorabe.« (Pentek, 2005, str. 56)

Psihično nasilje je najbolj razširjena oblika nasilja. Če s fizičnim nasiljem ranimo človekovo telo in s spolnim nasiljem posežemo v posameznikovo spolno integriteto, potem s psihičnim nasiljem načenjamo človekovo duševnost, psihično stabilnost in samozavest. Z molkom dosežemo podoben učinek, kot če bi na človeka vpili ali ga udarili. (Kuhar, Guzelj, Drolc in Zabukovec, 1999, str. 5)

Psihično nasilje so dejanja, ki najpogosteje potekajo na verbalni ravni. Sem sodijo: kritiziranje človekove osebnosti, ustrahovanje in grožnje z besedami, kričanjem, telesno držo. Tudi ustvarjanje negativnih mnenj o starem človeku na podlagi predsodkov in stereotipov. Čustvena zloraba se kaže tudi kot molčanje, da bi dosegli svoj cilj. (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2018)

Psihično ali duševno zlorabo prepoznamo po naslednjih znakih: strah, neodločenost, apatija, depresija, stres, poslabšanje prejšnjih duševnih bolezni, motnje spanja, umikanje, manjše samospoštovanje. (Hvalič Touzery, 2005. str. 87)

Različne vrste nasilja omejujejo žrtve na različne načine, prav vsaka vrsta nasilja pa pušča na žrtvah psihične posledice. S psihičnim nasiljem poskušamo razvrednotiti sočloveka. Z vztrajnim ponavljanjem psihičnega nasilja dosežemo, da tudi žrtev začne verjeti našemu

sporočilu. Posledic psihičnega nasilja je veliko. Žrtve, ki so pod stalnim psihičnim nasiljem, iščejo pomoč pri psihologih, psihiatrih, v različnih ustanovah, ti pa jim redko pomagajo tako, kot si želijo. Povrnitev izgubljenega samozaupanja je izredno dolgotrajen proces. Žrtve velikokrat povedo, kako obremenjene so se počutile s prepričanjem, da psihično nasilje ne pušča tako hudih posledic kot fizično ali spolno. (Kuhar, Guzelj, Drolc in Zabukovec, 1999, str. 6–9)

- *Finančna ali materialna zloraba*

Ekonomsko nasilje je vse, kar je v povezavi z odrekanjem pravic, povezanih z zaslužkom. Na primer: omejevanje pravice do zaposlitve, preprečevanje žrtvi, da razpolaga s svojim ali skupnim denarjem, zahteva po pokorščini, ker so žrtvina finančna sredstva nižja, kot od drugih članov družine. Ekonomsko nasilje je tudi, ko je žrtev nasilja prisiljena, da sama prevzame celotno finančno breme za povzročitelja nasilja. (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2018)

Finančno ali materialno izkoriščanje je nelegalna ali nepravilna uporaba prihrankov, posesti ali lastnine starejše osebe. Je ena izmed bolj pogostih oblik nasilja nad starimi ljudmi. Kaže se kot: unovčenje čekov brez avtorizacije oziroma dovoljenja, ponarejanje podpisov starejše osebe, škodljiva uporaba ali kraja denarja ali lastnine starejše osebe. Tudi, ko se s prisilo ali prevaro poskuša doseči, da starejša oseba podpiše neki dokument, je to kaznivo dejanje. (Pentek, 2005, str. 57)

Znaki finančne zlorabe, so naslednji: osebe nikoli nimajo denarja, nepoznavanje denarja, nezmožnost za nakup osnovnih živil, oseba vedno dviguje denar v spremstvu nekoga, ki potem vzame denar itd. (Hvalič Touzery, 2005, str. 87)

- *Zanemarjanje*

Zanemarjanje je zavračanje ali neizpolnjevanje obveznosti in dolžnosti, ki jih ima nekdo do starejše osebe. Zanemarjanje vključuje tudi neizpolnjevanje obveznosti oziroma odgovornosti s strani osebe, ki ji je bilo zaupano skrbništvo nad staro osebo. (Pentek, 2005, str. 57) Zanemarjanje starega človeka se kaže kot: opustitev, neizpolnjevanje obveznosti do starejše osebe, ki jo nekdo ima (prehrana, nega, voda, toplota, oblačila, bivalni prostor, osebna higiena, zdravila, osebna varnost, neizvrševanje danih pooblastil). (Žiberna, 2005)

Znaki, po katerih prepoznamo zanemarjenje, so: podhranjenost, zanemarjenost, neprimerna oblačila, osebe nimajo zobne proteze ali slušnega aparata, osebe prejemajo prevelik ali premajhen odmerek zdravil, imajo preležanine, živijo v nezdravih razmerah, prostor je umazan in smrdi. (Hvalič Touzery, 2005, str. 87)

- *Zapuščenost, zapustitev*

»Zapuščenost pomeni, da posameznik, ki je naravno odgovoren za oskrbo starejše osebe, ali oseba, ki ji je bilo zaupano skrbništvo, le tega zapusti.« (Pentek, 2005, str. 57)

Vedno več starih ljudi svojci zapustijo v bolnišnicah, ker ga ne morejo ali nočejo po zdravljenju vzeti domov, saj se bojijo dodatnih obremenitev, ki jih prinaša nega. Zapuščen starostnik v domskem varstvu nima obiskov ali nikakršnih stikov s svojci, zaradi česar so velikokrat žalostni in osamljeni. Takšni stari ljudje niso motivirani za rehabilitacijo in niso pripravljeni sodelovati z zdravstvenim osebjem. (Veber, 2004)

Znaki zapuščenosti se kažejo kot:

- zapustitev bolnika v bolnišnici, negovalni ali kateri drugi ustanovi,
- zapustitev starega človeka v nakupovalnem središču ali katerem drugem javnem kraju,
- izjava starega človeka, da je zapuščen. (Pentek, 2000)

1.3.2 Posebne oblike nasilja

Kot navaja Pentek (2005), poznamo tudi posebne oblike nasilja, med njimi so najpogostejše spolne zlorabe, zanemarjenje samega sebe in medicinska zloraba.

- *Spolna zloraba*

Spolno nasilje so vsa spolna dejanja, povezana s spolnostjo, ki jih oseba čuti kot prisilo. Spolno nasilje so dejanja kot: slačenje, opazovanje, komentiranje in nagovarjanje, ki pri osebi povzroči nelagodje, poljubljanje, otipavanje, siljenje h gledanju pornografskih vsebin, siljenje k masturbiranju, v oralni, analni ali vaginalni spolni odnos, vtikanje predmetov v anus ali nožnico. Spolno nasilje so vsa dejanja, povezana s spolnostjo, v katere druga oseba ne pristane oziroma pristane pod prisilo. (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2018)

Definirana je kot nezaželen poseg v posameznikovo spolno integriteto. Gre za vsako dejanje, s katerim se eden od partnerjev ne strinja. Cilj spolnega nasilja ni spolni odnos in orgazem, ampak gre za dokazovanje premoči in popolne kontrole nad žrtvijo. (Plaz, 2004)

O spolnosti se redkokdaj odkrito pogovarjamo. Zato, ker nismo navajeni govoriti o spolnosti in se o lastnem telesu, težko povemo ljudem, ki nas obkrožajo, da smo bili žrtev spolnega nasilja, pa čeprav v tem primeru ne gre za spolnost, ampak za nasilje. Žrtve spolnega nasilja imajo pogosto občutek, da tega, kar se jim je zgodilo, ne morejo in ne smejo nikomur povedati, hkrati pa za vse, kar se jim je zgodilo, krivijo sami sebe. Vse to spremljajo občutki strahu, jeze, sramu, krivde, nečistosti in ponižanosti. (Kuhar, Guzelj, Drolc in Zabukovec, 1999, str. 17–19)

– *Samozanemarjanje ali zanemarjenje samega sebe*

Zanemarjanje samega sebe se lahko kaže kot nezagotavljanje osnovnih življenjskih stvari. Zanemarjanje je lahko pasivno, ko se posamezniki ne zavedajo, da si škodijo, ali aktivno, ko se zavedajo, kaj počnejo. (Razboršek, 2002, str. 33) Znake samozanemarjanja lahko prepoznajo medicinski delavci po: neprimernem bivališču ali brezdomnosti, podhranjenosti, dehidriranosti, nepravilno oskrbljenih ranah ali slabi osebni higieni, neustreznih oblačilih... (Habjanič, 2009)

– *Medicinska zloraba*

To je vrsta zlorabe, ko starejši osebi dajemo določena zdravila, ki za bolnika niso nujno potrebna (uspavala) ali pa neutemeljeno ustavimo nadaljnje zdravljenje, ker je bolnik »prestar« za operacijo. (Filipčič, 2002)

Medicinsko nasilje nad starimi ljudmi je tudi izvajanje agresivnih in ogrožajočih se preiskav pri umirajočem starostniku. Posamezniki si želijo bolnišnične obravnave, vendar jih ne upoštevajo, nekateri pa ne želijo v bolnišnico, ker vedo, da so izrabili že vse realne možnosti zdravljenja. Vse zdravstveno osebje je v stiski pri hudo umirajočem starem človeku, vendar je treba razmisliti in pretehtati vse možnosti, in se tako odločiti v korist staremu človeku. (Veber, 2004)

1.4 Vzroki za pojav nasilja nad starimi ljudmi

Nasilje nad starejšimi je verjetno ena najbolj kontroverznih tem, ko govorimo o nasilju v družini. Veliko ljudi ne želi slišati ničesar o njem, zanika njegov obstoj, predvsem pa ne vedo, kako naj ravnajo, ko se z njim srečajo. (Plaz, 2008)

Zdravniki, patronažne sestre, socialni delavci in drugi strokovnjaki se pri delu s starimi ljudmi srečujejo s primeri zlorab. Poleg tega, da je to področje tako novo, da niti ni ustrezne mreže institucij, kamor bi zlorabljene lahko napotili, pa se strokovnjaki znajdejo še v dodatni stiski. Nemalokrat se namreč zgodi, da jih stare osebe prosijo, naj nikomur ne omenijo, kaj se jim dogaja, naj ničesar ne storijo. Njihov poklicni kodeks pa jim zapoveduje, da morajo varovati osebne informacije posameznikov. Zapoved k molčečnosti je torej še ena ovira na poti k reševanju problema nasilja. (Hvalič, 2002, str. 41)

Žiberna (2005, str. 51) opredeljuje naslednje vzroke pojava nasilja nad starimi ljudmi:

- družbena toleranca do nasilja in sploh do negativnih pojavov.
- Nedograjene družbene moralne norme, saj skrb za druge ni vrednota. Družina v krizi vrednot. Pomanjkljiva družinska vzgoja.
- Pomanjkljiva zakonodaja glede obravnave in postopkov o preprečevanju in ukrepanju do storilcev.
- Revščina, brezposelnost, pohlep po bogastvu in dobrinah.
- Stanovanjske stiske mladih.
- Nizka izobraženost in nizka ozaveščenost starih generacij.
- Starejši nočejo biti v breme mladim in sprejemajo nasilje kot usodo.
- Starejši svojih pravic ne poznajo, niti postopkov za pritožbe.
- Nemoč strokovnih služb pri odkrivanju in v ukrepanju.
- Pomanjkljiva strokovna usposobljenost odgovornih služb.
- Pomanjkljivo sodelovanje med odgovornimi službami (CSD, ZD, patronažo, policijo, sodišči, varuhom človekovih pravic itd.).
- Slaba odzivnost socialnega okolja, nizka socialna kultura ljudi.
- Preobremenjenost svojcev in negovalcev s potrebami in težavami starejših.
- Pojavov nihče ne odkriva, razen hujših dejanj.
- Slaba medijska pozornost.

- Ni opredelitve nosilcev odkrivanja in ukrepanja.
- V družbi in politiki prevladujejo potrebe ene ali dveh generacij. Starejša je zapostavljena, pogosto se veliko število starih ljudi in financiranje njihovih potreb razumeta kot problem, kar vpliva na vedenje mlajše generacije do stare.
- Nevladne organizacije so premalo ozaveščene in slabo povezane med seboj.

Kristančič (2005, str. 194) opiše, da so med pomembnimi vzroki: revščina, brezposelnost, velike želje po hitrem zadovoljevanju nujnih potreb mladih. Ravno iz tega izhaja povod za največ materialnih zlorab nad starimi. Poudarja, da je tudi v družbi vse bolj pomembna vrednota materialnega bogastva, ki še bolj spodbuja nasilje in slabšanje medosebnih odnosov.

1.5 Molč starih ljudi in vzroki za neukrepanja proti nasilju in zlorabam

Starejši ljudje prikrivajo dejansko dogajanje zato, ker se bojijo institucionalizacije, maščevanja, sramote, zadrege. Pogosto želijo zaščititi storilce pred posledicami njihovega dejanja. Poleg tega pa osebe, ki imajo težave z govorjenjem, ne morejo niti jasno povedati, kaj se dogaja. Dodatni razlog za molk je v tem, da se starejše osebe ne počutijo zlorabljene ali pa, ker si želijo ostati v stikih z družino, z vnuki. Stari, zlorabljeni ljudje se tudi bojijo izgube ekonomske varnosti, predvsem pa ne spregovorijo zaradi čustvene stiske ob dejstvu, da je njihov otrok tisti, ki je nasilen do njih, saj so to prehude stiske. (Hvalič, 2002, str. 41)

Dinamika nasilja sčasoma pripelje do normalizacije nasilja v odnosu. Žrtve začnejo uporabljati strategije preživetja, da bi se izognile nasilju, bolje rečeno, da bi se izognile vse hujšim oblikam nasilja, osebe, ki nasilje povzročajo, pa uporabljajo strategijo nadzora in zlorabe moči. (Plaz, 2008)

Ekonomska odvisnost starih žensk od svojega partnerja ali od odraslih otrok je v tujini precej pogost pojav in ni redek v Sloveniji, čeprav je bila zaposlenost, danes starih žensk, razmeroma visoka. V sedanjih starih generacijah je kljub temu veliko žensk, ki imajo malo ali pa nič delovne dobe in zato dobivajo minimalne prejemke. To pa pomeni, da je odhod iz okolja, kjer so žrtve zlorabe, nesprejemljiva rešitev. Ekonomska odvisnost ima torej pomembno vlogo pri preprečevanju zlorab v starosti. Umik iz domačega okolja je za starega

človeka pogosto neizvedljiv tudi zaradi sramote, ki bi jo ob tem doživeli. Menijo, da bi najverjetneje prav to pomenilo tudi prekinitev stika z lokalnim okoljem, v katerem živijo, ogrozili bi tudi stike z drugimi družinskimi člani ... (Hvalič, 2002, str. 42)

Pogosto ima povzročitelj večjo fizično in običajno tudi družbeno moč. Okolica se pogosto postavi na stran močnejšega, tistega, ki ima tudi večjo moč prepričevanja, zato se kaj hitro zgodi, da se lažje identificiramo s povzročiteljem kot z žrtvijo, ki bi od nas morda lahko zahtevala neke vrste ukrepanje, naš odziv.

Žrtve so pogosto tudi soočene z dvomom v njihovo pripoved o nasilju. Skozi zgodovino so ženske pogosto obtoževali, da si izmišljujejo zgodbe o preživetem nasilju, velikokrat je tako tudi danes. (Veselič, Horvat in Plaz, 2014)

Žiberna (2005, str. 53) navaja naslednje vzroke, zakaj ljudje ne ukrepajo:

- odvisnost starih, bolnih, invalidnih od storitev in pomoči svojcev. Pogosto si stari ljudje mislijo, da če bodo prijavili nasilje, se bodo odnosi v družini še poslabšali.
- Ker ni kriznih centrov, varnih hiš za starejše in ne prostorov v domovih, ostajajo žrtve doma.
- Policija ukrepa le v težjih primerih, in to samo za kratek čas.
- Socialne službe in zdravstvo nimajo dovolj pooblastil, da bi lahko ukrepali.

1.6 Zakonodaja o nasilju nad starimi ljudmi v Sloveniji

Socialnozdravstvena vprašanja starejših prebivalcev tudi pri nas še niso povsem prodrli v zavest posameznikov, kot tudi ne v zavest celega naroda, pa čeprav so zelo pogosta. Večkrat slišimo izgovor, da še ni pogojev, dovolj sredstev za to dejavnost, saj moramo prej poskrbeti za zdravstveno in socialno varstvo otrok in srednje starega aktivnega prebivalstva, kot pa za stare. Take izgovore moramo odločno zavračati, saj starejši ljudje enakopravno spadajo v populacijsko celoto, postajajo vse večji del naroda. (Accetto, 1987)

Slovenija nima specifične zakonodaje glede nasilja nad starejšimi. Nasilje nad starimi ljudmi je obravnavano v širši zakonodaji. V praksi se tako uporabljajo različni zakoni, ki obravnavajo različne vidike nasilja. V nekaterih primerih ni očitno, ali je nasilje nad starimi

ljudmi sploh pokrito z določenim zakonom. To je lahko posledica pomanjkanja usklajenega pristopa ali nepoznavanja zakonov in predpisov s strani javnosti ali celo ključnih posameznikov. Posledice pomanjkljive zakonodaje so nedefinirane pravice in dolžnosti ter način kaznovanja, kot tudi pomanjkanje ustreznih standardov ali vrednot, uveljavljenih kot reference za ukrepanje. Ustrezen pravni okvir bi omogočil posredovanje v vseh okoliščinah, vključno z družinskim okoljem. (EuROPEAN, 2018)

»Zakon o preprečevanju nasilja v družini (v nadaljevanju ZPND) je prvi zakon v slovenskem prostoru, ki jasno opredeljuje različne vrste nasilja v družini. Zakon določa vlogo, naloge, mrežo in sodelovanje različnih državnih organov in nevladnih organizacij pri obravnavanju nasilja v družini ter opredeljuje ukrepe za varstvo žrtve nasilja v družini. Vsaka žrtev ima tako pravico do spremljevalca, ki ji nudi duševno oporo, in pravico do brezplačne pravne pomoči.« (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2018)

»ZPND opredeljuje družinske člane mnogo širše, zajema tudi bivše zakonce ali zunajzakonske partnerje, partnerje ali bivše partnerje v registrirani istospolni partnerski skupnosti, krvne sorodnike v ravni vrsti ter stranski vrsti do vštetega tretjega kolena, sorodnike po svaštvu do vštetega drugega kolena, posvojitelje in posvojence, rejnike in rejence, osebe, ki imajo skupnega otroka, osebe, ki živijo v skupnem gospodinjstvu kot tudi skrbnike in varovance.« (Murgel, 2010, str. 116)

ZPND se ne posveča samo žrtvi nasilja, ampak tudi povzročitelju, ki prav tako potrebuje strokovno pomoč, da spremeni svoje vedenjske vzorce. Nasilnežu lahko sodišče na predlog žrtve prepove vstop v skupno stanovanje in ga po potrebi prepusti v izključno uporabo žrtvi. Žrtev tako ni več tista, ki se mora umakniti iz stanovanja in oditi v varno hišo ali materinski dom. Prav tako zakon centrom za socialno delo nalaga, da vodijo lastno evidenco o nasilju v družini, da bodo lahko pravočasno ukrepali. ZPND hkrati določa tudi redno strokovno izobraževanje vseh, ki se ukvarjajo s problematiko nasilja in predpisuje multidisciplinarni pristop pri obravnavi žrtve. (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2018)

Na podlagi 11. člena ZPND je Državni zbor Republike Slovenije sprejel tudi Resolucijo o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014. Resolucija določa cilje, ukrepe in ključne nosilce politik za preprečevanje in zmanjševanje nasilja v družini.

Dokument skuša povezati ukrepe različnih resorjev in zagotoviti učinkovite dejavnosti za zmanjšanje nasilja v družini, tako na ravni njegovega prepoznavanja kot tudi preprečevanja. Konkretna naloge in dejavnosti za doseganje ciljev in izvajanje posameznih ukrepov so opredeljene v Akcijskem načrtu za preprečevanje nasilja v družini, ki se obnavlja na vsaki dve leti. Drugi predpisi, ki so jih organi morali sprejeti in objaviti v Uradnem listu RS po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini, so še:

- Pravilnik o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini,
- Pravilnik o pravilih in postopkih pri obravnavanju nasilja v družini pri izvajanju zdravstvene dejavnosti,
- Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode,
- Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini.

Zelo pomemben je tudi pravilnik, ki je bil sprejet leta 2004, to je Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi (Uradni list RS, št. 95/2004). (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2018) V nujnih primerih, ko gre za nasilje, policija samostojno izreče prepoved približevanja, da zagotovi varnost žrtvi in prepreči nadaljnje izvajanje nasilja. O tem izrečenem ukrepu obvesti tudi center za socialno delo. (Ministrstvo za notranje zadeve – Policija, 2018)

1.7 Značilnosti socialnega dela s starimi ljudmi

Milošević Arnold (2003, str. 4) poudarja, da zaradi stresov in izgub, ki jih starost prinaša, stari ljudje pogosto potrebujejo strokovno pomoč socialnih delavcev. Oblike pomoči morajo biti prilagojene specifičnim potrebam starih ljudi kot skupine pa tudi njihovim individualnim potrebam.

Socialno delo s starimi ljudmi je specifično področje socialnega dela, ki se ukvarja s starimi ljudmi in tveganji, povezanimi s starostjo. (Mali in Stritih, 2007) Socialni delavci potrebujejo za delo s starimi ljudmi veliko znanja o samem procesu staranja, o politiki starih ljudi in različnih pristopih ter metodah, ki jih lahko uporabljajo, ko so v stiku s starim človekom. Pri delu s starim človekom potrebujemo tudi različne spretnosti, kot so: dobro komuniciranje, presojanje, povezovanje z različnimi generacijami in dobro sodelovanje v

multidisciplinarnih timih. Socialni delavec potrebuje veliko specifičnega znanja, da lažje oceni situacijo, v kateri je star človek. »Ocenjuje psihične, emocionalne, kognitivne in socialne zmožnosti starega človeka, preverja možnosti samooskrbe, išče različne vire moči tako v starem človeku kot v njegovem okolju in možne ovire v suportivnem okolju.« (Mali, 2008, str. 64)

Socialni delavci starim ljudem pomagajo tako, da skupaj z njimi povečajo njihove zmožnosti in sposobnosti za spopadanje s težavami in reševanjem problemov. Velikokrat socialni delavci pri tem naletijo na različne situacije, kot so: ranljivost starih ljudi, demenca, osamljenost, družine v stiski, medgeneracijski odnosi, različna narodnost starih ljudi, stare osebe s posebnimi potrebami, slepi stari ljudje, alkoholizem pri starih ljudeh, stari ljudje, ki živijo sami, stres v starosti, samomorilnost med starimi ljudmi, nasilje, različna spolna usmerjenost, posledice holokavsta ipd. Naloga socialnega delavca je, da staremu človeku pomaga poiskati in pridobiti pomoč od različnih strokovnih služb, ki bi mu lahko pomagale. Prav tako pa je pomembna naloga socialnega delavca povezovanje starih ljudi z okolico, družino in širšo socialno mrežo. (Mali, 2008, str. 65)

Nekatere spretnosti, ki jih morajo imeti gerentološki socialni delavci:

- razumevanje razvojnih faz staranja,
- upoštevanje življenjskih izkušenj in vlog,
- razumevanje doživljanja starosti pri starem človeku,
- ugotavljanje funkcionalnih sposobnosti,
- prepoznavanje potreb na področju duševnega zdravja in znakov depresije,
- prepoznavanje dinamike družinskega sistema,
- sposobnost govora v jeziku starega človeka,
- trdno prepričanje o neodvisnosti starih ljudi,
- problem smrti in umiranja,
- spoštovanje vloge religije in duhovnosti,
- prepričanje o krepitvi moči. (Mali, 2008, str. 68–69)

Mali (2008, str. 70–76) opredeli načela socialnega dela s starimi ljudmi, kot so:

- *partnerstvo*

Partnerski odnos v socialnem delu pomeni, da tako uporabnik kot socialni delavec enakopravno sodelujeta pri definiranju in reševanju problema. Pomembno je, da strokovnjak verjame v sposobnost svojega uporabnika, v uspešno rešitev težave in v njegovo kompetentnost za prevzem odgovornosti ter kontrole nad svojim življenjem. Uporabnik in socialni delavec skupaj gradita medsebojno zaupanje, kooperativen odnos v skladu z udejanjenjem načela participacije. Strokovnjak mora upoštevati pravice uporabnika in mu pomagati pri njihovem uveljavljanju. V odnosu uporabnik tako pridobiva moč, možnost izbire in vse večji nadzor nad lastnim življenjem.

- *Perspektiva moči*

Perspektiva moči je sodoben paradigmatški premik, saj nas usmeri k iskanju virov in moči uporabnika. Od socialnega delavca zahteva, da vidi uporabnike na drugačen način, kar povzroči premik od usmeritve na posameznikov problem k iskanju novih možnosti in priložnosti. Tako lahko v bolečini, težavah, žalosti vidimo tudi zametke upanja in možnih sprememb. Perspektiva moči uči socialne delavce, da mobilizirajo uporabnikove moči in vire, da bi uporabnik z njimi dosegel svoje cilje in tako imel bolj kvalitetno življenje. Krepitev moči pomeni, da podpiramo posameznika, skupino, družino v prvem koraku pomoči.

- *Zagovorništvo*

Zagovorništvo je najpogosteje opredeljeno kot dejavnost, ki vključuje osebe ali skupine, ki se zavzemajo za uresničevanje svojih potreb in želja. Namen zagovorništva je predvsem to, da se uporabniku poveča občutek moči, da pridobi več samozaupanja, dobi več izbire v svojem življenju, izboljša kvaliteto življenja in zmanjša izgube.

- *Antidiskriminacijska usmeritev*

Praksa socialnega dela je usmerjena proti predsodkom, negativnemu odnosu in neustrezni obravnavi ljudi glede na njihove zmožnosti, kot so: rasa, spol, religija, etična pripadnost, starost ali kakšna druga. Delo socialne delavke/delavca mora biti antidiskriminatorno usmerjeno, kar pomeni:

- da socialni delavci/delavke pri svojem delu uporabnikov ne smejo izključevati, omejevati, ali zapostavljati na podlagi: rase, barve kože, spola, narodnostnega ali etničnega porekla, gmotnega in družabnega položaja, življenjskega stila, seksualne,

verske ali idejne usmerjenosti, morebitne socialne ozaveščenosti, zmanjšanih duševnih oziroma telesnih sposobnosti.

- Da socialni delavec/delavka lahko zavrne kakršno koli sodelovanje v postopkih, ki niso v skladu z načelom iz zgornje alineje.
- Da na kršitve načela iz prve alineje opozarja zlasti koleg(ic)e, vodstvo ustanove, v kateri se to zgodi, po potrebi pa o tem obvesti tudi pristojno ter širšo javnost.

- *Skupine za samopomoč*

Namen skupin starih ljudi za samopomoč je reševati osebno osamljenost starih ljudi, tistih, ki morajo živeti v domovih za stare in tistih, ki so osamljeni v svojem domačem okolju. Skupine starih ljudi za samopomoč prispevajo k zmanjševanju izolacije starih ljudi in medgeneracijske nepovezanosti. Mali omenja, da je posebnost teh skupin v slovenskem okolju v tem, da je pobudnik za njihov nastanek navadno socialna stroka, ne pa stari judje sami.

- *Socialne mreže*

Socialna mreža pomeni povezavo posameznika z drugimi ljudmi v njegovem življenjskem okolju. Razlikujemo neformalne socialne mreže, ki vključujejo stike z družino, sorodstvom, sosedi in prijatelji in formalne socialne mreže, med katere štejemo vse formalizirane stike posameznika z njegovim okoljem.

»Staranje vpliva na socialne mreže skozi izbiro ljudi, s katerimi se družimo, in na način, kako to počnemo. Še bolj pomembno pa je, da velja tudi narobe. Socialne mreže vplivajo na staranje - kar pomeni, da ne moremo razumeti socialnih vidikov staranja, če ne poznamo obsega socialnih vezi, njihovih potencialov, kvalitet in učinkov.« (Dragoš, 2000) Pri tem Dragoš (2000) poudari, da so učinki socialnih mrež tesno povezani z zdravstvenim stanjem starih ljudi, vključno z nižjo smrtnostjo. Socialne mreže so varovalni dejavnik, vendar ne za vse v enaki meri.

- *Skupnostna skrb*

Skupnostna skrb je kolektivno zasnovana. Cilj je povečanje kvalitete življenja v skupnosti, vzpostavljanje raznih vrst mrež pomoči, ki so na voljo različnim potencialnim uporabnikom v njihovem življenjskem okolju. Pri tem je pomembno, da se načrtovalci skupnostne skrbi opirajo na potrebe uporabnikov.

»Proces uveljavljanja koncepta skupnostne skrbi je povezan z deinstitutionalizacijo in ustanavljanjem ustreznih služb pomoči v skupnosti, pa tudi v stanovanjskih skupinah, v katerih ljudje lažje ohranjajo identiteto in samostojnost. Program razvoja dejavnosti za potrebe starih ljudi prav tako predvideva največ dejavnosti za to populacijo v njenem bivalnem okolju.« (Mali, 2008, str. 76)

Delo s starimi ljudmi obsega veliko storitev, s katerimi lahko ljudje različnih strok in poklicev pripomorejo h kvalitetnejšemu načinu življenja v starosti. Zelo pomembno je, da se zavedamo, da imamo pred seboj živega človeka, ki sam ve, kaj želi in potrebuje. Naloga socialnih delavcev je, da mu ponudijo vse razpoložljive možnosti in zagotovijo pogoje za uresničevanje teh možnosti. (Felicijan, 2002, str. 39)

1.8 Zagovorništvo starih ljudi

»Zagovorništvo je namenjeno varovanju in zaščiti pravic ranljivih skupin, kadar jih ogrožajo nasilje, zlorabe, diskriminacija, kršitev človekovih in bolnikovih pravic, in ko sami ne znajo ali ne zmorejo reševati življenjskih vprašanj.« (Žiberna, 2011, str. 61) Iz tega lahko sklepamo, da zagovorništvo potrebujemo vsi; otroci, mladoletniki, bolniki, invalidi, stari ljudje, ki sami ne zmoremo reševati življenjskih vprašanj. Žiberna (2011, str. 61–61) piše, da je cilj zagovorništva starih ljudi omogočanje starejšim poznavanje njihovih pravic in odgovornosti. Tudi Cvahte (2011, str. 43) meni, da bi zagovorništvo moral biti okrepljen glas posameznika, ki nima dovolj moči, da bi svoje interese, želje in potrebe varoval in sporočal sam. Potreba po zagovorništvu se pojavlja povsod tam, kjer govorimo o ljudeh, ki iz takšnega ali drugačnega razloga svojih interesov ne zmorejo ali ne znajo uveljavljati v polni meri.

Vsi stari ljudje ne potrebujejo pomoči, vendar pa jo morajo tisti, ki jo potrebujejo, tudi dobiti. Pomoč v obliki zagovorništva potrebujejo tisti starejši, ki se v novem načinu življenja ne znajdejo, so morda bolni, prestrašeni ali neinformirani. (Cvahte, 2011, str. 47) Pomembna stvar, ki jo opisuje Cvahte (2011, str. 47), je tudi ta, da se zagovorništvo danes kaže kot nuja za stare ljudi, vendar pa izpostavlja, da novega znanja ne smemo in ne moremo razvijati brez starejših, zato je njihovo vključevanje pri razvijanju zagovorniške države nujno.

Naloge zagovornice oziroma zagovornika so, da zastopa interese oseb, ki iščejo pomoč pri institucijah, kot so: centri za socialno delo, sodišča, policija, ali druge javne ustanove. Zelo pomembna je izbira zagovornice oz. zagovornika. To naj bi bila oseba, ki ima ustrezne osebnostne lastnosti, kot so: etičnost, komunikativnost, zaupljivost, strpnost, znanje s področja gerontologije, socialnega dela, psihologije in poznavanje temeljev s področja zakonodaje. Prav tako mora biti pripravljena za pridobivanje novih znanj in metod s področja intervizije, supervizije. (Žiberna, 2011, str. 61–62)

McDonald (2010, str. 122) poudarja, da stari ljudje potrebujejo po eni strani različne oblike zagovorništva v različnih časovnih obdobjih, po drugi strani pa tudi v določenem obdobju, zaradi različnih situacij, različne oblike zagovorništva. Navaja različne situacije, v katerih stari ljudje potrebujejo zagovornika: pojasnjevanje konkretne življenjske situacije, vplivanje na odločitve, razreševanje dvomov, pridobivanje boljših storitev, zagotavljanje enakovredne obravnave, omogočanje vključenosti, pridobivanje zaščite pred nasiljem in zlorabami, zavedanje in poznavanje svojih pravic.

Mali (2011, str. 25) v knjigi opisuje naslednje tipe zagovorništva po McDonaldu:

- občansko zagovorništvo (temelji na partnerskem odnosu z usposobljenim prostovoljcem),
- krizno zagovorništvo (enkratno zagovorništvo za doseganje določenega cilja ali urejanje specifične situacije),
- vrstniško zagovorništvo (temelji na izkušnjah starega človeka, ki je doživel podobne težave ali diskriminacijo kot star človek, ki potrebuje zagovorništvo),
- odvetniško zagovorništvo (usmerjeno zgolj na podajanje pritožb glede delovanja določenih služb),
- javno zagovorništvo (aktivnosti organizacij, ki zagovarjajo pravice določene skupine starih ljudi),
- profesionalno zagovorništvo (združuje zagovornike, ki so plačani za opravljanje zagovorniške vloge, ali pa v okviru svoje strokovne vloge opravljajo tudi zagovorniške naloge, kot denimo socialni delavci),
- samozagovorništvo (za zagotavljanje krepitve moči posameznikov),

- skupinsko zagovorništvo (skupine za samopomoč ali organizacije, ki zagotavljajo vzajemno pomoč, razvijajo spretnosti starih ljudi in si prizadevajo za spremembe v življenju starih ljudi).

Izkušnje, ki jih imamo na področju socialnega dela s starimi ljudmi, kažejo, da je populacija starih ljudi izrazito ranljiva, njihova drža pa skromna, kar pogosto vodi v kršenje njihovih pravic, številne zlorabe in nasilje. Nemoč, ki jo starost prinaša v življenje ljudi, sama po sebi zahteva pomoč na različnih ravneh in pri tem je zagovorniška drža vseh nujna. Koncepti socialnega dela s starimi ljudmi, metode in načini ravnanja v veliki meri vsebujejo zagovorniško držo in so lahko dober zgled za uvajanje sprememb na področju skrbi za stare ljudi nasploh. (Mali, 2011, str. 19)

1.9 Pregled institucij, ki se ukvarjajo z nasiljem nad starimi ljudmi

Mórec (2006, str. 33–136) našteva pomembne državne institucije, ki imajo vlogo pri obravnavi kaznivih dejanj in nasilja, to so:

- sodišča,
- državno tožilstvo,
- policija,
- centri za socialno delo,
- zdravstvene institucije,
- nevladne organizacije.

1.9.1 Nevladne organizacije

Nevladne organizacije in organizirana civilna družba ključno prispevajo k razvoju in uresničevanju demokracije in človekovih pravic. Definicija nevladnih organizacij, ki jo uporablja Svet Evrope, pravi, da so nevladne organizacije prostovoljna samoupravna telesa ali organizacije, ustanovljene za uveljavljanje ciljev svojih ustanoviteljev in članov, ki po svoji naravi niso namenjeni ustvarjanju dobička. Nevladne organizacije lahko prispevajo s svojim znanjem in neodvisno strokovnostjo na vseh ravneh – od lokalne, regionalne do nacionalne, kot tudi mednarodne institucije. Nevladne organizacije uživajo edinstveno zaupanje svojih članov in družbe, da izražajo skrbi, predstavljajo njihove interese in jih

vključujejo v uveljavljanje poslanstva, ter tako ključno prispevajo k oblikovanju politik. (Ministrstvo za okolje in prostor, 2018)

Nevladne organizacije, s področja preprečevanja nasilja, se razlikujejo glede na posamezne prakse dela, na vrsto ponudbe oziroma oblike pomoči. Prednost nevladnih organizacij je njihova možnost, da se lahko specializirajo za eno področje dela, medtem ko državne institucije, ki delujejo na področju preprečevanja nasilja, pokrivajo veliko število različnih problematik. »Nevladne organizacije s področja preprečevanja nasilja obravnavajo različne oblike in vrste nasilja: psihično, fizično, spolno, ekonomsko nasilje, nasilje v družini, v partnerskih odnosih, v sorodstvenih odnosih, nasilje na delovnem mestu, spolno nadlegovanje na delovnem mestu, spolne zlorabe, vrstniško nasilje, nasilje nad starejšimi, nasilje nad hendikepiranimi osebami, nasilje nad osebami z motnjami v duševnem zdravju, trgovino z ljudmi, različne vrste diskriminacije.« (Veselič, Horvat in Plaz, 2014)

Nevladne organizacije s področja preprečevanja nasilja nudijo psihosocialno pomoč in podporo žrtvam nasilja pri reševanju težav, do katerih pride zaradi doživljanja nasilja, ter osebam, ki povzročajo nasilje. V imenu žrtve ali priče nasilja posredujejo prijave nasilja in spremljajo obravnave posameznih primerov nasilja. Izvajajo programe telefonskih, pisnih in osebnih svetovanj žrtvam nasilja, socialnega zagovorništva, skupin za samopomoč, pravne pomoči ter osebnega svetovanja in treningov socialnih veščin za povzročitelje nasilja. Nudijo umik na varno: izvajajo programe kriznih centrov za ženske in otroke – žrtve nasilja, varnih hiš ter krizne namestitve za žrtve trgovine z ljudmi. Organizirajo in izvajajo preventivne aktivnosti za izobraževanje, informiranje in ozaveščanje strokovne in splošne javnosti (predavanja, delavnice, okrogle mize, konference, strokovne posvete, medijske akcije ozaveščanja). Strokovno sodelujejo z državnimi institucijami in drugimi nevladnimi organizacijami, tako na kurativni ravni, pri obravnavi posameznih primerov nasilja kot na preventivni ravni, pri organiziranju in izvajanju strokovnih srečanj ter preventivnih aktivnosti za splošno javnost. (Veselič, Horvat in Plaz, 2014)

Zveza društev upokojencev Slovenije

»Zveza društev upokojencev Slovenije (v nadaljevanju ZDUS) je nevladna, neprofitna in samopomočna organizacija upokojencev. ZDUS ima status humanitarne organizacije in

organizacije v javnem interesu na področju sociale in kulture.« (Zveza društev upokojencev Slovenije, 2018)

ZDUS je zelo aktivna organizacija tudi na mednarodni ravni, saj se vključuje v nacionalne in mednarodne projekte, projekte aktivnega staranja, projekte, ki so v borbi proti diskriminaciji starejših, in podobno. Vključevanje v zvezo je prostovoljno, z namenom medsebojnega povezovanja in sodelovanja za uresničevanje in usklajevanje skupnih interesov, za izboljševanje kakovosti življenja svojih članov. Cilji, ki jih lahko najdemo na spletni strani ZDUS, so: skrb za uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, izboljšanje gmotnega in socialnega položaja starejših, izboljšanje kakovosti življenja starejših v vseh okoljih, izboljšanje medgeneracijskega sožitja, preprečevanje družbene izključenosti starejših, preprečevanje vseh oblik nasilja in diskriminacije starejših, sodelovanje z organi in organizacijami, ki prispevajo k višji kakovosti življenja starejših, aktivno državljanstvo starejših in njihovo vključevanje v vse oblike družbenega dialoga in soodločanja, ki naj v čim večji meri izkorišča njihove delovne in življenjske izkušnje ter znanje, spodbujanje medsebojne pomoči starejših, skrb za promocijo zdravja starejših, aktivno staranje in vseživljenjsko učenje. (Zveza društev upokojencev Slovenije, 2018)

1.9.2 Socialne institucije

Področje socialnega varstva je eden od sklopov socialne varnosti in temelji na socialni pravičnosti, solidarnosti ter na načelih enake dostopnosti in proste izbire oblik. Temeljno izhodišče ukrepov na področju socialnega varstva je zagotavljanje dostojanstva in enakih možnosti ter preprečevanje socialne izključenosti. (MDDSZ, 2018)

Centri za socialno delo

V Skupnost za socialno delo se povezuje 62 centrov za socialno delo na območju Republike Slovenije. Skupnost skrbi za izvajanje različnih nalog, ki prihajajo iz lokalne, regijske in državne ravni. Med drugim obravnavajo tudi problematiko nasilja nad starimi ljudmi. (Skupnost centrov za socialno delo Slovenije, 2018)

»Centri za socialno delo so javni zavodi, ki opravljajo različne dejavnosti s področja socialne varnosti in nudijo storitve s svojega strokovnega področja. Njihova glavna naloga je svetovanje in pomoč posameznikom v stiski.« (Mörrec, 2006)

Naloge za preprečevanje nasilja v družini, ki jih opravljajo centri za socialno delo, so izjemno kompleksne in posegajo na veliko različnih področij, tako področje žrtev kot tudi področje povzročiteljev nasilja v družini. Od centrov se tako zahteva veliko sodelovanja z raznimi organi in organizacijami ter nevladnimi organizacijami. Za žrtev urejajo potrebno pomoč, varnost, stabilnost, svetovanje. Zelo veliko sodelovanja se opravi že pred prvim multidisciplinarnim timom, torej že ob pridobivanju prvih informacij. (Murgel, 2010, str. 126)

»Za boljše izvajanje pomoči žrtvam in tudi povzročiteljem nasilja v družini je potrebno organizirati več skupnih sestankov organov in organizacij, ki na tem področju sodelujejo, da spoznajo naloge in pristojnosti vseh, da skupaj ugotavljajo, na katerih področjih so še odprte potrebe po programih, namestitvah ... Če vemo, kateri organ in organizacija kaj lahko opravi in česa ne more, kje so naše in kje druge pristojnosti bomo vsi skupaj lažje in bolje reševali problematiko žrtev nasilja v družini.« (Murgel, 2010, str. 129)

1.9.3 Institucionalno varstvo

»Institucionalno varstvo starejše osebe obsega vse oblike pomoči v zavodu, v drugi družini ali drugi organizirani obliki, s katerimi se ji nadomeščajo ali dopolnjujejo funkcije doma ali lastne družine, zlasti bivanje, organizirana prehrana in varstvo ter zdravstveno varstvo. Namesto pravice do celodnevnega institucionalnega varstva lahko starejša oseba izbere tudi družinskega pomočnika.« (Tominšek, 2006, str. 79)

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ, 2018) določa naslednje izvajalce institucionalnega varstva:

- domovi za starejše,
- posebni socialno varstveni zavodi,
- varstveno delovni centri,
- socialno varstveni zavodi za usposabljanje,
- nadomestne oblike bivanja in oskrbe.

Na spletni strani Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije (2018) je opisanih kar nekaj primerov, do kakšnega nasilja vse lahko pride v institucionalni oskrbi:

- lahko gre za nasilje svojcev nad oskrbovanci. Večinoma prihaja do ekonomskega in psihičnega nasilja. Zaradi nesoglasij med otroki uporabnikov glede prepisa premoženja.
- Druga oblika nasilja je prisilni sprejem v zavod, če se uporabnik s tem ne strinja. Tu se postavljajo etične dileme o tem, kdo lahko odloča v imenu ostarelega. Vsak bi se moral sam strinjati s prihodom v dom, ne bi smelo biti nobene prisile.
- Pri nasilju nad uporabniki s strani zaposlenih najbolj izstopajo nekatere osnovne etične dileme, kot so: prisilno hranjenje, dajanje zdravil, kopanje, preoblačenje. Podobno je pri čiščenju sob in opreme uporabnikov, saj so zaposleni v domu dolžni skrbeti za red in čistočo sob in omar, nekateri uporabniki pa tega ne želijo.
- Pri nasilju med uporabniki samimi gre večinoma za psihično, fizično in ekonomsko nasilje. Več je čustvene in psihične zlorabe: zmerjanja, žaljenja, poniževanja, ignoriranja, zavračanja, obtoževanja, pretirane skrbi za drugega ... Pojavlja pa se tudi izsiljevanje in prosjačenje za denar, kavo, priboljške.
- V domovih za starejše občane pa prihaja tudi do nasilja uporabnikov nad zaposlenimi. Največ naj bi bilo verbalnega nasilja, žalitev in nestrpnosti, pa tudi otipavanja in žaljivih opazk, ki že sodijo v polje spolnega nadlegovanja. Zelo pomembno je, da se na tovrstno nadlegovanje in nasilje zaposleni v domovih odzovejo.

1.9.4 Zdravstvene institucije

Zdravstvene institucije nudijo preventivo in zdravljenje pri poškodbah in boleznih. V primerih fizične ali spolne zlorabe ali napada mora žrtev poiskati pomoč v eni od zdravstvenih institucij (zdravstveni dom, psihiatrične bolnišnice). (Mörec, 2006)

Odvisnost starih ljudi od drugih preprečuje, da bi lahko o svojih stiskah spregovorili z drugimi osebami ali institucijami. »Zaznava nasilja nad starejšimi je še vedno zelo nizka, tudi v zdravstvu, čeprav je prav v zdravstvu najlažje prepoznati zdravstvene in socialne posledice nasilja in ukrepati.« (Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije, 2018)

Veber (2004) pravi, da so ravno medicinske sestre tiste, ki se najpogosteje srečujejo z nasiljem nad starimi ljudmi, saj so največkrat v stiku z njimi.

Obravnavo žrtev nasilja s strani zdravstvenih strokovnjakov opredeljuje Zakon o preprečevanju nasilja v družini in Pravilnik o pravilih in postopkih pri obravnavanju nasilja

v družini pri izvajanju zdravstvene dejavnosti. Strokovni delavci in delavke v zdravstvu so tako dolžni izvesti potrebne postopke in ukrepe za zaščito žrtve, ji nuditi ustrezno pomoč. Prav tako so o primerih suma nasilja v družini dolžni obvestiti pristojni center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo. Zdravstvena služba je zelo pomemben člen pri prepoznavanju nasilja v družini, vendar pogosto zdravstveni delavci zaradi premajhne informiranosti, nedorečenosti postopkov delujejo nepravilno. (Varuh človekovih pravic, 2018)

1.9.5 Policija

Z Zakonom o policiji, ki je začel veljati 18. julija 1998, je slovenska policija postala organ v sestavi Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije. Postala je moderna in po evropskih merilih oblikovana policijska organizacija, ki je sposobna učinkovito odgovoriti na izzive sodobnega življenja in zagotoviti visoko stopnjo varnosti. Policija je pridobila samostojnost, pri čemer ministrstvo določa razvojne, organizacijske, kadrovske in druge temeljne usmeritve za njeno delo, skrbi za njeno finančno poslovanje in investicije ter koordinira in usklajuje policijski informacijski in telekomunikacijski sistem s sistemi drugih državnih organov. Ministrstvo pa tudi usmerja in nadzira izvajanje nalog policije. (Ministrstvo za notranje zadeve- Policija, 2018)

Preprečevanje nasilja je ena od temeljnih nalog policije, s tem pojavom se policisti srečujejo vsakodnevno. Policija ima nekatere možnosti tudi za preventivno delovanje; preprečevati, da bi do nasilja sploh prišlo. Pomembna naloga je tudi seznanjanje žrtev nasilja s pravicami in možnostmi, ki jim pripadajo, s tem pa jim zagotavljajo varnost. (Mušič, 2010)

Varovanje državljanov pred nasilnimi situacijami je ena izmed osnovnih nalog policije. Möréc (2006) našteva tudi druge naloge policije:

- varovanje življenja, osebne varnosti in premoženja ljudi,
- preprečevanje, odkrivanje in preiskovanje kaznivih dejanj in prekrškov,
- vzdrževanje javnega reda,
- nadzor in urejanje prometa,
- nadzor državne meje,
- naloge v zvezi z gibanjem in prebivanjem tujcev,
- varovanje določenih oseb, prostorov, objektov in okolišev objektov,

- naloge ob naravnih in drugih nesrečah,
- druge naloge, določene v tem zakonu in drugih predpisih v skladu z zakonom.

Policija se mora odzvati na vse prijave oziroma informacije o nasilju, če so izpolnjeni zakonski pogoji, pa sme, po Zakonu o kazenskem postopku, odvzeti prostost osumljencu in predlagati tudi pripor. Največ kaznivih dejanj, kar 84 odstotkov, je zoper premoženje, sledijo kazniva dejanja zoper človekove pravice in svoboščine, varnost in fizično nasilje. Ker je veliko primerov nasilja še neprijavljenih, je zelo pomembno sodelovanje med posameznimi institucijami, kot so: policija, centri za socialno delo, zdravstvene ustanove. Policija že od leta 2005 izvaja tudi projekt - Ne pozabimo na varnost, kjer vodje policijskih okolišev obiskujejo domove za starejše občane ali pa kar posameznike na njihovem domu in jih seznanjajo z različnimi nevarnostmi, obenem pa jim nudijo tudi številne oblike pomoči in nasvete. (Ministrstvo za notranje zadeve – Policija, 2018)

2 PROBLEM

Za raziskavo nasilja nad starimi ljudi sem se odločila na podlagi svoje prakse v četrtem letniku. Prakso sem opravljala na Centru za socialno delo Ormož. Tekom prakse sem imela možnost spoznati vse oddelke na učni bazi. Sama sem se že v tretjem letniku odločila za modul Socialno delo s starimi ljudmi, zato so mi bile teme o starih ljudeh na praksi zelo zanimive. Med pogovori s socialno delavko, ki dela na področju socialnega dela s starimi, sem spoznala, da bi bilo dobro raziskati kaj o temi nasilja nad starimi ljudmi. V času decembra smo na praksi imeli kar nekaj primerov nasilja nad starimi ljudmi, saj je bil praznični čas in je prišlo materialno nasilje še bolj do izraza. Ko sem letos začela raziskovati teme za diplomsko nalogo, sem spet odšla na CSD Ormož, da bi dobila kakšne ideje za temo. Potrdili so mi, da bi bilo dobro raziskati, kako delujejo tudi druge službe na področju nasilja nad starimi ljudmi in tako dobiti vpogled v njihove dobre prakse, s tem pa spremeniti delo na centru za socialno delo in pa učvrstiti sodelovanje z drugimi službami.

Namen raziskave je vpogled v delovanje posameznih strokovnih služb, ki se ukvarjajo z nasiljem nad starimi ljudmi. Z raziskavo želim vse sodelujoče spodbuditi, da začnejo razmišljati, da je tema o nasilju nad starimi ljudmi zelo aktualna. Živimo v državi, kjer je delež starega prebivalstva zelo visok in ravno s svojo raziskavo bi rada pripomogla k izboljšanemu sodelovanju strokovnih služb na področju nasilja nad starimi ljudmi, tako da bi vsi stari ljudje dobili primerno obravnavo.

Cilj raziskave je, da izvem, ali se strokovne službe srečujejo z nasiljem nad starimi ljudmi, kako se strokovni delavci izobražujejo o temi nasilja nad starimi, kakšno je sodelovanje med službami, če so delavci izpostavljeni kakšnim grožnjam, kakšna je zakonodaja, izvedeti tudi kakšno zgodbo o primeru nasilja nad starim človekom in kaj bi se moralo storiti za zmanjšanje te problematike.

S svojo diplomsko nalogo bom poizkušala odgovoriti na vprašanja:

- Če se strokovne službe v občini Ptuj in Ormož srečujejo z nasiljem?
- Kako pogosto se strokovne službe srečujejo z nasiljem nad starimi ljudmi?
- Katera vrsta nasilja oziroma zlorabe se največkrat pojavi?
- Kdo največkrat začne izvajati nasilje nad starostnikom in zakaj?
- Kako se strokovni delavci izobražujejo o temi nasilja nad starostniki?

- Če so bili strokovni delavci že kdaj izpostavljeni grožnjam s strani nasilneža?
- Kako se povezujejo strokovne službe med seboj?
- Pred katere zakonodajne ali druge ovire so postavljeni strokovni delavci?
- Katere spretnosti oziroma veščine bi moral imeti človek, ki dela s starimi ljudmi, ki so bili žrtev nasilja?
- Kaj bi se moralo storiti, da bi se problematika nasilja nad starimi ljudmi zmanjšala?

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Raziskava, ki sem jo izvedla, je kvalitativna, empirična in tudi eksplorativna. Besedni opisi so mi pomagali boljše razumeti sam raziskovalni pojav. Do novega izkustvenega gradiva sem prišla z izvedbo intervjujev v Občini Ptuj in Ormož z institucijami, ki se ukvarjajo s tematiko nasilja nad starimi ljudmi. V teh dveh občinah še ni bilo izvedene raziskave na to temo, tako da je moja raziskava tudi eksplorativna. (Mesec, 2009)

Teme raziskovanja so:

- srečevanje strokovne službe z nasiljem nad starimi ljudmi,
- nasilje nad starimi ljudmi,
- izobraževanje strokovnih delavcev,
- sodelovanje med službami,
- strah strokovnih delavcev,
- zgodba o primeru nasilja nad starim človekom,
- zakonodaja na področju nasilja nad starimi ljudmi,
- delo strokovnih delavcev,
- zmanjševanje problematike nasilja nad starimi ljudmi.

3.2 Merski instrumenti

Za merski instrument v raziskavi sem se odločila izbrati delno standardiziran intervju. To obliko sem izbrala zato, ker so vprašanja odprtega tipa in tako intervjuvanci lahko svobodno in zelo poglobljeno odgovarjajo. Pred začetkom izvajanja intervjujev sem sestavila 15 odprtih vprašanj, ki so mi služila kot vodilo pri intervjuju. Vsem intervjuvancem sem pustila odprt prostor za odgovarjanje in s tem sebi dala možnost dodatnih podvprašanj, pri katerih so se odgovori izkazali pomembni za mojo raziskavo. Merski instrument je v celoti dodan v prilogi.

Vprašanja sem razdelila v osem okvirnih tematik, ki so me zanimale. Najprej me je zanimalo, kako pogosto se katera služba sploh srečuje z nasiljem nad starimi ljudmi. Sogovornike sem spraševala tudi o vzrokih za nasilje, o povzročiteljih nasilja in žrtvah ter o trajanju samega nasilja. Zanimalo me je tudi, ali se strokovni delavci izobražujejo na tematiko nasilja nad starimi ljudmi in ali so bili kdaj izpostavljeni kakšni grožnji s strani nasilneža. Zelo

pomembno mi je bilo, da sem izvedela, kako različne službe na področju nasilja sodelujejo med seboj in kako jim pri tem pomaga zakonodaja. Preko zgodb o primeru nasilja nad starim človekom sem izvedela zelo veliko novega na tem področju, med drugim tudi, kako delujejo zaposleni na tem področju.

3.3 Populacija in vzorec

Za populacijo pri raziskavi sem se odločila izbrati dve občini, občino Ptuj in občino Ormož. Tako sem se odločila, ker bom uporabila neslučajnostni vzorec, in sicer vseh služb, ki se ukvarjajo z nasiljem nad starimi ljudmi v Ormožu. Prav tako pa bom v svoj vzorec dodala nekaj služb, ki jih v občini Ormož nimamo, imajo pa jih v sosednji občini Ptuj. Časovno mojo populacijo sestavljajo vse vladne in nevladne organizacije, ki delujejo na področju tematike nasilja in so delovale v času meseca marca in aprila 2018. Nekatere institucije so sodelovanje pri intervjuju zavrnilo. To so: Psihiatrična bolnišnica Ormož, Splošna bolnišnica Ptuj, Društvo upokojencev Ormož. Te institucije so zavrnilo sodelovanje pri intervjuju, ker pri svojem delu ne zaznavajo problema nasilja nad starimi. V svoj vzorec sem tako vzela institucije, ki so bile pripravljene sodelovati z menoj:

– Center za socialno delo Ormož

»Center za socialno delo Ormož je javni socialno varstveni zavod, ki opravlja storitve socialnega varstva v okviru mreže javne službe. Preko javnih pooblastil nudi pomoč posameznikom, družinam in posebnim skupinam prebivalstva pri iskanju poti iz stisk in težav ter zagotavlja storitve in ukrepe za preprečevanje ter odpravljanje stisk in težav posameznikov, družin in posebnih skupin ljudi, ki potrebujejo pomoč, ki so v skladu z zakoni in predpisi, ki jih je sprejela država. Na Centru za socialno delo Ormož je redno zaposlenih devet delavk, od tega pet strokovnih delavk. Območje Upravne enote Ormož vključuje tri občine: Občino Ormož, Občino Središče ob Dravi in Občino Sv. Tomaž pri Ormožu.« (Centri za socialno delo – Republika Slovenija, 2018)

– Center za starejše občane Ormož

Center za starejše občane je bil zgrajen z namenom združiti vse aktivnosti za pomoč in celovito oporo starostnikom pri čim kvalitetnejšem preživljanju njihove starosti, tako v domačem kot v institucionalnem okolju. Lastnice doma so Občina Ormož, Središče ob Dravi in Sveti Tomaž.

V domu biva 153 stanovalcev starejših od 65 let, ki zaradi starosti in drugih okoliščin ne morejo več živeti doma. Izjemoma sprejmejo tudi mlajše, ki zaradi kronične bolezni oziroma invalidnosti nujno potrebujejo domsko varstvo. (Center za starejše občane Ormož, 2018)

– Varna hiša Ptuj

»Varna hiša Ptuj je program, ki ga izvaja Center za socialno delo Ptuj od novembra 2004. Program je namenjen ženskam in njihovim otrokom, ki doživljajo nasilje v partnerskih, družinskih in sorodstvenih odnosih. Sprejem v Varno hišo Ptuj je odvisen od prostih mest. Na voljo imajo 7 sob z 18 ležišči. Prednost imajo ženske z otroki ali brez njih, z Upravne enote Ptuj. Sprejem je možen 24 ur dnevno, vse dni v tednu, po predhodnem razgovoru. Bivanje v varni hiši je možno najdlje do enega leta.« (Varna hiša Ptuj, 2018)

– Center za socialno delo Ptuj

»Center za socialno delo Ptuj je javni socialno varstveni zavod, ki opravlja storitve socialnega varstva v okviru mreže javne službe. Svojo dejavnost opravljajo v skladu z Zakonom o socialnem varstvu, ki opredeljuje storitve, ukrepe in denarne socialne pomoči ter delujejo po javnih pooblastilih, ki jih narekuje zakonodaja. Na centru, ki ga vodi direktor, je redno zaposlenih 38 delavcev različnih strok. Območje Upravne enote obsega 645 km², na njem živi 69.000 prebivalcev.« (Centri za socialno delo – Republika Slovenija, 2018)

– Kapljica (Ptuj) – pomoč žrtvam nasilja, program svetovanja in informiranja za žrtve nasilja

Kapljica – pomoč žrtvam nasilja je program svetovanja in informiranja za žrtve nasilja, edini ne-nastanitveni program na območju Upravne enote Ptuj, ki pomaga žrtvam nasilja pri individualnem soočanju z izkušnjo nasilja, prav tako njihovim svojcem. Program je namenjen otrokom, mladostnikom, odraslim in njihovim svojcem. Nudijo individualno informiranje in svetovanje, individualno delo z otroki, skupinsko delo v obliki izvajanja skupine za žrtve nasilja, preventivne delavnice za mladostnike na temo nasilja, osveščanje, pomoč pri prepoznavanju in zavedanju problema ... (Ars Vitae – Program Kapljica, pomoč žrtvam nasilja, 2018)

– Dom upokojencev Ptuj

Dom upokojencev Ptuj izvaja dejavnost v petih enotah: enota Ptuj, enota Muretinci, enota Kidričevo, enota Juršinci in enota Koper. Dom je začel z izvajanjem dejavnosti leta 1974 s kapaciteto 116 mest. Danes je kapaciteta 340 mest v enoposteljnih, dvoposteljnih in več posteljnih sobah ter garsonjerah. (Dom upokojencev Ptuj, 2018)

– Anka Osterman

Gospa Anka Osterman je diplomirana sociologinja. Vso delovno dobo je delala na področju socialnega varstva, najprej kot socialna delavka, nato je bila več let direktorica Centra za socialno delo Ptuj. Leta 1990 je bila izvoljena v zbor združenega dela Republike Slovenije v zadnji tridomni skupščini, bila je tudi ministrica za borce in vojaške vojne invalide ter državna sekretarka na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve. Po upokojitvi se je včlanila v Slovensko filantropijo, kjer je sodelovala v vodenju projekta za stare, ki ga je financirala mednarodna organizacija SOROS. Prav tako je sodelovala v projektu BOPRO, tudi ta projekt je za stare, financiral ga je svet Evrope. Iz tega projekta so razvili sedanji projekt, ki se v Sloveniji vse bolj uspešno uveljavlja kot ustrezen odgovor na potrebe starih, ki živijo doma –Starejši za starejše. Je tudi zelo aktivna članica Društva upokojencev Ptuj in Društva Optimisti Ptuj. (Mariborska knjižnica, 2018)

– Patronažna služba Ormož

Patronažna služba je organizirana na primarni ravni zdravstvenega varstva kot samostojna služba v okviru Zdravstvenega doma Ormož. Deluje z namenom pospeševanja zdravstvenega napredka vsega prebivalstva področja, ki ga pokriva. Cilj patronaže je doseganje pozitivnega zdravja posameznika, družine in skupnosti s pomočjo preventivnih in kurativnih storitev, ki jih izvaja patronažna medicinska sestra, kot nosilka zdravstvene nege v patronažnem varstvu. (Patronažna služba, 2018)

3.4 Način zbiranja podatkov

Za intervjuje sem se najprej dogovarjala po telefonu, velikokrat pa sem v institucijo šla tudi osebno. Podatke sem zbiralala od meseca marca do meseca maja 2018. Na veliko institucij sem morala predhodno poslati tudi prošnjo za izvedbo intervjuja. Po odobritvi te prošnje sem se nato dogovorila z vsakim intervjuvancem posebej o terminu intervjuja, ki mu je ustrežal. Čas zbiranja vseh intervjujev je bil kar dolg, saj so različne institucije različno hitro

odobrile intervjuje. Velikokrat so bili tudi zelo zasedeni, tako da sem morala intervjuje predstavljati.

Intervjuji so potekali na različnih lokacijah po Upravi enoti Ormož in Ptuj. Intervjuje sem izvedla večinoma v pisarnah intervjuvanih, pri osebah, ki niso imele pisarne pa v kakšni drugi prosti sobi ali na kavi. Intervjuji so trajali različno dolgo, od 30 do 90 minut. Vsi intervjuji so potekali nemoteno.

Zaradi lažje analize podatkov sem vse intervjuje snemala, po predhodni odobritvi s strani intervjuvanca. Vsem sogovornikom sem pojasnila, da so intervjuji namenjeni izključno mojemu raziskovalnemu delu in jih ne bom izkoristila v druge namene. Med izvajanjem intervjujev sem zelo pazila, da govorniki niso podajali osebnih podatkov o osebah, tako da intervjuji omogočajo popolno anonimnost podatkov.

3.5 Analiza podatkov

Podatke, ki sem jih pridobila z intervjuji, sem obdelala s kvalitativno analizo. Najprej sem poslušala posnetke intervjujev in jih zapisala v Wordov dokument. Intervjujev nisem spreminjala v slovenski knjižni jezik, ampak sem jih pustila v obliki, kot so mi bili podani. Po zapisu intervjujev sem izpisala relevantne dele besedila po temah, po katerih so bila razvrščena tudi vprašanja za intervju (srečevanje strokovne službe z nasiljem nad starimi ljudmi, nasilje nad starimi ljudmi, izobraževanje strokovnih delavcev, sodelovanje med službami, strah strokovnih delavcev, zgodba o primeru nasilja nad starim človekom, zakonodaja in njene pomanjkljivosti, delo strokovnih delavcev). Nato je sledilo odprto kodiranje, kjer sem vse izjave vnesla v tabelo. Vsem izjavam sem določila pojem, kategorijo in temo. Sledilo je osno in odnosno kodiranje, kjer sem dobljene podatke zbrala v bolj pregledno obliko. Celotna dokumentacija kvalitativne analize dostopna pri avtorici diplomske naloge.

Iskanje relevantnih delov besedila

Najprej sem v intervjujih poiskala stavke, ki so bili pomembni za moje teme raziskovanja. Ko sem našla pomemben stavek za določeno temo sem ga označila s poševno pisavo in izjavo tudi označila. Črka v oklepaju označuje za kateri intervju gre, številka zraven črke pa označuje posamezne izjave znotraj enega intervjuja.

Primer: Kot svetovalnica za žrtve nasilja se *pri delu vsakodnevno srečujemo z nasiljem*,(A1) ki ga doživljajo uporabniki, v *smislu preventive*(A2) in *kurative*(A3).

Odprto kodiranje

Intervjuje sem označila od A do H in jim pripisala ustrezno številko izjave. Ustvarila sem tabelo s petimi stolpci. Izjave, ki sem jih predhodno označila sem vnesla v tabelo. Vsaki izjavi sem nato določila pojem, kategorijo in temo.

Primer:

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A1	pri delu vsakodnevno srečujemo z nasiljem	vsakodnevno	Pogostost primerov nasilja	Srečevanje strokovne službe z nasiljem
A2	v smislu preventive..	preventiva	Delovanje služb	Delo strokovnih delavcev
A3	..in kurative.	kurativa	Delovanje služb	Delo strokovnih delavcev
A4	trenutno tečejo postopki kot posledica te izkušnje,	Posledica izkušnje nasilja	Prvi stik s strokovno službo	Srečevanje strokovne službe z nasiljem

Osnovno kodiranje

Pri osnem kodiranju sem pod vsako temo razvrstila pridobljene kategorije in pojme. S tem sem dobila boljši pregled nad podatki.

Primer:

SREČEVANJE STROKOVNE SLUŽBE Z NASILJEM NAD STARIMI LJUDMI

- Pogostost primerov nasilja
 - Vsakodnevno (A1)
 - Nekoliko manj (B1)
 - Dvakrat letno (B2, F1,H6)
 - Vse bolj pogosto (B3)
 - V domu pogostejše nasilje (C1)
 - Nasilje pred vstopom v dom posreduje CSD (C2)
 - 5do 6 ukrepov približevanja (E1)
 - 10 do 15 drugih primerov nasilja (E2)
 - 20 do 25 primerov nasilja letno (E3)
 - Letno 50 primerov nasilja v upravni enoti Ptuj (E4)
 - Velikokrat srečujejo nasilje nad starimi ljudmi (G2,H4)
 - 2017, 8 primerov prepovedi približevanja (D3)
 - 2016, 8 primerov prepovedi približevanja (D4)

- 23 primerov nasilja v družini (D5)
- 7 primerov iz predhodnega leta (D6)
- 16 novih primerov (D7)
- Nad 60 let (D8)
- Dva primera (D9)
- 165 stanovalcev (F2)
- Trenutno nimamo stanovalca žrtev nasilja (F3)
- Smo imeli primere nasilja nad starimi ljudmi (F4)
- Stari ljudje ostajajo doma (H1)

Odnosno kodiranje

Za lažje pisanje rezultatov sem vse pomembnejše kategorije zbrala v tabeli, tako da imam vse intervjuje zbrane na enem mestu in lahko lažje primerjam.

Primer:

	A	B	C	D	E	F	G	H
Pogostost primerov nasilja	manj kot 1% starih ljudi v treh letih	2x letno	pogosto	2x letno	50 primerov nasilja letno	2x letno	veliko	2x letno

4 REZULTATI

V tem poglavju predstavljam rezultate raziskave. Zaradi lažje preglednosti sem se odločila, da bom rezultate predstavila glede na teme, ki sem jih navedla v poglavju »vrsta raziskave«.

SREČEVANJE STROKOVNE SLUŽBE Z NASILJEM NAD STARIMI LJUDMI

Vsi sogovorniki so mi potrdili, da se v službah, v katerih delajo, srečujejo z nasiljem. Nekateri se pogosteje srečujejo s primeri nasilja nad starimi ljudmi, nekateri pa redkeje. Največkrat so se odgovori gibali okrog dveh do treh primerov letno. Na vprašanje, kako pogosto se srečujejo z nasiljem nad starimi ljudmi, sem tako dobila zelo različne odgovore: *v treh letih smo imeli od vseh uporabnikov (A10) manj kot 1 % starostnikov (A11). S tem nasiljem se srečam mogoče dvakrat letno (B2). Če pogledamo analizo po starosti, sta nad 60 let bila obravnavana dva primera (D8). Glede imetja starostnikov imamo letno po dva primera, da ga rešujemo (F1). Odkar izvajamo program starejši za starejše (G1), moram reči, da se z nasiljem kar velikokrat srečujemo (G2).* Pri odgovoru Centra za socialno delo Ptuj je bila številka primerov nasilja nad starimi, ki jih obravnavajo letno, kar precej višja: *torej imam nekje med 20 do 25 primerov nasilja letno, prav tako tudi moja sodelavka iz tega področja (E3). Skupaj imava torej 50 primerov nasilja nad starimi ljudmi v občini Ptuj (E4).* Mnogo sogovornic je povedalo, da tako majhne številke prijav nasilja nad starimi ljudmi še ne pomenijo, da se tako nasilje ne izvaja, ampak ga je zelo malo prijavljenega. Med drugim so povedale, da število primerov nasilja nad starostniki narašča (*... vendar opažam vedno več nasilja nad starimi ljudmi (B3).*).

Službe vodijo evidence svojih uporabnikov, predvsem zato, da lahko izboljšujejo svoje storitve in napredujejo iz leta v leto. Evidence vodijo na različen način: *uporabnikove osebne podatke vpisujemo v matično knjigo (A13), v obrazce o mesečni vključenosti (A14) in v dnevnik programa (A15). Evidenco zapišemo v mesečna (A16) in letna poročila (A17). V varni hiši vodimo evidenco žrtev nasilja v posebni knjigi (B4), ki nam služi za boljše delovanje organizacije (B5). Spet druge sogovornice so povedale, da ne vodijo evidenc (Kakšne posebne evidence ne vodimo (E5)).*

Zanimivo je bilo slišati, da večina služb, ki se srečuje z nasiljem nad starimi, najbolj aktivno deluje v mesecu novembru, ko je svetovni dan za boj proti nasilju nad ženskami. Takrat

predstavijo tudi rezultate, ki jih zberejo čez celotno leto. Rezultate predstavijo: *predstavimo na občnem zboru društva članom (A18) in se nato predstavi na svetu zavoda (D2).*

Eno izmed vprašanj, ki sem jih zastavila zaposlenim, je bilo, ali menijo, da ljudje zaupajo njihovi službi toliko, da bi prijavili nasilje pri njih. Največ odgovorov je bilo pozitivnih, da jim stari ljudje zaupajo (*... zaupanje po tem, ko starostnik poišče pomoč velika (A27). Ja, mislim, da stari ljudje zaupajo naši službi (H7). Predvsem, če obiskujemo katerega starostnika večkrat na teden (H8), dalj časa (H9), da se med nami spletejo vezi (H10).*). Pri enem primeru je bilo poudarjeno, da so stari ljudje imeli z javnimi službami slabe izkušnje in na podlagi le-teh se je razvilo nezaupanje (*Nezaupanje javnih institucij po že obravnavanih postopkih je bilo pogosto veliko (A30) in je prispevalo k temu, da se niso ponovno odločili za prijavo nasilja (A31).*).

NASILJE NAD STARIMI LJUDMI

Najpogostejše strokovne službe dobijo informacijo o nasilju nad starim človekom od centra za socialno delo. V odgovorih kdo obvesti službo o nasilju, se pojavljajo tudi naslednji odgovori: bolnišnica, policija, interventna služba, svojci, nevladne organizacije, prostovoljci, patronažna služba in sosedje. Službe so poročale, da je primerov, ko žrtve nasilja pridejo in povedo za nasilje same, nekoliko manj in bi si želeli več takih primerov (*Še vedno je manj primerov nasilja, ko se žrtve nasilja oglašajo pri nas same, in same iščejo pomoč (D27), tega bi si želeli več (D28); so primeri, pri katerih pridejo žrtve same do nas (D29), in bom optimistična in bom rekla, da je teh primerov vedno več (D30).* Predvsem centra za socialno delo v intervjuju omenjata, da se pojavlja tudi veliko anonimnih in pol anonimnih prijav. Pri intervjuju s patronažno sestro sem dobila odgovor, da ravno patronažne sestre največkrat prve zaznajo nasilje nad starim človekom, saj vstopajo v domove in zasebno sfero, kjer druge službe nimajo vstopa (*Patronažne sestre nasilje opazimo največkrat prve (H12).*).

Pomembna tema, o kateri sem spraševala, je bila tudi, katera vrsta oziroma oblika nasilja se nad starimi ljudmi največkrat pojavi. Večina vprašanih mi je omenila podobne oblike nasilja. Tako se kar nekajkrat pojavijo: psihično nasilje, ekonomsko nasilje, fizično nasilje in spolno nasilje. Veliko intervjuvanih oseb mi je podalo informacijo, da so različne oblike nasilje mnogokrat med seboj povezane (*Najprej ugotavljaš, da je bilo fizično nasilje (B16), ker ga je mogoče najlažje dokazati (B17), potem vidiš, da je tako ali tako, če je fizično tudi psihično*

nasilje (B18). Psihično nasilje se po navadi tudi najprej začne (B19). Potem pa vidiš, da je še ekonomsko nasilje (B20).).

Socialna delavka iz Varne hiše Ptuj je poudarila pomembno vrsto nasilja, ki se pojavlja nad starimi ljudmi, in sicer institucionalno nasilje (*Starostniki so velikokrat izpostavljeni institucionalnemu nasilju (B25).*). Prav tako je omenila, da se ji zdi, da se o institucionalnem nasilju zadnje čase nekoliko več govori, kar je zelo v redu. Pri starih ljudeh je zelo izrazito ekonomsko nasilje. Večina sogovornikov mi je tudi potrdila, da je ta oblika nasilja, na žalost, v porastu, in da ga bomo težko preprečili. Velikokrat se dogaja, da otroci ali pa vnuki od starega starša zahtevajo denar ali pa, da jim poplača vse položnice. Veliko starim ljudem se, ko pride pokojnina, takoj odvzame celoten znesek, tako da ostanejo brez svojega denarja (*Ekonomsko nasilje je prisotno zaradi ekonomske stiske teh otrok (E13) in potem izsiljujejo starejše tudi za denar (E14) ... zelo pogosto je to ekonomsko nasilje (G16), ko staremu človeku poberejo pokojnino (G17) oziroma, zahtevajo, da grejo z njimi na banko ali bankomat, da dvigne denar (G18) in potem ga peljejo, da kar takoj plača njihove položnice (G19) in mu sprazniijo tisto koliko ima, ker on itak nič ne rabi (G20).*).

Zanimivo mi je bilo razmišljanje socialne delavke iz Doma upokojencev Ptuj, ki je poudarila, trenutno na našem območju, velik problem s selitvami starih ljudi v hrvaške domove. Povedala je, da je mnogokrat zelo vprašljivo, ali stari človek želi oditi v drugo državo na svoja stara leta, zato ker je tam cenejši dom (*... tudi vprašanje glede tega, ker so domovi na hrvaškem cenejši, selijo stanovalce tudi tja (C18), zdaj je vprašanje, koliko to pomeni, da je ta odločitev prostovoljna (C19). Ali je to še želja stanovalca, ali je to želja svojcev (C20).*).

Posredno mi je bila predstavljena tudi danes zelo aktualna oblika nasilja, nakupi preko televizije. Mnogo starih ljudi je bilo opeharjenih na podlagi televizijskih oglasov, ki so promovirali izdelke, ki bodo starim ljudem pomagali ponovno shoditi ali odpraviti kakšne druge težave. Socialna delavka v Domu za starejše občane Ormož je poudarila problem, ko stari ljudje pridejo v dom in imajo velike dolgove, prav zaradi teh nakupov. Vsi ti nakupi so zelo dragi in starejšim poberejo ogromne vsote denarja, kar potem urejajo socialne delavke, ki pa imajo s tem veliko dela, saj pride že mnogokrat do kakšnih izvršb. Problem so tudi različne agencije in zavarovanja, ki si privoščijo starejše, kar na njihovem domu, mnogokrat vstopajo v hiše tudi nepovabljeni (*Imeli smo primere, ko so stanovalci bili opeharjeni (F23) z raznoraznimi temi nakupi preko televizije (F24), ki starostnikom obljublajo, da bodo*

ozdraveli in ne vem kaj še vse (F25), so pa to ogromne vsote denarja (F26). Če tega ne plačajo, grejo v izvršbo, ker pokojnina vseeno prihaja ...).

Najpogostejši odgovor na vprašanje, kdo je največkrat žrtev nasilja, je bil, da so to še vedno ženske. Gospa Anka Osterman pove: *»Tako ženske kot moški so žrtve nasilja (G69), več je žensk, kar je popolnoma razumljivo (G70), ženska je bolj ranljiva že itak (G71).«* Pomembno se mi zdi izpostaviti predvsem to, kar je povedala socialna delavka na Centru za socialno delo Ormož, da se nasilje pojavlja neglede na premoženje, starost, spol, verske ali kakršne koli druge skupnosti, in da ga ni nič manj kot ga je bilo v preteklosti, kar je zaskrbljujoče (*... prav tako opazamo, da je nasilje prisotno v vseh družbenih slojih (D42), v vseh etičnih (D43) in verskih skupinah (D44), ne glede na starost (D45), poklic (D46) ali izobrazbo (D47).*

Vodja programa svetovalnice za žrtve nasilja – Kapljica pove, da so na podlagi poročil iz programa ugotovili, da poišče pomoč v njihovem programu vse več posameznikov, ki ni nujno, da so socialno ogroženi (*... v malenkost več socialno ogroženih (A53). Pri poročilu programa smo ravno v preteklih letih opazili, da prihaja do trenda, da v svetovalnicah poiščejo pomoč tisti posamezniki, ki imajo redni prihodek (A54), ki živijo v svojih gospodinjstvih (A55) in so lastniki nepremičnin (A56).*).

Manjšina intervjuvanih je odgovorila, da so žrtve nasilja tudi moški. Predvsem so izpostavili to, da je nasilje nad moškimi kompleksna zadeva, in da se bolj pogosto dogaja nasilje nad starejšimi moškimi, saj so le-ti fizično manj močni, bolj ranljivi in tudi v slabšem zdravstvenem stanju kot mlajši moški (*Sama verjamem, da nasilje izvajajo tudi ženske nad moškimi (D49), ampak to je kompleksna zadeva (D50). Isto kot nad ženskami se otroci lahko tudi nad moškimi starejšimi izživljajo (E34), ki niso več tako močni (E35) ali pa jim zdravstveno stanje šepa (E36).*). Velikokrat se izkaže, da sta tako mož in žena žrtvi nasilja svojih otrok. Še vedno pa je največkrat žrtev ravno mama (*To je generacija, kjer je še vedno številčnejša ženska populacija (F30), največkrat pa so žrtve mame, ja (F31).*).

Nasilje nad starim človekom največkrat začnejo izvajati ožji družinski člani. Velikokrat so to partnerji sami, lahko pa so to tudi otroci, vnuki, snahe, zeti, sorodniki. V kmečkem okolju pogosto tudi sosedje (*Nasilje največkrat izvajajo svojci (C22). Otroci (C23). Najbolj pogosto so to sinovi (E28), sinovi, ki so samski (E29), pogost vzorec je tudi alkoholizem (E30), brezposelnost (E31). Nasilje največkrat izvajajo svojci (G62), otroci (G63), tudi vnuki*

(G64). *Vnuki so kar pogosto, zlasti pri tem ekonomskem nasilju (G65), potem so še drugi sorodniki (G66) in sosedje (G67).*).

Stari ljudje zelo pozno izstopijo iz kroga nasilja. Sogovorniki so mi našeli ogromno razlogov, zakaj se stari človek tako pozno umakne iz nasilja. Odgovori so bili, da je starega človeka strah, strah sprememb, ki se bodo zgodile po prijavi, strah, da bo izgubil svojo socialno mrežo, strah, da bo izgubil neko stabilnost. Velikokrat jih je tudi sram, saj nasilje mnogokrat izvajajo njihovi otroci, zato jih je to sram priznati, saj se bojijo, kaj bi rekla okolica. Tudi neinformiranost starih ljudi je težava in strah, da jim ne bomo verjeli. Pri ženskah je pogosta tudi odvisnost od partnerja, ekonomska odvisnost. Ženske tudi hitreje zapustijo nasilne partnerje, ko otroci odrastejo. Stari ljudje zelo dolgo tajijo, skrivajo, da se jim dogaja nasilje, velikokrat povedo za nasilje takrat, ko več enostavno ne zmorejo zdržati vsakodnevnih pritiskov s strani nasilneža. Pri generacijah, ki so starejše nad 80 let, je tudi velik problem vzgoja, ki so jo imeli nekoč. Nekoč so ženske bile vzgojene tako, da morajo potrpeti in biti poslušne žene svojih partnerjev. Prevzemale so svoje tradicionalne vloge, zato jih veliko ni nikoli izstopilo iz nasilja. Pri mlajših generacijah se ta tradicionalnost sedaj manjša, kar je zelo dobro. Težava, da stari ljudje tako pozno povedo za nasilje, je tudi prevelika tolerantnost družbe. Družba, ki misli, da vzklikanje, grožnje in jemanje denarja ni nič takšnega. Eden izmed zadnjih razlogov za pozen izstop pa je tudi to, da ima veliko starih ljudi majhne pokojnine in si ne upajo razmišljati, da bi se umaknili v dom, saj nimajo dovolj denarja (*Zaradi pripadnosti (A61), strahu pred izgubo občutka stabilnosti (A62). Problem se mi zdi pri starostnikih, ki so nepokretni (B31) in ne upajo (B32) ali niti ne morejo povedati, da se jim dogaja nasilje (B33). Sram jih je, kaj bi rekli sosedje ali drugi ljudje (H52), živimo v majhnem mestu, kjer se vse razve, zaradi tega še bolj skrivajo to dogajanje (H53). Tudi čustvena vezanost na te svoje ljudi (G81), svojce, ki jih ima rad (G82), nekako jim to odpušča (G83), ker ne vidi izhoda (G84), ker vedno upa, da mogoče bo pa bolje (G85).*).

IZOBRAŽEVANJE STROKOVNIH DELAVCEV

Ker je izobraževanje na področju nasilja nad starimi ljudmi zelo pomembno, je bilo tudi to moja tema raziskovanja. Vse službe se izobražujejo o tematiki nasilja. Veliko zaposlenih se izobražuje tudi samih, s prebiranjem kakšne nove literature. Največ izobraževanj poteka ravno v mesecu novembru, ko se obeležujejo dnevi proti nasilju nad ženskami. Veliko izobraževanj organizira socialna zbornica, skupnost centrov za socialno delo, nevladnih

organizacij. Zelo dobro je pomembnost izobraževanj povzela gospa Anka Osterman, ki je rekla: »Če nisi dobro podučen o tej temi (G96) lahko v bistvu uničiš neke odnose s svojim nepravilnim pristopom (G97), ali pa še poglobiš trpljenje starega človeka (G98). Skratka ljudje morajo biti občutljivi, senzibilni za to, kaj se dogaja (G99), gre za to, da ne poslabšaš situacije, ampak da mu pomagaš (G100).«

Nekaj služb dela tudi na ozaveščanju drugih ljudi in služb. Sicer je tega manj, vendar se najde katera strokovna služba, ki na okroglih mizah ali na seminarjih podaja svoje pridobljeno znanje naprej. Težava, ki jo je izpostavila sogovornica iz Varne hiše Ptuj, je predvsem pomanjkanje kadra in časa, saj jih je v varni hiši zelo malo zaposlenih, socialni delavki na Centru za socialno delo Ptuj pa sta tudi samo dve za celotno upravno enoto Ptuj (*Mi delujemo bolj kurativno kot preventivno (B50), tako da nimamo nekih izobraževanj drugih. Tudi časovno nam zelo težko znese, zaposlene smo samo tri (B51).*).

V intervjujih smo spregovorili tudi o aktualizaciji teme nasilja nad starimi. Večina sogovornic je povedala, da se veliko dela na ozaveščanju na to temo, in da je to tematika, ki bo vedno aktualna (*Problematika je aktualna in bo (A107). Ta problematika obstaja že zelo dolgo in se samo še slabša (H60), predvsem zaradi slabega položaja mlajših generacij (H61), ki ne vidijo izhoda in začnejo izkoriščati stare ljudi (H62).*).

SODELOVANJE MED SLUŽBAMI

Problematika nasilja nad starim človekom je zelo kompleksna, zato je za dobro reševanje nujno potrebno povezovanje oziroma sodelovanje med službami. Službe, ki se med seboj največ povezujejo, so: center za socialno delo (A110, B52, C34, F53, H64), policija (A111, B53, D85, E61, F55), pravniki (A112), zdravstveni delavci (A113), programi pomoči žrtvam nasilja nad starimi (A115), Društvo Kapljica (B54), Karitas (B57), Rdeči križ (B58), Splošna bolnišnica Ptuj (C35), zdravstveni dom (D86, E63), psihiatrična bolnišnica (D87, F57), sodišča (E62), patronažna služba (F54, H65), pomoč na domu (F58), sodelovanje z zdravniki (H67). Velikokrat je potrebno tudi širše povezovanje, predvsem pri namestitvah starih ljudi, ki trenutno še niso urejene (*... v lokalnem okolju (B59), če je potrebno pa tudi na nacionalni ravni. (B60) Tudi z občinami, v primerih za razpise za neprofitna stanovanja (B61).*).

Težava, ki se pojavlja in je bila poudarjena, je sodelovanje z zdravstvenimi delavci. Predvsem sogovornici iz centrov za socialno delo omenjata, da je veliko manj prijav, kot bi jih lahko bilo s strani zdravnikov ali drugih zdravstvenih delavcev. Bilo je tudi omenjeno, da če želijo pridobiti kakšne informacije o žrtvah, zdravniki pogosto molčijo, ker še vedno

menijo, da gre za poklicno molčečnost (*Tu je malo oteženo sodelovanje, ker se zgodi, da v zdravstvenem domu nebi želeli dati kakšne informacije, ko kličeš* (D88). Menim, da v zdravstvenem domu lahko marsikje opazijo nasilje, ampak po moje (D89), ga ni toliko prijavljenega, kot bi ga lahko bilo (D90). Do zdaj poznam mogoče tri primere, da so prijavili nasilje v 17 letih (D91).)

STRAH STROKOVNIH DELAVCEV

Sama osebno menim, da so strokovni delavci velikokrat podvrženi kakšnim grožnjam, ustrahovanju, zato se mi je to zdela primerna tema za raziskovanje. Zanimalo me je, kako gledajo na to temo zaposleni na področju nasilja. Veliko sogovornic je povedalo, da so na začetku, ko so začele delati na tem področju oziroma so se srečale s težkimi primeri nasilja, o primerih nasilja razmišljalo tudi doma. Na začetku te to veliko bolj prizadene, so povedale, po nekaj letih dela pa ugotoviš, da moreš predvsem zasebno življenje razmejiti od službenega (*Zgodbe me spremljajo še vedno* (B62), *sicer manj kot pred leti* (B63), *vendar še vedno pomislim na primere tudi doma* (B64).).

Kar nekaj zaposlenih je že prejelo grožnje s strani povzročiteljev nasilja. Nekaj jih je tudi odgovorilo, da še niso bile direktno izpostavljene grožnjam. Sogovornica iz Varne hiše Ptuj je povedala: »*Negativnih izkušenj hvala bogu z nasilneži nimam* (B65). *Ne upajo, morem potrkat, še zaenkrat toliko* (B66). *Nas kot uslužbenke se še kar bojijo* (B67), *ker vejo, da nas ščiti zakon,* (B68) *saj probajo pa te žalijo, še posebej če si na radiu pa te kje vidijo* (B69).« Velikokrat nasilnež poizkuša tudi blatiti žrtve, kliče po telefonu in daje lažne informacije. Socialni delavci so izpostavljeni predvsem obtožbam, da pomagajo žrtvi, da so žrtve nagovorili, da prijavijo in podobno. Socialna delavka iz Centra starejših občanov Ormož je imela negativen primer, o katerem je povedala: »*Smo tudi meli grožnje* (F65), *gospod je bil tudi potem hospitaliziran* (F66). *Pisal je grozilna pisma* (F67), *ko sem šla iz službe, me je zasledoval* (F68), *imaš tudi primere, da kdo pride, pa se razburja pa kriči* (F69).)«

Tudi prostovoljci pri programu Starejši za starejše so že bili žrtve groženj s strani nasilnežev (*Se je tudi zgodilo, da če je prostovoljec opazil, da gre za nasilje, je bil potem tudi sam žrtev tega* (G105). *Je bolj redko, vendar se je tudi že zgodilo. Tako zelo, da je prostovoljka celo morala poklicati policijo* (G106).).

ZGODBA O PRIMERU NASILJA NAD STARIM ČLOVEKOM

Vse zgodbe, ki sem jih slišala skozi intervjuje, so potrdile večino dejstev, ki sem jih navedla pri poglavju nasilje nad starimi ljudmi. Večina zgodb je imela za žrtve nasilja ženske, pri samo eni zgodbi je bila žrtev moški. Zgodbo je povedala socialna delavka iz Doma upokojencev Ptuj. Oblika nasilja, ki se je dogajala nad gospodom, je bilo hudo zanemarjenje (*Pri zanemarjenju gospoda smo se potrudili, da smo ga čimprej sprejeli v dom (C45). Gospoda so zanemarjali glede higiene (C46), svojci so mislili, da je za gospoda dobro poskrbljeno, vendar ni bilo (C47). Gospod je bil nepokreten, rabil je pomoč pri osebni higieni, odvajanju, pri vsem je rabil pomoč.*).

Vodja programa Kapljica si je najbolj zapomnila zgodbo ženske, ki je zaradi vseh travm tudi duševno zbolela. Gospa je poročala, da je bil prvi spolni odnos z možem posilstvo, posilstvo, ki se je nadaljevalo čez vsa leta zakona. Mož je živel dvojno življenje in imel otroka tudi z drugo partnerko. Gospa je kmalu začela poročati o tem, da je svojega moža videla kot hudiča (*Gospa je po tem pričela svojega moža videti kot hudiča in svoje življenje videti kot življenje v magiji (A129). Zaradi strahu in precejšnje naučeni nemoči so jo otroci pričeli odklanjati v času mladostništva (A130), oče je bil tudi do njih ves čas psihično (A131) in fizično nasilen (A132) in so kmalu po polnoletnosti odšli od doma (A133). Gospa je danes občutka, da je vse življenje živela življenje nekoga drugega (A135).*).

V Varni hiši Ptuj so imeli kar nekaj uporabnic, ki so bile stare čez 80 let. Velikokrat se imele tudi zdravstvene težave, tako da niso dolgo ostale pri njih. Socialna delavka v varni hiši se spomni zgodbe gospe, ki se je pri 80 letih razvezala od svojega nasilnega partnerja (*... problem so ji predstavljale ravno stopnice, ker nimamo dvigala (B76), je pa imela gospa močno astmo (B77). Gospa je uspela tudi s postopki na sodišču (B78), razdelilo se je premoženje, mož jo je izplačal (B79). Mož je več let izvajal nasilje nad njo (B82), jo zaničeval (B83), ji govoril, da je odveč, da bo vse zajedla, ker je malo rajše jedla (B84). Partner od gospe je tudi pil (B85). Mož je priznal na sodišču v tem postopku, da je bil nasilen do nje (B91). Nasilje se je izvajalo ves čas (B92), ampak je to bilo včasih v teh okoljih normalno (B93).*).

Zanimiva in zelo pretresljiva zgodba je bila tudi zgodba Anke Osterman. Primera sicer ni doživela na lastni koži, je pa bila v primer vključena ena izmed njenih prostovoljk. Povedala je, da je prostovoljka že nekaj časa tožila, da z gospo, ki jo obiskuje, ni nikoli sama. Vedno, ko je na obisku, sta pri pogovoru prisotna snaha ali pa sin. Nekega dne se je potem tudi izkazalo, da pri tisti družini ni vse, kot je treba, saj je gospa, ko je imela možnost, potožila,

da bi rada odšla v dom, saj ji doma poberejo ves denar (*Prostovoljka je čutila, da nekaj tu ni v redu, da tudi po vedenju gospe nekaj ni v redu* (G116) *in je potem enkrat slučajno nekdo zvonil od zunaj* (G117), *in je snaha, ki je bila zraven šla pogledat kdo zvoni* (G118). *V tistem trenutku je ta ženska rekla: v dom bi rada šla* (G119), *tu mi ves denar poberejo* (G120), *in to je zmogla povedati, več ne, ker se je med tem snaha vrnila.*).

O primeru nasilja je govorila tudi socialna delavka iz Centra za socialno delo Ormož. Povedala je, da je primer izkusila na začetku poklicne poti in ji je zato ta primer ostal v spominu za vedno. Povedala mi je, da so izvajali pomoč na domu v sklopu doma za upokoјence. Imeli so gospo, ki je bila nepokretna, saj so ji odrezali obe nogi. Živela je z možem in sinom. Hitro so podali sum za nasilje, saj je njihova medicinska sestra pri hišnem obisku ugotovila, da je gospa bila vedno pokrita z modricami, bil pa je tudi sum na spolno nasilje (*... oskrbovalka je potem tudi poročala da so bile podplutbe, na rokah, kot da bi jo nekdo stiskal* (F79), *sum je bil tudi, da gre za spolno nasilje* (F80), *vendar te stvari niso bile dokazane* (F81), *ampak glede na znake, ki smo jih videli* (F82).). Ker kmalu več njihova sestra ni mogla normalno opravljati svojega dela, so se odločili, da umaknejo pomoč na domu. Na hišni obisk je odšla socialna delavka, ki se svoje izkušnje spomni tako: »Jaz sem šla takrat na hišni obisk, da vidim, kaj se dogaja, in ko sem povedala, da se umikamo, da moremo meti pogoje za delo, vse sem govorila po ovinkih, ne moreš direkt, tudi avto sem parkirala tako, da je bil pripravljen da bi hitro odšle, če bi prišlo tako daleč, kot zakleto tudi signala na telefonu nisem imela, tako da me je bilo kar strah. Smo se kar pripravili na vse, ampak vsa sreča je bila, da je prišel ravno takrat domov drugi sin, ki je bil v redu, saj je sin, ki je živel doma začel kričati in stal med vrati, tako da nisem mogla oditi iz hiše. Onadva med sabo sta se začela prerivati, da smo me v bistvu lahko odšle oziroma pobegnile. Seveda to ni ostalo pri tem, smo takoj obvestile policijo in center za socialno delo.«

Patronažna sestra je poročala o primeru zanemarjenosti gospe, ki je živela skupaj s svojim psihično bolnim sinom, ki je bil tudi alkoholik. Prijavo so dobili od sosedov, ki jih je zaskrbelo za gospo, saj je bilo to pozimi in gospa si ni nikoli kurila (*Gospa je bila vidno podhranjena, lahka kot peresce* (H82). *Po nekaj obiskih mi je gospa zaupala, da je sin vedno pijan, in da vedno, ko si je zakurila ogenj, ji ga je pogasil z vodo* (H83). *Velikokrat jo je zeblo, tople vode pa tudi ni imela* (H84). *Sin je mnogokrat ponoči blodil okrog in je imel neka prepričanja, da bo hiša zgorela, in da ju nekdo opazuje* (H85). *Okrog postelje, kdaj je šla spat, ji je tudi dal posode z vodo po celi sobi* (H86), *češ da ne bi kam šla ponoči* (H87). *Telefona nista imela, ker ga je odklopil* (H88).). Gospo so potem krizno namestili v dom za

upokojeince, kjer je tudi ostala. Sin je po nekaj časa bil hospitaliziran v psihiatrično bolnišnico, kjer se zdravi za alkoholizmom.

Center za socialno delo Ormož je pred kratkim imel krizno namestitev ženske v krizni center za ženske in otroke žrtve nasilja. Na žalost so kapacitete tam precej zasedene, tako da so jo kmalu preselili v materinski dom, po dogovoru z zaposlenimi, saj v materinski dom naj ne bi sprejemali starih žensk (*Ženska se je sama obrnila na nas in poročala o nasilju sina in partnerja do nje, predvsem psihično pa občasno tudi fizično. V smislu porivanja, preprečevanja nekih dejanj, snemanja in tako naprej. Tu je nasilje po našem že kar nekaj časa prisotno, vendar je gospa enkrat v preteklosti že prijavila nasilje* (D110) *in potem zadeve na tožilstvu umaknila* (D111).). Ta gospa za zdaj nima namena oditi nazaj domov k partnerju. Želi si ustvariti mirnejše življenje na stara leta.

Socialna delavka na Centru za socialno delo Ptuj je imela primer, ki se je dolgo časa razvijal v zelo dobro smer, vendar je na koncu žrtev podlegla pritiskom partnerja in se vrnila (*To pa je bilo nasilje moža na ženo* (E74). *Poročena sta že 40 let in vseh 40 let mož nad ženo izvaja nasilje* (E75) *... jo nadzoruje* (E76), *jo kontrolira* (E77), *jo pretepa* (E78), *jo zmerja* (E79), *zaradi njega je mogla tudi pustiti službo v mladih letih* (E80). *Doma živi še sin, ki jo je spodbudil, da je prijavila nasilje moža* (E81). *Policija mu je izrekla prepoved približevanja* (E82), *potem smo ji pomagali, da je vložila vlogo za podaljšanje prepovedi* (E83) *... potem je začel groziti, da bo storil samomor* (E93), *če ne more nazaj domov* (E94). *In si je ženska premislila in je šla na sodišče in je prosila* (E95), *da sodišče prekliče ta ukrep, češ da ni bilo nobenega nasilja* (E96), *da se ji mož smili* (E97), *in da je rekel, da bo storil samomor* (E98), *zato bi ona rada, da pride nazaj domov* (E99).).

ZAKONODAJA NA PODROČJU NASILJA NAD STARIMI LJUDMI

Večina sogovornic je v pogovoru povedala, da so zadovoljne z zakonodajo na področju nasilja nad starimi ljudmi. Samo vodja programa svetovalnice za žrtve nasilja – Kapljica je povedala, da misli, da zakonodaja ne ščiti dovolj žrtve nasilja (*Mislim, da ne* (A138). *Večkrat se dogaja, da se nasilja nad starostniki ne prepozna, da se več moči daje povzročitelju* ...). Prav tako je omenila, da je ovira pri delu z žrtvami nasilja nespecializiranost za delo s starimi ljudmi (*Ovira je tudi nespecializiranost za delo s starostniki* (A145).).

Tudi druge strokovne službe so omenile nekaj ovir, ki še niso rešene z zakonodajo. Omenile so, da predvsem namestitve za žrtve nasilja, stare ljudi, še niso urejene. Trenutno jih krizno nameščajo v domove za starejše, vendar je kapacitet zelo malo. Tudi tukaj je bilo omenjeno, da institucije ne stojijo za tem, kar vedo, tako zdravstvene institucije ne prijavljajo nasilja,

kar je moje sogovornice zelo razžalostilo. Zlasti zato, ker obstajajo pravilniki, ki vsako službo poučujejo, kako ravnati v primerih nasilja (*Največji problem je recimo v tem, da druge inštitucije vejo premalo o tej zadevi* (D120), *čeprav so sprejeti pravilniki, tako na področju zdravstva* (D121), *šolstva* (D122) *in policije* (D123). *Tu zadeva šepa še vedno na področju zdravstva* (D124), *nisem prepričana, da so dobro seznanjeni s tem, kaj je njihova dolžnost* (D125).).

Zelo pomembno se mi je zdelo, kar je omenila socialna delavka iz Centra za socialno delo Ptuj, da v naši državi vse deluje na neki prostovoljni odločitvi. Tako je povedala, da za povzročitelje obstaja zelo malo nekih možnosti, kam bi jih lahko napotili, vse je predvsem prostovoljno, to pa pomeni, da se povzročitelji takšnih pomoči ne bodo udeležili, saj jih večina meni, da sploh niso nasilni (*Manj dobro pa je urejena zakonodaja s povzročitelji nasilja* (E114), *zato ker nimamo nobenih zvodov, da bi kam napotili* (E115), *recimo vse je prostovoljno* (E116). *Z nasilnežem seveda tudi opravimo razgovor* (E117) *in mu povemo, da je to nedopustno, mu povemo tudi kam se lahko vključi* (E118), *to pa je na tem področju, Ptuj, ni ničesar, kam bi se lahko vključil* (E119).). Omenila je tudi ukrep prepovedi približevanja in z njim povezane ovire. Povedala mi je, da v drugih območjih veliko pogosteje podaljšujejo ta ukrep, saj s tem omogočijo žrtvi, da pridobi moč in se lažje odloči kako naprej (*... pri nas, na primer na Ptujem področju* (E130), *ne podaljšujejo toliko ukrepov kot drugod po Sloveniji* (E131), *v Mariboru je skoraj vsaka vloga* (E132), *ki jo žrtev poda na sodišču za podaljšanje ukrepa je sprejeta* (E133). *Pri nas pa so odobrene samo tiste vloge, če je nasilnež kršil ukrep, da se je žrtvi približeval* (E134), *jo nadlegoval* (E135), *zalezoval* (E136), *zasledoval* (E137).).

Kot pozitivna točka zakonodaje so bili izpostavljeni regijski centri (*V zakonodaji so dobro opredeljene dolžnosti posameznih institucij* (G121) *in pa sodelovanje med institucijami* (G122). *Zakonodaja je tudi prinesla, da imamo regijske centre* (G123), *7 regijskih centrov imamo v Sloveniji* (G124).). V Ormožu so poudarili prednost, da gre za majhno mesto in se strokovne službe velikokrat o določenem primeru tudi predhodno posvetujejo in pogovorijo. Socialna delavka na Centru starejših občanov Ormož sicer pozna zakonodajo, pravi pa, da sami niso direktni izvajalci zakonodaje (*Poznamo zakonodajo* (F94), *nismo pa neki direktni izvajalci* (F95). *Ormož je toliko majhen, da si med seboj s kolegicami pomagamo* (F96).).

DELO STROKOVNIH DELAVCEV

Metode socialnega dela, ki jih sogovornice uporabljajo pri delu z žrtvami nasilja, so: socialno delo s posameznikom, socialno delo s skupino, socialno delo s skupnostjo, izobraževanje

zaposlenih, usposabljanje zaposlenih, usposabljanje prostovoljcev, supervizija in intervizija. Spraševala sem tudi o spretnostih in veščinah, ki bi jih moral imeti strokovni delavec, ki deluje na področju nasilja nad starimi ljudmi. Povedali so mi, da sta zelo pomembna sočutje do starega človeka in empatija. Vodja programa svetovalnice za žrtve nasilja – Kapljica je povedala: *»Je ob vsem tem pomembna tudi potrpežljivost (A163), želja po raziskovanju njihovih življenjskih izkušenj (A164), prepričanj (A165) in potreb (A166). Ne glede na starost je pomembno sočutje (A160), biti v trenutku tukaj in sedaj (A161), izhajati iz posameznika (A162), ki išče pomoč.«*

Socialna delavka iz Centra za socialno delo Ormož je poudarila, da je pomembno sprejemanje žrtve. Tudi, če se odloči vrniti k nasilnemu partnerju in se nasilje ponovi, jo vedno, ko se vrne, sprejmejo z odprtimi rokami in ji dajo vedeti, da ji bodo pomagali. Omenila je tudi, da verjetno obstaja katera socialna delavka, ki ohranja kakšne predsodke do žrtev, kar pa ni pravilno (*Jaz verjamem, da je, so še vedno strokovne delavke na katerem centru oziroma, da se najde katera, ki ima preveč predsodkov do žrtev nasilja, zakaj ne odidejo, zakaj se vračajo (D130). Jaz delam tako, da žrtve vedo, da lahko pridejo nazaj tudi, če vejo, da so spet v istem krogu. Pomembno mi je, da jih sprejmeš vsakič, ko pridejo nazaj (D131). Potrebna je tudi izredna potrpežljivost (D132). Tudi ni dobro, če nekoga preveč siliš, da odide iz nasilnega odnosa (D133), potem lahko pride do kontraindikacije (D134).*). Zelo spodbudno za delo vnaprej je bilo slišati, da v domove za stare in v programe pomoči prihajajo vedno novejša generacija starih ljudi, ki nimajo več privzgojene miselnosti, da je nasilje nekaj normalnega. Z novejšimi generacijami se bo lažje delalo, poudarjajo, pa tudi ženske ne bodo tako dolgo vztrajale v nasilnih odnosih, saj se hitreje odločajo za razvezo (*Prihajajo v domove tudi nove generacije starostnikov, 65 let (F107), dosti bolj so ozaveščeni o tem (F108), nimajo tega razmišljanja več toliko, to je napredek (F109).*).

ZMANJŠEVANJE PROBLEMATIKE NASILJA NAD STARIMI LJUDMI

Tema, ki govori o zmanjševanju problematike nasilja nad starimi ljudmi, je najpomembnejša. Lepo je videti, da so moje sogovornice imele kar nekaj predlogov, ki so zelo obetavni za zmanjševanje nasilja nad starimi ljudmi.

Vodja programa svetovalnice za žrtve nasilja – Kapljica je povedala: *»Torej, od začetka, svetovalnice za starejše žrtve nasilja (A168), krizni centri za starostnike (A169), varne hiše za starostnike (A170) ali varovani oddelki v bolnišnicah (A171) ali domih za ostarele*

(A172). *Več občinskih stanovanj za starostnike (A173), specializirana služba za delo z žrtvami nasilja v domu za upokojence (A174) ali predvideni termini obiskov zunanjega strokovnjaka, informiranje (A175) in možnost pomoči znotraj društev upokojencev (A176). Oddelki v zaporu za povzročitelje starostnike (A177), več zakonodajnih (A178) in kazenskih odgovornosti za povzročitelje starostnike (A179). Opredelitev sankcioniranja nasilja nad starostniki v kazenskem zakoniku (A180). Pravilnik in protokol o zaznavi in poročanju nasilja nad/med starostniki oz. v ustanovah za starostnike (A182), prednostni roki na sodiščih v primeru ločitev starostnika po izkušnjah nasilja (A183). Prav tako, da bi se zaposlilo več ljudi na teh področjih, ki je potrebno (B123).*»

Socialna delavka v Domu upokojencev Ptuj je poudarila, da je treba govoriti in ozaveščati ljudi, kaj nasilje sploh je. Pomembno se ji zdi, da se stari ljudje naučijo prepoznavati nasilje. Prav tako tudi uslužbenci v ustanovah morajo znati razbrati znake nasilja. Meni, da je veliko tudi na okolici, v kateri star človek živi, če prepozna in pravi čas urgira (*Problem, če stari ljudje živijo doma (C64), je da bi to nasilje morala okolica zaznati (C65), tudi to manjka po mojem (C66), na center vse čakati ne gre, v resnici smo en za drugega odgovorni če pogledamo tako (C67).*).

»*Osveščenost (D135), osveščenost, osveščenost. Ampak osveščenost od vrtca naprej (D136).*« Je povedala socialna delavka, ki dela z žrtvami nasilja na Centru za socialno delo Ormož. V intervjuju z njo je bilo večkrat poudarjeno, da vsa predavanja in delavnice temeljijo na prostovoljni bazi, kar pa ljudi ne prepriča, da bi jih obiskali (*Trenutno nimamo v državi nekega zvoda, ki bi prisilil bodoče starše, da bi se udeležili nekih delavnic (D138), predavanj preden imajo otroke (D139). Zaenkrat je vse na prostovoljni bazi (D140). Ljudje nimajo potrebe, da delajo na sebi (D141). Sistemsko bi se morala rešiti neka zadeva, so starejše osebe, ki so specifična populacija s specifičnimi potrebami. Namestitve so odvisne predvsem od pripravljenost doma (D142), od strokovnega delavca (D143), to bi moralo biti sistemsko rešeno (D144). Osveščenost mogoče tudi v krogih tožilstva (D145), sodišč (D146). Mogoče tudi, če bi nekdo odgovarjal za to, če ne prijavi nasilja (D147), mogoče bi potem tudi družba drugače začela gledati na to (D148).*).

Socialna delavka na Centru za socialno delo Ptuj je mnenja, da če bi uvedli še večje ali pa dodatne denarne kazni za nasilneže, bi se mogoče zmanjšala pojavnost te problematike, saj trenutno živimo v zelo materialistično usmerjenem svetu.

Gospa Anka Osterman je mnenja, da bi se stare ljudi, ki še nekaj zmorejo, so dobrega zdravstvenega stanja, spustilo v javno življenje, tako da bi mladi videli, da še niso za odpis,

ampak da so lahko vir ogromnega znanja (*Potem tudi javno o tem govoriti (G128), da to je (G129), da si ne izmišljujemo, kot je en župan rekel, ne v naši občini pa ni nasilja v družini, ampak dobro ... to so posebni ljudje. Pomembno je tudi izpostaviti to ničelno toleranco (G130).*).

Omenja, da si mlajše generacije včasih dovolijo preveč nespoštovanja do starosti, in da to ni pravilno. Da velikokrat pozabljamo na to, da stari ljudje niso otroci, da imajo ogromno življenjskih izkušenj, ki jih ne smemo zanemariti (*včasih se nekomu stari človek smili, je ubogi, ker je stari, ni ubogi, stari je, takšen kot je, ampak to še vedno odrasel človek, ki ima toliko in toliko življenjskih izkušenj. Eno so otroci, potem pa pridemo k starim pa so spet otroci, ne, niso. In to se pozablja v tej naši družbi, da je to odrasla oseba (G135). Tega v javnosti ni in potem začnejo otroci gledati na svojega starša, ki je postal nekoliko neroden, izgublja ravnotežje, tako, da zato začnejo jemati svojega starša za osebo, za katero oni odločajo, veš mama to pa ne. Obnašajo se do svojih staršev kot do otrok (G136), ki jih vzgajajo in pripravljajo za življenje, ampak saj to ni isto.*).

5 RAZPRAVA

S kvalitativno raziskavo sem ugotovila, da se vse službe, ki so sodelovale pri moji raziskavi, srečujejo z nasiljem nad starimi ljudmi. Službe se z nasiljem v družini srečujejo skoraj vsakodnevno, pogostost srečevanja z nasiljem nad starimi ljudmi pa je manjša; to se povprečno zgodi dvakrat na leto. Izjema pri odgovoru je bil Center za socialno delo Ptuj, kjer je socialna delavka povedala, da obravnavata skupaj s kolegico okrog 50 primerov nasilja nad starimi ljudmi letno. To si razlagam tako, da upravna enota Ptuj pokriva mnogo večji prostor in s tem več starih ljudi, kot upravna enota Ormož. Strokovni delavci, ki delajo na področju nasilja nad starimi, opažajo, da je tematika nasilja nad starimi ljudmi aktualna, in da število prijav narašča. To so velikokrat podkrepili z razlago tega, da imamo novejšo generacije starih ljudi, ki so bolj ozaveščeni o nasilju in ne vztrajajo tako dolgo v nasilnem odnosu, kot na primer stari ljudje, ki danes štejejo 80 let in so še vzgojeni v tradicionalnih vlogah, da morajo predvsem ženske potrpeti, in da nasilje ni nič takšnega. Vse službe, ki sem jih intervjuvala, vodijo evidence o svojih uporabnikih. Vse evidence, ki jih vodijo, jim pomagajo pri delovanju službe, delovanju programov. S pomočjo evidenc lahko spremljajo letno število novih uporabnikov in tako zaznavajo pomembnost problematike. Sogovornice so povedale, da menijo, da stari ljudje zaupajo njihovim službam. Nekajkrat je bilo omenjeno, da službi, kot je patronažna služba, ljudje zaupajo nekoliko bolj. Ljudje spuščajo patronažne sestre v zasebne sfere in s tem vidijo, da jim patronažna služba ne želi ničesar slabega. Zaupanje do centrov za socialno delo je nekoliko manjše, saj so ljudje že imeli kakšne negativne izkušnje z delom socialnih delavk in so tako izgubili zaupanje.

Najpogostejše strokovne službe dobijo informacijo o nasilju nad starim človekom od centra za socialno delo. Velikokrat informacijo o nasilju sporočijo tudi policisti, patronažna služba, prostovoljci in nevladne organizacije. Službe so poročale, da je primerov, ko žrtve nasilja pridejo in povedo za nasilje same, nekoliko manj, bi si pa želeli več takšnih primerov. Vrsti oziroma obliki nasilja nad starimi ljudmi, ki se največkrat pojavita, sta: psihično in ekonomsko nasilje. Za ti dve obliki nasilja strokovne delavke menijo, da sta tudi v porastu, se vedno bolj širita, predvsem zaradi slabega ekonomskega stanja otrok, ki skrbijo za starše. Omenjena sta bila tudi fizično in spolno nasilje. Institucionalno oblik nasilja sta izpostavili socialna delavka iz Doma upokojencev Ptuj in socialna delavka iz varne hiše. Obe menita, da se tej obliki nasilja še vedno daje premalo pozornosti, in da je ravno tako pomembna kot druge. Tudi Hvalič (2002) govori o tem, da je institucionalna zloraba najbolj neraziskano

področje zlorab nad starimi ljudmi. Nasilje v družini je skrito za štirimi zidovi, a je nasilje v institucijah še bolj prikrito.

Zelo zanimivi obliki nasilja, ki še nista tako zaznani s strani družbe, sta selitve starih ljudi v hrvaške domove in kupovanje oziroma obiski trgovcev na domu, ki prodajajo čudežna zdravila. Pri selitvah ljudi v hrvaške domove je bil izpostavljen dvom ali so vse te selitve prostovoljne s strani starih ljudi, koliko besede imajo stari ljudje pri tem. Pri dragih nakupih pa je socialna delavka iz Centra starejših občanov Ormož povedala, da je prav tako to, da obljublajo trgovci nemogoče stvari, neke vrste opeharjenost starih ljudi, da jim poberejo denar.

Največkrat so žrtve nasilja stare ženske, mame, ki so zaradi slabega zdravstvenega stanja velikokrat še bolj ranljive. Raziskave prav tako kažejo, da je največ žrtev med starimi ljudmi žensk. O spolu nasilneža pa ne moremo točno trditi, saj so si raziskave pri tem različne. Nekatere kažejo na prevlado moškega spola, predvsem nasilnih sinov. Spet druge kažejo, da je več povzročiteljev nasilja žensk, torej snah, vnukinj (Filipčič, 2002, str. 242). Povedano je bilo tudi, da se nasilje ne pojavlja samo v socialno ogroženih družinah, ampak da se danes pojavlja v vseh družbenih razredih, ne glede na izobrazbo, spol, versko ali kakšno drugo pripadnost. Vodja programa Kapljica je povedala, da so pri poročilih iz predhodnega leta zaznali, da imajo kar nekaj uporabnikov, ki imajo zelo urejeno ekonomsko življenje, službo, tudi premoženje, kar je dokaz, da se nasilje pojavlja vsepovsod. Nekaj intervjuvank je povedalo, da verjame, da se nasilje dogaja tudi moškim, še posebej starim moškim, ki so ranljivejši in bolj krhki od mlajših. Izpostavljeno je bilo dejstvo, da je nasilje nad moškimi kompleksna težava, ki jo mora vsaka socialna delavka pogledati iz ogromno zornih kotov, da lahko pravilno ravna naprej. Nasilje nad starim človekom največkrat začnejo izvajati ožji družinski člani. Velikokrat so to partnerji sami, velikokrat pa so to otroci, vnuki, snahe, zeti in drugi ožji sorodniki. V kmečkem okolju so pogosto povzročitelji nasilja tudi sosedge. Stari ljudje zelo pozno izstopijo iz kroga nasilja ali pa sploh ne. Veliko jih pravi, da če so tako dolgo prenašali nasilje, bodo potrpeli še malo. Zgodí se, da opravičujejo nasilje, da velikokrat opravičujejo svoje otroke v smislu, da imajo naporno službo in da drugače niso takšni. Stare ljudi je sram priznati, da so do njih nasilni ravno njihovi otroci. Socialna delavka iz Centra za socialno delo Ptuj je omenila, da s kolegico opažata, da če so otroci nasilni do staršev, so starši velikokrat delali kaj narobe v otrokovem otroštvu. Žrtve nasilja je velikokrat tudi strah sprememb, ki se bodo zgodile po prijavi, strah, da bodo izgubili svojo socialno

mrežo, strah, da bo izgubil neko stabilnost. Neinformiranost starih in strah, da jim ne bodo drugi verjeli, je prav tako razlog za pozen izstop iz nasilja. Pri ženskah je pogosta tudi odvisnost od partnerja, ekonomska odvisnost. »Zaradi nenehne napetosti, negotovosti in strahu, vidi ženska v partnerju "slabega", tistega, ki jo pretepa, in "dobrega", tistega, ki je poln ljubezni. Gre torej za ločevanje ali separacijo med partnerjevim dobrim in slabim.« Ta citat nam da vedeti, da ženske začnejo po določenem času opravičevati slabo vedenje partnerja. Stari ljudje zelo dolgo tajijo, skrivajo, da se jim dogaja nasilje, velikokrat povedo za nasilje takrat, ko več enostavno ne zmorejo vsakodnevnih pritiskov s strani nasilneža. Težava, da stari ljudje tako pozno povedo za nasilje, je tudi prevelika tolerantnost družbe, ki misli, da vzklikanje, grožnje in jemanje denarja ni nič takšnega. Eden izmed zadnjih razlogov za pozen izstop, ki pa je dandanes najpomembnejši, pa je tudi to, da ima veliko starih ljudi zelo majhne pokojnine in si ne upajo razmišljati, da bi se umaknili v dom za starejše, saj nimajo dovolj denarja.

Vse službe v občini Ormož in Ptuj, ki se srečujejo z nasiljem nad starimi ljudmi, se izobražujejo o tej tematiki. Veliko zaposlenih se izobražuje tudi samih, s prebiranjem kakšne nove literature. Največ izobraževanj poteka ravno v mesecu novembru, ko se obeležujejo dnevi proti nasilju nad ženskami. Prav tako so strokovne službe takrat tudi najbolj aktivne, pripravljajo poročila, okrogle mize. Veliko izobraževanj organizirajo: socialna zbornica, skupnost centrov za socialno delo, nevladnih organizacij. Glede izobraževanj so sogovornice povedale, da je izjemnega pomena, da vedno slediš in nadgrajuješ svoje znanje o tako pomembni temi. Če nisi dobro podučen o tematiki nasilja, lahko zelo hitro poslabšaš trpljenje starega človeka ali pa razdreš za starega človeka še kako pomembne vezi. Nekaj služb deluje tudi na ozaveščanju drugih ljudi in služb. Sicer je tega manj, vendar se najde katera strokovna služba, ki na okroglih mizah ali na seminarjih podaja svoje pridobljeno znanje naprej. Težavi, ki jo je izpostavila sogovornica iz Varne hiše Ptuj, sta predvsem pomanjkanje kadra in časa.

Problematika nasilja nad starim človekom je zelo kompleksna in je za dobro reševanje nujno potrebno povezovanje oziroma sodelovanje med službami. Velikokrat je potrebno tudi širše povezovanje, predvsem pri namestitvah starih ljudi, ki trenutno še niso urejene. Občina Ptuj in Ormož se, če je treba, povezujeta tako v lokalnem okolju kot nacionalnem. Službe, ki se med seboj največ povezujejo v občini Ptuj in Ormož so: center za socialno delo, policija, pravniki, zdravstveni delavci, programi pomoči žrtvam nasilja nad starimi, Društvo Kapljica,

Karitas, Rdeči križ, Splošna bolnišnica Ptuj ... Težava, ki je bila izpostavljena, je sodelovanje z zdravstvenimi delavci. Socialni delavki iz centra za socialno delo omenjata, da je veliko manj prijav, kot bi jih lahko bilo, s strani zdravnikov ali drugih zdravstvenih delavcev. Težava se pojavi tudi takrat, ko center želi pridobiti kakšne informacije o žrtvi, pa zdravstveni domovi ali zdravniki, niso pripravljeni povedati, saj menijo, da gre še vedno za poklicno molčečnost.

V svoji raziskavi sem ugotovila, da so strokovni delavci velikokrat podvrženi kakšnim grožnjam, ustrahovanju s strani povzročitelja nasilja. Izvedela sem, da je veliko sogovornic, ki so na začetku, ko so začele delati s primeri nasilja nad starimi, o primerih razmišljale tudi doma. Na začetku so jih zgodbe veliko bolj prizadele, po nekaj letih dela pa se moraš navaditi in predvsem razmejiti zasebno življenje od službenega. Kar nekaj zaposlenih je že prejelo grožnje s strani povzročiteljev nasilja. Velikokrat skušajo povzročitelji najti varne hiše, kličejo po telefonih, vendar pa kakšnega večjega koraka potem ne storijo, saj se izkaže, da se vendarle bojijo uslužbencev. Povzročitelji tudi vedo, da zaposlene ščiti zakon. Predvsem socialni delavci so velikokrat izpostavljeni obtožbam, da pomagajo žrtvi, da so žrtve nagovorili, naj prijavijo in podobno. Zgodilo se je tudi že, da je povzročitelj zasledoval socialno delavko, prostovoljko pa psihično napadal, tako da je morala poklicati policijo. Na spletni strani Zveze društev upokojencev Slovenije (2018) sem zasledila, da ko prostovoljec prijavi nasilje policiji, se takoj razve, da je to storil on. Velikokrat je prostovoljec bil edini, ki je starega človeka obiskoval. Na Ptujju so dogovorjeni, da so prijave prostovoljcev vedno anonimne, to jih včasih reši.

Hvaležna sem bila vsem intervjuvankam, ki so podelile primere nasilja nad starim človekom, saj sem tako izvedela še dodatne, zelo zanimive stvari, ki jih drugače ne bi. Večina zgodb je kot žrtve nasilja prikazovala ženske, samo pri eni zgodbi sem slišala, da je bila žrtev moški. Skozi zgodbe sem ugotovila, da alkoholizem, duševne bolezni in pa brezposelnosti pogosto pahnajo povzročitelja nasilja v to, da začne izvajati nasilje. Tudi Bezenšek Lalič (2009) v knjigi opisuje, da so alkoholizem, duševne bolezni in spremembe ekonomskega ali socialnega statusa pogosto zelo stresne situacije, ki izzovejo nasilje v družini. Torej sem v svoji raziskavi prišla do enakih ugotovitev.

Vse sogovornice, razen sogovornice iz programa Kapljica, so povedale, da so zadovoljne z zakonodajo na področju nasilja nad starimi ljudmi. Samo vodja programa svetovalnice za

žrtve nasilja – Kapljica misli, da zakonodaja žrtve nasilja ne ščiti dovolj. Kljub temu da je večina služb zadovoljnih z zakonodajo, pa so se med pogovori pokazale določene ovire, ki še niso zakonodajno rešene. Omenile so, da predvsem namestitve za žrtve nasilja, stare ljudi, še niso urejene. Trenutno jih krizno nameščajo v domove za stare, vendar je kapacitet zelo malo. Tudi pri zakonodaji je bilo omenjeno, da institucije ne stojijo za tem, kar vedo, tako zdravstvene institucije ne prijavljajo nasilja, v tolikšni meri, kot bi lahko. Zaskrbljujoče je predvsem to, da že obstajajo pravilniki, ki določeni službi narekujejo, kaj storiti v primeru nasilja nad starimi ljudmi, le začeti bi jih bilo treba uresničevati. Kar nekaj socialnih delavk je izpostavilo težavo pri delu s povzročitelji nasilja. Za povzročitelje obstaja zelo malo nekih možnosti, kam bi jih zaposleni lahko napotili, vse je predvsem prostovoljno, to pa pomeni, da se povzročitelji takšnih pomoči ne bodo udeležili, saj jih večina meni, da sploh niso nasilni. Zanimivo je bilo, da so socialne delavke poudarile dejstvo, da v upravni enoti Ptuj manjkrat podaljšujejo prošnje za podaljšanje prepovedi približevanja. Na primer v Mariboru je skoraj vsaka prošnja podaljšana, na Ptuju pa samo tiste, pri katerih je povzročitelj kršil ukrep prepovedi približevanja. Kot pozitivna točka zakonodaje so bili izpostavljeni regijski centri.

Metode socialnega dela, ki jih sogovornice uporabljajo pri delu z žrtvami nasilja najpogosteje, so: socialno delo s posameznikom, socialno delo s skupino, socialno delo s skupnostjo, izobraževanje zaposlenih, usposabljanje zaposlenih, usposabljanje prostovoljcev, supervizija in intervizija. Spretnosti in veščine, ki bi jih moral imeti strokovni delavec, ki deluje na področju nasilja nad starimi ljudmi, so predvsem velika mera empatije, potrpežljivost. Iz socialno delavske perspektive je pomembno tudi to, da imaš kot zaposlen željo po raziskovanju potreb uporabnika, da izhajaš iz posameznika, ker je vsak človek zase nekaj posebnega, ter deluješ v trenutku tukaj in zdaj. Socialna delavka iz Centra za socialno delo Ormož je poudarila, da je pomembno sprejemanje žrtve, tudi, če se odloči vrniti k nasilnemu partnerju in se nasilje ponovi, da jo vedno, ko se vrne, sprejmejo z odprtimi rokami in ji dajo vedeti, da ji bodo pomagali. Omenila je, da verjetno obstaja še katera socialna delavka, ki ohranja kakšne predsodke do žrtev, kar pa ni pravilno. Same so imele tudi izkušnje, da so včasih katero žensko spodbujale, da zapusti partnerja, vendar so kmalu ugotovile, da kaj hitro pride do kontraindikacije in se ženske potem še hitreje vračajo k nasilnim partnerjem. Spodbuda za delo vnaprej je, da v domove za stare in v programe pomoči prihajajo vedno novejša generacija starih ljudi, ki nimajo več privzgojene miselnosti,

da je nasilje nekaj normalnega. Sogovornice menijo, da bo s prihodom mlajših generacij starih ljudi lažje delati.

Izrednega pomena je bilo ugotoviti, ali zaposlene lahko predlagajo kakšne rešitve, ki bi omogočile zmanjšanje problematike nasilja nad starimi ljudmi. Sogovornice so imele kar nekaj primerov, kaj vse bi se na področju nasilja nad starimi še moralo urediti, predvsem na območju Ptuja in Ormoža kot tudi v celotni državi. Za začetek je velika potreba po ureditvi namestitev za stare ljudi, ki so bili žrtev nasilja. Trenutno jih krizno nameščajo v domove za starejše, kjer pa so kapacitete veliko premajhne. Predlagale so, da bi se moralo organizirati več nevladnih organizacij za pomoč starim ljudem, tudi več organizacij, ki so podobne patronažni službi, da bi čim hitreje vstopali v domove starih ljudi in s tem preprečevali ali pa vsaj odkrivali nasilje nad starimi ljudmi. Vse sogovornice so se strinjale in bile soglasne, da je treba govoriti in ozaveščati ljudi, kaj nasilje sploh je. Stari ljudje se morajo naučiti prepoznati nasilje. Prav tako tudi uslužbenci v ustanovah morajo znati razbrati znake nasilja. Predvsem za povzročitelje bi se morali organizirati nekakšni vzvodi, ki bi se jih morali udeležiti, saj je trenutno vse na prostovoljni bazi, pa še zelo oddaljeno od našega območja. Gospa Anka Osterman je predlagala, da bi se stare ljudi, ki še nekaj zmorejo, so dobrega zdravstvenega stanja, spustilo v javno življenje, tako da bi mladi videli, da še niso za odpis, ampak da so lahko vir ogromnega znanja. Omenila je tudi, kako močno je pri nas razvit ageizem, in da je treba delati na tem, da ga razbijemo. Kot piše Mali (2011, str. 18), so v starih kulturah veliko bolj cenili znanje in izkušnje starih ljudi. Danes vse pomembne izkušnje le-teh odrivamo na obrobje. Ageizem pomeni nekaj podobnega kot rasizem oziroma kot diskriminacija rasnih skupin, torej gre za neupravičeno posploševanje nekih lastnosti na celotno skupino ljudi. Tako je gospo Anko Osterman zmotilo tudi obnašanje današnjih politikov, ki se na stare ljudi spomnijo samo ob kakšnem večjem jubileju.

S kvalitativno raziskavo sem pridobila poglobljene besedne opise, ki so mi pomagali priti do pomembnih zaključkov. Po mentorjevih navodilih sem dala intervjuvancem res veliko manevrskega prostora za pogovor in jih nisem preveč omejevala z vprašanji. Intervjuji so mi omogočili lažje razumevanje raziskovanega pojava. Bila bi zelo vesela, da bi se v prihodnje strokovne službe pogosteje odločale za sodelovanje pri diplomskih delih, saj sem pri svoji diplomski imela kar nekaj služb, ki niso bile pripravljene sodelovati. Zanimivo bi bilo izvedeti, ali so zavrnile sodelovanje v diplomski nalogi res zgolj iz razloga, da se ne srečujejo s problematiko nasilja nad starimi ljudmi, ali je temu botrovalo kaj drugega.

6 SKLEPI

SREČEVANJE STROKOVNE SLUŽBE Z NASILJEM NAD STARIMI LJUDMI

- Strokovne službe v občinah Ptuj in Ormož se srečujejo z nasiljem nad starimi ljudmi.
- Službe vodijo evidence svojih uporabnikov.
- Službe aktivneje delujejo v mesecu novembru, ob dnevih boja proti nasilju nad ženskami.
- Nekateri ljudje zaupajo strokovnim službam, nekateri zaradi slabih izkušenj ne.

NASILJE NAD STARIMI LJUDMI

- Najpogostejše strokovne službe dobijo informacijo o nasilju nad starim človekom od: centra za socialno delo, bolnišnice, policije, interventne službe, svojcev, nevladnih organizacij, prostovoljcev, patronažne službe, sosedov.
- Večina vprašanih omenja podobne oblike nasilja: psihično nasilje, ekonomsko nasilje, fizično nasilje in spolno nasilje.
- Posebej sta bili izpostavljeni institucionala oblika nasilja in ekonomsko nasilje. Obe obliki nasilja sta v porastu.
- Posredno izpostavljeno vprašanje je, ali je selitev starih ljudi v hrvaške domove prostovoljno.
- Največkrat so žrtve nasilja pri starih ljudeh ženske.
- Nasilje nad starim človekom največkrat začnejo izvajati ožji družinski člani.
- Stari ljudje pozno izstopijo iz kroga nasilja zaradi sramu, straha, kaj bo z njimi, ekonomske odvisnosti, prevelike tolerantnosti, slabega poznavanja znakov nasilja ...

IZOBRAŽEVANJE STROKOVNIH DELAVCEV

- Vse službe se izobražujejo o tematiki nasilja.
- Največ izobraževanj poteka ravno v mesecu novembru, ko se obeležujejo dnevi proti nasilju nad ženskami.
- Veliko izobraževanj organizira socialna zbornica, skupnost centrov za socialno delo, nevladnih organizacij.
- Zaradi pomanjkanja časa in kadra le nekaj služb deluje tudi na ozaveščanju drugih ljudi in služb.
- Tema nasilja nad starimi ljudmi je zelo aktualna tema.

SODELOVANJE MED SLUŽBAMI

- Službe, ki se med seboj največ povezujejo, so: center za socialno delo, policija, pravniki, zdravstveni delavci, programi pomoči žrtvam nasilja nad starimi, Društvo Kapljica, Karitas, Rdeči križ, Splošna bolnišnica Ptuj, zdravstveni dom, psihiatrična bolnišnica, sodišča, patronažna služba, pomoč na domu, sodelovanje z zdravniki.
- Izpostavljeno je oteženo sodelovanje z zdravstvenimi delavci.

STRAH STROKOVNIH DELAVCEV

- Službe se srečujejo z grožnjami s strani povzročiteljev nasilja.
- Zaposleni so velikokrat izpostavljeni ustrahovanju preko telefonov.
- Grožnje so šle tako daleč, da so morali poklicati tudi policijo.

ZGODBA O PRIMERU NASILJA NAD STARIM ČLOVEKOM

- Zgodbe nam potrjujejo ugotovljena dejstva pod temo nasilja nad starimi ljudmi.

ZAKONODAJA NA PODROČJU NASILJA NAD STARIMI LJUDMI

- Službe so zadovoljne z dosedanjo zakonodajo.
- Z zakonodajo bi se morale rešiti namestitve starih ljudi, ki so bili žrtve nasilja.
- Potreba po urejeni zakonodaji na področju povzročiteljev nasilja.
- Predlog, da bi ukrepe prepovedi približevanja večkrat podaljšali.

DELO STROKOVNIH DELAVCEV

- Metode socialnega dela, ki jih uporabljajo pri delu z žrtvami nasilja, so: socialno delo s posameznikom, socialno delo s skupino, socialno delo s skupnostjo, izobraževanje zaposlenih, usposabljanje zaposlenih, usposabljanje prostovoljcev, supervizija, intervizija.
- Zaposleni, ki delajo z žrtvami nasilja, pri svojem delu uporabljajo naslednje spretnosti in veščine: sočutje do človeka, delujejo v trenutku tukaj in zdaj, izhajajo iz posameznika, imajo izredno potrpežljivost, željo po raziskovanju življenjskih izkušenj, dobro poslušajo, sprejememo žrtev vsakič, ko pride k njim, ustvarjajo zaupen prostor, nimajo predsodkov do žrtev, delujejo umirjeno ...

ZMANJŠEVANJE PROBLEMATIKE NASILJA NAD STARIMI LJUDMI

- Da bi zmanjšali pojavnost nasilja nad starimi ljudmi, moramo več govoriti o tej problematiki.
- Programi pomoči povzročiteljem ne smejo več biti prostovoljni.
- Urediti se morajo namestitve za stare ljudi z zakonodajo.
- Stare ljudi, ki so dobrega zdravstvenega stanja, moramo spustiti v javno življenje.
- Strokovne službe predlagajo tudi, da se ustanovijo svetovalnice za starejše žrtve nasilja, krizni centri za starostnike, varne hiše za starostnike, da je na razpolago več občinskih stanovanj za starostnike, da se oblikujejo oddelki v zaporu za povzročitelje starostnike, prednostni roki na sodiščih v primeru ločitev starostnika po izkušnjah nasilja.

7 PREDLOGI

- Ozaveščanje ljudi o prisotnosti nasilja nad starimi in ozaveščanje na področju prepoznavanja nasilja nad starimi ljudmi. V občinah manjka zaznavanje nasilja iz okolice, saj največ starih ljudi še vedno živi doma. Strokovne službe bi lahko vsaj enkrat letno predstavile rezultate in pripravile posvet strokovnih služb, da bi lahko izboljšale svoje delovanje in v prihodnje še boljše delovale, s tem pa prenesle tudi informacije širši javnosti, preko televizije, radia.
- Ustanavljanje različnih služb, ki bi delovale na terenu. Večina starih ljudi je nemobilnih, slabega zdravstvenega stanja, tako da bi bilo dobro imeti službo, ki bi obiskovala starostnike na domu in tako preverjala, v kakšnih razmerah živijo.
- Potrebna bi bila tudi ustanovitev zagovorništva na centrih za socialno delo. Zagovorništvo starih ljudi je izrednega pomena, predvsem pri temi nasilja nad starimi ljudmi. Zagovornik bi pomagal starim ljudem pri zagovarjanju njihovih pravic.
- Potrebna bi bila izgradnja varne hiše za starejše ženske, ki bi nudila možnost umika na varno. Stari ljudje imajo drugačne navade in potrebe kot pa mlajše ženske z otroki, tako da bi bilo koristno narediti posebno varno hišo za stare ženske, saj one še posebej potrebujejo mir, da zberejo misli in se odločijo kako ravnati naprej.
- Potrebna je ustanovitev nevladnih organizacij na območju Ptuja in Ormoža, saj jih trenutno ni. Nevladne organizacije, ki bi delovale za povzročitelje in organizacije, ki bi pomagale žrtvam. Trenutno pošiljajo povzročitelje v Maribor, kar pa je že kar oddaljeno od naših krajev.
- Okrepiti se mora sodelovanje med organizacijami, saj se le tako lahko dobro rešujejo primeri nasilja nad starim človekom. Več takšnih sodelovanj, kot jih imajo v Ormožu, ko se enkrat mesečno zberejo center za socialno delo, dom upokojencev in patronažna služba, da izmenjajo izkušnje in rešijo primere.
- Še dodatna izobraževanja na področju nasilja nad starimi ljudmi, bolj specializirana na to temo.
- Finančna podpora občin pri ustanovitvi nevladnih organizacij, da bi lažje začele svoje delovanje.
- Občine bi lahko boljše razpolagale z občinskimi stanovanji. Lahko bi imeli določeno število stanovanj samo za primere nasilja nad starimi ljudmi.

- Prav bi prišla tudi pomoč preobremenjenim svojcem. Izpeljati kakšno skupino za samopomoč svojcem, ki so preobremenjeni z negovanjem družinskih članov, da bi se razbremenili na skupnih srečanjih ali kakšnih delavnicah.
- Ustanovila bi se lahko svetovalnica za starejše žrtve nasilja. Na podoben način kot je program Kapljica na Ptuju, bi se uvedel program za stare ljudi.
- V bolnišnicah in domovih za starejše bi bilo treba uvesti varovane oddelke, kjer bi se stari ljudje, ki so doživljali nasilje, počutili varno.
- Boljše bi se lahko organizirala društva upokojencev. Znotraj društev bi lahko imeli zunanje strokovnjake, ki bi mesečno prihajali in svetovali oziroma poslušali težave starih ljudi.
- Prav tako bi se moralo urediti stanje za povzročitelje nasilja, ki so stari ljudje. V zaporih predlagati uvedbo oddelke za povzročitelje starostnike.
- Zraven varnih hiš bi se morale urediti tudi druge namestitve za stare ljudi. Zgraditi domove, oskrbovana stanovanja, bivanjske skupnosti, da bi se stari ljudje imeli pravi čas kam umakniti. Zraven tega pa urediti plačilo bivanja v domovih, ki je zaenkrat zelo visoko.
- Več prostovoljnih društev, ki bi obiskovale stare ljudi. Mogoče ne toliko več, kot pa ozaveščanje o programu Starejši za starejše, ki že odlično pomaga starim ljudem.
- Zaposliti več kadra na teh področjih. V upravni enoti Ptuj delujeta na Centru za socialno delo samo dve socialni delavki za področje socialnega dela s starimi ljudmi.
- Izobraževati okolico, da so kazensko odgovorni, če ne prijavijo nasilja. Mogoče tudi kdaj prijaviti nekoga, ki je vedel za nasilje pa ga ni prijavil, to bi verjetno spremenilo tolerantnost do nasilja.
- Učiti starše, še preden imajo otroke, o pravilni vzgoji otrok in pravilnem starševstvu. Vse delavnice so trenutno prostovoljne.
- Delati, od vrtca naprej, na komunikaciji otrok, tj. nenasilni komunikaciji.
- Stare ljudi spustiti v javno življenje, pokazati, da kljub letom še veliko zmorejo. Lahko so tudi mentorji mladim.
- Še naprej razvijati pomoč na domu. Da bi stari ljudje, ki jih sorodniki izolirajo, vseeno imeli neko možnost komu povedati, kaj se jim dogaja.

8 UPORABLJENA LITERATURA

Accetto, B. (1987). *Starost in staranje: osnove medicinske gerontologije*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Ars Vitae – Program Kapljica, pomoč žrtvam nasilja. (2018). Pridobljeno 12. 5. 2018 s <http://arsvitae.si/programi/kapljica/>.

Berger, K. S., Thompson, R. A. (1994). *The developing person through the lifespan*. Worth Publishers.

Bezenšek, J. & Barle, A. (2007). *Poglavja iz sociologije medicine*. Maribor: Medicinska fakulteta.

Cason, A. (2001). *Circles of Care: how to set up quality home care for our elders*. Boston: Shambhala.

Center za starejše občane Ormož. (2018). Pridobljeno 12. 5. 2018 s http://www.cso-ormoz.si/index.php?option=com_content&view=article&id=25&Itemid=30.

Centri za socialno delo – Republika Slovenija. (2018). Pridobljeno 12. 5. 2018 s <http://csd-slovenija.org/sl/center/csd-ormoz/see.page/domov>.

Cijan, R., Cijan, V. (2003). *Zdravstveni, socialni in pravni vidiki starostnikov*. Maribor: Visoka zdravstvena šola.

Cvahte, B. (2011). Zagovorništvo za starejše osebe – želja, potreba ali nuja? V M. Tratnik-Volasko (ur.), *Zagovorništvo starejših* (str. 43–49). Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.

Dom upokojencev Ptuj. (2018). Pridobljeno 12. 5. 2018 s <http://www.dom-upokojencev.si/o-nas/nase-enote/ptuj/>.

Dragoš, S. (2000). Socialne mreže in starost. *Socialno delo*, 39, 4–5: 293–313.

Društvo za nenasilno komunikacijo. (2018). Pridobljeno 24. 4. 2018 s <https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/kaj-je-nasilje.html>.

EuROPEAN. (2018). *Evropski referenčni okvir za preprečevanje nasilja in zanemarjanja starejših – Ozadje dobre prakse in priporočila*. Pridobljeno 26. 4. 2018 s http://www.zdus-zveza.si/docs/EuROPEAN/EuROPEAN_-_Ozadje_dobre_prakse_in_priporocila.pdf.

Felician, P. (2002). Vzroki za starost, kot jih vidijo prostovoljci medgeneracijskih programov za kakovostno starost. *Kakovostna starost: časopis za socialno gerontologijo in gerontagogiko*, 2002; 5(4): 38–50.

Filipčič, K. (2002). *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex založba.

Grebenc, V. (2005). Ocena potreb in raziskovanje lokalnih vrednosti kot izhodišče za delovanje v socialnem delu. Ljubljana: Doktorska disertacija.

Habjanič, A. (2009). *Nasilje nad starejšimi*. Žalec: Združenje zasebnih medicinskih sester.

Hrovat, T. (ur.). (2015). *Delo s povzročitelji nasilja – strokovne smernice in predstavitev dela*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

Hvalič Tauzery, S. (2005). Zlorabe stari ljudi v Sloveniji. V M. Kožuh Novak (ur.), *Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: [zamolčane zgodbe]* (str. 87–93) Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva: Zveza društev upokojencev Slovenije.

Hvalič Touzery, S. (2009). Družinska oskrba bolnih starih družinskih članov. V Hlebec, V. (ur.), *Starejši v družbi sprememb* (str. 109–123). Dialogi, letnik 10. Maribor: Aristej.

Hvalič, S. (2002). Odstiranja: Nasilje nad starimi ljudmi. *Kakovostna starost: časopis za socialno gerontologijo in gerontagogiko*, 2002; 5(1/2): 36–45.

Irgl, V. (1995). Diskriminacija starih ljudi. *Socialno delo*: 34, 5: 297–302.

Kladnik, T. (2010). Nematerialne potrebe starih ljudi. V Slokar, M. & Brelih, E. (ur.), *Priročnik za vodenje skupin starih ljudi za samopomoč* (str. 67–76). Maribor: Zveza društev za socialno gerontologijo Slovenije.

Knific, B. (2005). Starostnik – žrtev nasilja v krogu družine. V M. Kožuh Novak (ur.), *Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: [zamolčane zgodbe]* (str. 70–73). Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva: Zveza društev upokojencev Slovenije.

Kožuh Novak, M. (2005). Skrb za spoštovanje človekovih pravic šibkih, bolnih in onemoglih je civilizacijski dosežek. V M. Kožuh Novak (ur.), *Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: [zamolčane zgodbe]* (str. 8–13). Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva: Zveza društev upokojencev Slovenije.

- Kristančič, A. (2005). Nova podoba staranja – siva revolucija. Ljubljana: AA Inserco.
- Kristančič, A. (2005). Vnovična oživite družine. V M. Kožuh Novak (ur.), *Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: [zamolčane zgodbe]* (str. 16–33). Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva: Zveza društev upokojencev Slovenije.
- Kuhar, R., Guzelj, P., Drolc, A. & Zabukovec, K. (1999). O nasilju: priročnik za usposabljanje. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Mali, J. (2008). *Od hiralnic do domov za stare ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mali, J. (2011). Uvajanje zagovorništva starejših oseb. V M. Tratnik-Volasko (ur.), *Zagovorništvo starejših* (str. 15–27). Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.
- Mali, J., Stritih, B. (2007). Socialno delo kot odgovor na tveganja, ki so povezana s starostjo. V Mali, J., *Študijsko gradivo za predmet medgeneracijski odnosi v programu podiplomskega izobraževanja »socialno delo v vojski« v okviru specialističnega študija »management v socialnem delu«* (41–52). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mariborska knjižnica. (2018). Pridobljeno 12. 5. 2018 s <http://www.mb.sik.si/sporocila-za-clane-marec-2007.html>.
- Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: načrtovanje raziskave. Študijsko gradivo za interno uporabo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Milošević Arnold, V. (2000). Profesionalne vloge socialnih delavcev pri delu s starimi ljudmi. *Socialno delo*, 39, 4–5: 253–262.
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti – MDDSZ. (2018). Pridobljeno 23. 4. 2018 s http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/socialnovarstvene_storitve/institucionalno_varstvo/.
- Ministrstvo za notranje zadeve – Policija. (2018). Pridobljeno 23. 4. 2018 s <https://www.policija.si/index.php/sl/o-policiji/naloge-in-cilji>.
- Ministrstvo za okolje in prostor. (2018). Pridobljeno 23. 4. 2018 s http://www.mop.gov.si/si/nevladne_organizacije/.
- Mörec, P. (2006). Pravica do varnosti pred nasiljem, materialno, psihično in fizično zlorabo. V Pavliha, M. (ur.). *Pravice in soodgovornost življenja v starosti* (129–158). Velenje: Pozoj, Tecum.

Murgel, S. (2010). Nasilje v družini z vidika dejavnosti centrov za socialno delo. V A. Dvoršek & L. Selinšek (ur.), *Nasilje v družini: kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi* (str. 115–129). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

Mušič, T. (2010). Kratek prikaz stanja in aktivnosti policije pri preprečevanju in preiskovanju kaznivih dejanj na področju nasilja v družini. V A. Dvoršek & L. Selinšek (ur.), *Nasilje v družini: kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi* (str. 45–69). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

Patronažna služba. (2018). Pridobljeno 12. 5. 2018 s http://www.zd-ptuj.si/index.php?option=com_content&view=article&id=74&Itemid=36.

Pavliha, M. (ur.). (2006). Prave in soodgovornost življenja v starosti. Velenje: Pozoj, Tecum.

Pečjak, V. (1998). Psihologija tretjega življenjskega obdobja. Bled: Samozaložba.

Pečjak, V. (2007). Psihologija staranja. Bled: Samozaložba.

Pentek, M. (2000). *Nasilje, zloraba in starejši ljudje: učna delavnica*. Otočec: Gerontološko društvo Slovenije.

Pentek, M. (2005). Nasilje in zloraba nad starejšimi. V M. Kožuh Novak (ur.), *Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: [zamolčane zgodbe]* (str. 55–59). Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva: Zveza društev upokojencev Slovenije.

Plaz, M. (2004). Nasilje proti ženskam: oblike. Stereotipi in dejstva, posledice, dinamika in normalizacija nasilja, zakaj ženske vztrajajo v nasilnem odnosu. V Horvat, D., Lešnik Mugnaioni, D. & Plaz, M. (ur.), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: priročnik* (42–63). Ljubljana: Društvo SOS telefon.

Plaz, M. (2008). Posvet: Kaj bomo skupaj naredili za preprečevanja nasilja in zlorab nad starejšimi osebami. Pridobljeno 26. 4. 2018 <http://www.drustvo-sos.si/uploads/datoteke/Nasilje%20nad%20starejsimi%20-%20Priloga.pdf>.

Podatkovna baza SI-STAT. (2018). Pridobljeno 3. 5. 2018 <http://pxweb.stat.si/pxweb/dialog/statfile2.asp>.

Ramovš, J. (2003). Kakovostna starost: Socialna gerontologija in gerontagogika. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

- Ramovš, J. (2005). Štiri resna družbena dejstva ... V M. Kožuh Novak (ur.), *Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: [zamolčane zgodbe]* (str. 34–45). Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva: Zveza društev upokojencev Slovenije.
- Razboršek, V. (2002). Oblike zlorabljanja starejših ljudi. *Kakovostna starost*, 5, 1–2: 31–35.
- Skupnost centrov za socialno delo Slovenije. (2018). Pridobljeno 23. 4. 2018 s <https://www.scsd.si/centri-za-socialno-delo/>.
- Statistični urad Republika Slovenija. (2018). Pridobljeno 3. 4. 2018 s <http://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/17/104>.
- Šircelj, M. (2009). Staranje prebivalstva v Sloveniji. V Hlebec, V. (ur.), *Starejši v družbi sprememb* (str. 15–43). Dialogi, letnik 10. Maribor: Aristej.
- Tičar, Z. (2011). Specifika potrebe po zagovorništvu pri starostnikih. V M. Tratnik- Volasko (ur.), *Zagovorništvo starejših* (str. 29–31). Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.
- Tominšek, A. (2006). Pravica do socialne varnosti. V Pavliha, M. (ur.). *Pravice in soodgovornost življenja v starosti* (61–82). Velenje: Pozoj, Tecum.
- Varna hiša Ptuj. (2018). Pridobljeno 12. 5. 2018 s <http://www.ptuj.si/zenske>.
- Varuh človekovih pravic (2018). Pridobljeno 23. 4. 2018 s <http://www.varuh-rs.si/projekti-in-promocija/projekti/arhiv-projektov-in-konferenc/povzetki-referatov/polona-brcar/>.
- Veber, S. (2004). Zloraba starih ljudi in nasilje nad njimi. *Obzornik zdravstvene nege*, 38, 149–157.
- Veselič, Š., Horvat, D. & Plaz, M. (2014). *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije. (2018). Pridobljeno 23. 4. 2018 s <https://www.zbornica-zveza.si/sl/nasilje-nad-starejsimi-pogosto-neodkrto-zamolcano>.
- Zveza društev upokojencev Slovenije. (2018). Pridobljeno 23. 4. 2018 s <http://www.zdus-zveza.si/o-zdus>.
- Žiberna, A. (2005). Individualne in institucionalne oblike zlorab, nasilja nad starejšimi ljudmi. V Kristančič, A. (ur.), *Nova podoba staranja- siva revolucija* (str. 187–196). Ljubljana: AA Inserco.

Žiberna, A. (2005). Individualne in institucionalne oblike zlorab, nasilja nad starejšimi ljudmi. V M. Kožuh Novak (ur.), *Starejši o nasilju nad starejšimi v slovenski družini: [zamolčane zgodbe]* (str. 48–54). Ljubljana: Slovenska filantropija, Združenje za promocijo prostovoljstva: Zveza društev upokojencev Slovenije.

Žiberna, A. (2011). Zagovorništvo starejših kot pomoč pri zaščiti človekovih pravic in temeljnih svoboščin. V M. Tratnik-Volasko (ur.), *Zagovorništvo starejših* (str. 61–62). Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.

9 PRILOGE

9.1 Priloga A: Smernice za intervju

SREČEVANJE STROKOVNE SLUŽBE Z NASILJEM

Kako pogosto se pri vašem delu srečujete z nasiljem nad starimi ljudmi?

Menite, da stari ljudje zaupajo vaši službi toliko, da bi prijavili nasilje pri vas? Zakaj tako menite?

NASILJE NAD STARIMI LJUDMI

Kdo vas po navadi obvesti o nasilju nad starimi ljudmi?

Katera zloraba/nasilje se po vašem mnenju največkrat pojavi? Zakaj ravno ta?

Ste sami kdaj prepoznali znake nasilja nad starimi ljudmi? Kakšni so bili?

Kdo po vašem mnenju največkrat začne izvajati nasilje nad starostnikom in zakaj?

Zakaj menite, da stari ljudje tako pozno povedo, da se nad njimi izvaja nasilje?

Kako dolgo so po navadi stari ljudje izpostavljeni nasilju, preden povedo?

IZOBRAŽEVANJE STROKOVNIH DELAVCEV/OZAVEŠČANJE LJUDI

Kako se izobražujete o tej temi? Imate službena izobraževanja ali iščete znanje o tej temi sami?

Se trudite, da bi svoje znanje prenesli na skupnost, da bi izobraževali ljudi o tej problematiki? S čim?

Menite, da je ta problematika trenutno aktualna in se bo širila še naprej?

SODELOVANJE MED SLUŽBAMI

Se s katerim društvom oziroma institucijo še posebej povezujete, ko izveste za primer nasilja nad starimi ljudmi?

STRAH STROKOVNIH DELAVCEV

Ko zapustite službo, pogosto pomislite na primere nasilja, ki ste jih obravnavali? Ste bili vi oziroma kdo, ki ga poznate v vaši službi, kdaj izpostavljeni grožnjam s strani nasilneža?

Če ste kdaj posredovali v primeru nasilja nad starimi ljudmi, vas je zaskrbelo, da bi bili tudi sami izpostavljeni nasilju s strani nasilneža?

ZGODBA O PRIMERU NASILJA NAD STARIM ČLOVEKOM

Se vam je katera zgodba nasilja nad starim človekom še posebej vtisnila v spomin? Če da, bi jo lahko na kratko opisali.

ZAKONODAJA IN NJENE POMANJKLJIVOSTI

Se vam zdi, da naša zakonodaja dovolj ščiti žrtve nasilja pred nasilneži?

So katere zakonodajne ovire, ki vam onemogočajo delo s starimi ljudmi, žrtvami nasilja?

DELO STROKOVNIH DELAVCEV

Katere metode uporabljate pri svojem delu s starimi ljudmi?

Katere spretnosti oziroma veščine bi moral imeti človek, ki dela s starimi ljudmi, ki so bili žrtev nasilja?

ZMANJŠEVANJE PROBLEMATIKE NASILJA NAD STARIMI LJUDMI

Kaj menite, bi bilo najbolj pomembno, da se naredi za zmanjševanje problema nasilja?

9.2 Priloga B: Intervjuji

Intervju z Nino Koštomaj, mag. zakonskih in družinskih študij – vodja programa svetovalnice za žrtve nasilja: Kapljica – pomoč žrtvam nasilja (intervju opravljen: 28. 3. 2018, Ptuj).

SREČEVANJE STROKOVNE SLUŽBE Z NASILJEM

Kako pogosto se pri vašem delu srečujete z nasiljem in kako pogosto se srečujete z nasiljem nad starimi ljudmi?

Kot svetovalnica za žrtve nasilja se pri delu vsakodnevno srečujemo z nasiljem, ki ga doživljajo uporabniki, v smislu preventive in kurative. Ko pride nov uporabnik, je sporočanje vedno povezano z njegovo izkušnjo nasilja, ki ga je doživel v bližnji preteklosti in trenutno tečejo postopki kot posledica te izkušnje; ali ga trenutno doživlja in ne želi iz tega okolja izstopiti, ampak ima željo po opolnomočenosti. Ta želja je pogosto neuresničljiva, razen če partner nekaj spremeni, zato v tem primeru govorimo o spremljanju v doživljanju nasilja; ga je doživel že veliko časa nazaj in želi sprožiti postopke ali želi osebno pomoč pri razreševanju travmatičnih izkušenj.

V naš program se vključujejo starostniki zelo redko. V treh letih smo imeli od vseh uporabnikov manj kot 1 % starostnikov. Kar pa ne pomeni, da ne doživljajo nasilja.

Mogoče vodite kakšno evidenco o nasilju?

Vodimo evidenco o uporabnikih, ki doživljajo nasilje in poiščejo pomoč pri nas. Uporabnikove osebne podatke vpisujemo v matično knjigo, v obrazce o mesečni vključenosti in v dnevnik programa. Evidenco zapišemo v mesečna in letna poročila.

Letno pripravite kakšna predavanja, na katerih podelite te rezultate?

Letna vsebinska poročila predstavimo na občnem zboru društva članom, ki so pretežno zaposleni na CSD. Ob mednarodnih dnevih boja proti nasilju nad ženskami v mesecu novembru preko medijev poskušamo posredovati potrebe in podatke, ki jih spremljamo v programu.

Menite, da stari ljudje zaupajo vaši službi toliko, da bi prijavili nasilje pri vas?

Če govorim o področju Spodnjega Podravja, težko ocenim, ali nam zaupajo, predvsem zato, ker nimam občutka, koliko si sploh drznejo tvegati in svoje odnose ovrednotiti kot nasilne, koliko so že v tem onemogočeni, koliko jim je organsko in socialno trenutna medijska ozaveščenost dosegljiva.

Glede na izkušnje v svetovalnici je zaupanje po tem, ko starostnik poišče pomoč, velika. Pogosto je bilo tako, da je starostnikovo doživetje nasilje že bilo obravnavano na pristojnih institucijah in je poiskal podporo, po koncu pooblastil s strani javne službe, pri nas. Nezaupanje javnih institucij po že obravnavanih postopkih je bilo pogosto veliko in je prispevalo k temu, da se niso ponovno odločili za prijavo nasilja, razen v primeru 4. členu ZPND, ko se informacije o nasilju posredujejo tudi brez dovoljenja starostnika.

Kako hitro, ko izveste za nasilje nad starim človekom, vaša služba potem posreduje?

V primeru, ko je posameznik star pod 65. let in ne želi izkušnje nasilja posedovati, ga z informiranjem o postopkih in pomoči spodbujamo za prijavo, a če vztraja pri tem, da ne želi prijave, je ne posredujemo. V kolikor je posameznik star nad 65. let ali je invalid ga (če nam uspe preden pove) seznanimo, da bomo to vsebino posredovali naprej, ali na CSD ali na policijo. To naredimo čim prej, torej še isti dan ali prihodnji dan.

NASILJE AND STARIMI LJUDMI

Kdo vas po navadi obvesti o nasilju nad starim človekom?

V primeru, da je uporabnik napoten s strani javne institucije ali druge organizacije lahko informacije o nasilju posreduje napotitelj oz. kasneje, ko pride uporabnik k nam, nas seznani s svojimi izkušnjami sam. V naši pristojnosti je posredovanje informacij, ki jih pridobimo tekom dela z uporabniki, opozarjanje, zagovornišтво, sodelovanje in informiranje v povezavi z delom za uporabnika.

Katera zloraba/nasilje se po vašem mnenju največkrat pojavi pri starostnikih? Zakaj ravno ta?

V primeru, da posameznik prvič v življenju kot starostnik doživi izkušnjo nasilja, je ta največkrat lahko psihične vrste.

Pri starostnikih, ki so pri nas poiskali pomoč, je predstavljena izkušnja pogosto dolgotrajna, kompleksna, zajema dlje časa trajajoče kompleksne nasilne situacije, ki jih povzročajo, ali vedno isti povzročitelji (družinski člani) ali so se povzročitelji tekom življenja v vsaki novi življenjski izkušnji spreminjali.

Najpogostejša je psihična in ekonomska oblika nasilja.

Nasilje se pojavlja v večih oblikah, v različnih situacijah, med različnimi ljudmi in v različnih okoliščinah. Nasilje ni nujno samo tipična predstava, da nekdo nekoga ali nadere, udari ali posili. Ampak gre za vedenje, ki ima v sebi značilnosti premoči nad drugim in za konec obljublja povzročitelju sprostitev njegovih napetosti. Glede na naše izkušnje se dogaja nasilje v obeh oblikah navedenih družin, morda pri nas poišče pomoč malenkost več socialno ogroženih. Socialna ogroženost prispeva k razvoju večih oblik stisk in k kompleksnejšemu reševanju le-teh ali k temu, da stiske ostaja ves čas. Kar vznemirja in daje ogromno nemoči.

Pri poročilu programa smo ravno v preteklih letih opazili, da prihaja do trenda, da v svetovalnicah poiščejo pomoč tisti posamezniki, ki imajo redni prihodek, ki živijo v svojih gospodinjstvih in so

lastniki nepremičnin. Predvsem zato, ker se veliko nasilja dogaja pred in ob razvezah. A nasilje se je pričelo še preden sta partnerja postala starša, preko razveze se na eni strani žrtev opolnomočuje, na drugi povzročitelj izgublja na moči, ostaja več ogroženosti in vse to omogoča nov teren za nadaljevanja nasilja.

Ste sami kdaj prepoznali znake nasilja nad starimi ljudmi?

Zunaj delovnega okolja se znake nasilja nad starostniki da prepoznati. V obliki manipuliranja z njihovimi prepričanji, ustrahovanjem.

Kdo po vašem mnenju največkrat začne izvajati nasilje nad starostnikom in zakaj?

V primerih naših uporabnikov so to bili partnerji, ki so pričeli izvajati nasilje kmalu po začetku partnerske zveze z žrtvijo in otroci žrtve.

Zakaj menite, da stari ljudje tako pozno povedo, da se nad njimi izvaja nasilje?

Zaradi pripadnosti, strahu pred izgubo občutka stabilnosti, ki ga lahko vnesejo odločitve za spremembo. V tem primeru se spreminja tako vedenje povzročitelja in žrtve, za kar je potrebna odločitev pri obeh. Družbeno gledano pa so omejitve lahko pretirana tolerantnost, nezmožnost ekonomske neodvisnosti, nezmožnost vpogleda v možnosti, ki so v okolju, neinformiranost.

Kako bi opisali žrtve nasilja – starega človeka, ko prvič pridejo k vam in povedo, da gre za nasilje?

V primerih naših uporabnikov (kjer je nizek numerus starejših posameznikov) je bilo tako, da so dlje časa preverjali, ali je dovolj varnosti na naši strani za izpovedovanje. In poročanje o nasilju je trajalo dlje časa, potrebni so bili dodatne spodbude za razjasnitev okoliščin in prisotnega je bilo dlje časa zanikanja, naučene nemoči, veliko preverjanja in dvomi v lastno razmišljanje in odločitve.

Kako dolgo so po navadi stari ljudje izpostavljeni nasilju, preden povedo?

Zaradi večjih dejavnikov (starost, zdravstvene težave, ekonomska odvisnost, prepoznavanje nasilnih vedenj kot konfliktnost ...) je težko opredeliti kdaj točno povedo. Več kot je oteževalnih dejavnikov, kasneje povedo, težje nasilje prepoznavajo oz. poročajo o njem. V primeru, da starostnik šele v starosti poroča o nasilju, je vprašljivo, ali je nasilje res stvar takratnega časa ali so v času poročanja nastali kakšni dejavniki, ki so jih motivirali za spremembe. Se pogosto dogaja, da se je nasilje pričelo veliko prej, preden o tem spregovorijo. Ko pove, lahko traja dlje časa, da nasilje kompleksneje ovrednoti. Pogosto se tudi takrat, ko povedo, primeša prepričanost da v sporočanju ni smisla, saj kdaj ostaja prepričanje, da brez svoje socialne mreže, v kateri je prisotno nasilje, ne bodo preživeli.

Kako se po navadi žrtve branijo pred nasiljem, ali poskušajo nastalo situacijo rešiti sami?

Tako pri starostnikih kot pri mlajših posameznikih so odzivi na nasilno vedenje različni. Nekateri se pričnejo takoj boriti in reševati situacijo, praviloma pa izkušnje nasilja lahko trajajo dlje časa, preden se žrtev odloči reagirati. Nekateri bodo nasilje preživitveno opravičevali, minimalizirali in dopuščali. Po naših izkušnjah je pri starostnikih lahko prisotno veliko skrajnosti, ali močna odvisnost od svoje družine, ali pa te odvisnosti, četudi živijo skupaj, sploh ni, ji ne sporočajo, kaj se dogaja in poskušajo reševati situacijo sami. Pri tem je zelo odvisno od tega, ali imajo prostor kam se umakniti, ali imajo dovolj denarja, ki jim bo omogočal samostojno življenje. Posledice travm so raznolike, a vse imajo enake vzporednice, ki so omejevanje osebnega razvoja posameznika. Prej, kot se nasilje prične, prej se prične tudi omejevanje v razvoju in dlje kot je posameznik v teh dinamikah, manjša je motivacija in mišljenje da so ta ravnanja proti njemu krivična in mu jih ni potrebno doživljati.

Kako se spremeni obnašanje nasilneža do žrtve po prijavi nasilja?

Različno. Eno je prisilno vedenje po predpisani kazni, ki omeji posameznika do te mere, da več nima svobode v vedenju, drugo pa je sprememba v notranjih sprožilcih vedenja. In v najboljšem primeru

povzročitelj upošteva direktive policije, kot je npr.: da se naj umiri. A nasilje se ne konča, se samo preoblikuje (npr. v pasivno agresijo).

Po naših izkušnjah je velikokrat žrtev bila prepoznana kot sosterilka in tako kot povzročitelj tudi ona dobila plačilni nalog za kršenje javnega reda in miru. Dolgotrajno doživljanje nasilja je večkrat prijavila, a ker je sama odklanjala pomoč, kot jo je sistem videl in ne sama, v obliki nastanitvenih programov ali odhoda od doma, je zaradi strahu in nezaupanja v sistem, da jo bo zaščitil, vztrajala doma. S tem jo je sistem prepoznal kot ne dovolj močno za spremembo in jo pustil v okoliščinah.

Pri starostnikih povzročiteljih je lahko nemotivacija za spremembo tudi v tem, da njihovo dlje časa trajajočega nasilja ni bilo v preteklosti opredeljeno kot nasilje in ni bilo kaznovano. In danes v primeru, da je žrtev želela prijaviti nasilje in dobila plačilni nalog, sta oba dobila sporočilo s strani sistema, ki je dodatno utrdilo njuni vlogi – žrtev zaradi tega, ker ni prej prijavljala (po letu 2008 šele ustrežnejša zakonodaja, več informiranja, ona pa je že 40 let doživljala nasilje, a ga ni prijavljala, ker je bilo družbeno sprejemljivo in nekaznovano) in povzročitelj, ker ni bil prej kaznovan.

Po prijavi se lahko vedenje nasilneža spremeni v smislu, da postane samo psihično nasilen, pasivno agresiven, prikrito ekonomsko nasilen in ne več fizično. Kar lahko postane problematično v osnovi že zato, ker se nasilje kar naprej nadaljuje kot drugo pa zato, ker žrtev zmanipulira, da to že ni nasilje ali sama več v teh dejanjih ne vidi dovolj dokazov o nasilju.

K ne spreminjanju nasilnega vedenja pri starostnikih je pri spremembah že utrditev vedenja v možganskih krogotokih tako utečena, da četudi imajo željo po spremembi, kdaj zaradi hitrega neuspeha doživljajo obup in predajo, prisotno je mišljenje, da njemu kot starostniku nihče ne more škodovati in prepričanje, da je nasilno vedenje del vsakdanje komunikacije v družini. V primeru, da povzročitelj nima lastnine, je npr. prejemnik DSP in zdravstveno oslavljen, je motivacija o spremembi vedenja, četudi je kaznovan, skoraj nična, ker v tem ne vidi izboljšanja kakovosti življenja.

IZOBRAŽEVANJE STROKOVNIH DELAVCEV

Kako se izobražujete o temi nasilja nad starimi ljudmi? Imate službena izobraževanja ali iščete znanje o tej temi sami?

Udeležujemo se izobraževanj tekom leta. O tematiki nasilja nad starimi ljudmi se vedno več govori, a v našem primeru ne zasledimo veliko izobraževanj in iščemo sami znanje o tem področju dela.

Se trudite, da bi svoje znanje prenesli na skupnost, da bi izobraževali ljudi o tej problematiki? S čim?

Ob Mednarodnih dnevih boja proti nasilju nad ženskami poskušamo ozaveščati problematiko nasilja nad vsemi starostnimi skupinami in obema spoloma. Izobraževalnih aktivnosti v programu ne izvajamo.

Menite, da je problematika o nasilju nad starimi ljudmi trenutno aktualna in se bo širila še naprej?

Problematika je aktualna in bo. Govor spodbudi akterje moči, da problematiko uzakonijo. Na koncu je le zakon tisti, ki daje obligacijo k reagiranju in spremembam. Tako da upamo, da ne bo aktualnost prispevala le k ohranjanju števila žrtev, ampak tudi k iskanju rešitev za zmanjševanje problematike.

SODELOVANJE MED SLUŽBAMI

Se s katerim društvom oziroma institucijo še posebej povezuje, ko obravnavate primer nasilja nad starimi ljudmi?

Vsaka izkušnja nasilja je vedno individualna in ni nujno, da se v vsakem primeru povezujemo z enakimi akterji pomoči. V kolikor gre za starejše od 65. let, smo se v večini primerov povezovali s CSD-jem. Po potrebi se povezujemo s policijo, odvetniki, zdravniki različnih specialističnih strok in po potrebi povezovanje s programi, ki delujejo na področju pomoči žrtvam ali specifično pomoči žrtvam nasilja nad starejšimi.

Imate s katero službo kakšen dogovor za lažje reševanje žrtev iz kroga nasilja?

Npr. »Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini« je podlaga za medsebojno sodelovanje. Sicer pa z rednim sodelovanjem z različnimi institucijami prihaja do iskanja načinov oblikovanja protokolov in oblikovanja dobrih praks.

STRAH STROKOVNIH DELAVCEV

Ko zapustite službo, pogosto pomislite na primere nasilja, ki ste jih obravnavali? Ste bili kdaj izpostavljeni grožnjam s strani nasilneža?

Tudi ko zapustim službo, se kdaj spomnim na kakšen primer ali posameznika. To se dogaja v času, ko se mu dogajajo težke situacije ali če premišlujem, kako bi mu še lahko pomagali. Sicer pa je področje dela takšno, da se je potrebno večkrat opomniti, preusmeriti pozornost in ves čas delati na razmejitvah med osebnim in poklicnim življenjem.

Do danes še nisem prejela grožnje. Se pa tekom dela kdaj tudi sprašujem, kolikšna je potreba po večji zaščiti. Opažam, da se mi takšna vprašanja postavljajo, ko delam s primerom, ki bi lahko v prihodnje vseboval grožnje.

Če ste kdaj posredovali v primeru nasilja nad starimi ljudmi, vas je zaskrbelo, da bi bili tudi sami izpostavljeni nasilju s strani nasilneža?

V primerih nasilja nad starostniki, ki sem jih obravnavala, še na to nisem pomislila. Ne zato, ker starejši ne bi zmogli ogrožati, bolj zaradi manjšega števila obravnav.

ZGODBA O PRIMERU NASILJA NAD STARIM ČLOVEKOM

Se vam je katera zgodba nasilja nad starim človekom še posebej vtisnila v spomin? Če da, bi jo lahko na kratko opisali.

Gospa, ki je pričela poročati o nasilju po svojem 65. letu starosti in so jo posledice travm močno duševno razbolele.

O tem, da so bili prvi spolni odnosi s strani moža posilstva, kar se še ni prekinilo. Da je ta partner kmalu po njuni poroki pričel živeti dvojno življenje, hkrati še z drugo žensko, ki mu je tudi rodila otroka. Da je za tega otroka in afero gospa izvedela, ko je ta otrok po 10. letu starosti umrl v prometni nesreči. Gospa je po tem pričela svojega moža videti kot hudiča in svoje življenje videti kot življenje v magiji. Zaradi strahu in precejšnje naučene nemoči so jo otroci pričeli odklanjati v času mladostništva, oče je bil tudi do njih ves čas psihično in fizično nasilen in so kmalu po polnoletnosti odšli od doma. Z enim od otrok gospa nima stikov že več kot 20 let, ko je v času mladostništva odšel in se več ni oglasil. Ostala dva otroka od mladostništva več ne prestopita praga hiše. Gospa je danes občutka, da je vse življenje živela življenje nekoga drugega, da je njen mož še danes hudič, v primeru, da bo odšla od doma, da bo hišo zažgal in bo ostala brez vsega. Danes ima občutek, kot da se prebujajo iz sanj.

ZAKONODAJA NA PODROČJU NASILJA NAD STARIMI

Se vam zdi, da naša zakonodaja dovolj ščiti stare ljudi pred nasiljem?

Mislim, da ne. Večkrat se dogaja, da se nasilja nad starostniki ne prepozna, da se več moči daje povzročitelju, v smislu da je polnoleten in se ga ne da prepričati v drugačno ravnanje, vedenje, če se s tem ne strinja. Posledično ima na vseh straneh več svobode in moči kot žrtev. Nasilje nad starejšimi ni samo prisotno v družinah, veliko ga je tudi v institucijah, kjer so prisotne še večje razsežnosti nemoči pri žrtvah. Je skrito, a hkrati odkrito, tolerirano.

So katere zakonodajne ali druge ovire, ki vam onemogočajo delo s starimi ljudmi, žrtvami nasilja?

V kolikor bi bil program specializiran samo za delo s starejšimi žrtvami nasilja, bi informirali o nasilju in se povezovali predvsem z institucijami, ki delajo s starejšimi posamezniki in težko predvidim, s kakšnimi ovirami bi se srečevali.

Ovira je tudi nespecializiranost za delo s starostniki, žrtvami nasilja.

Najprej je zakonodajno opredeljeno, da se vsaka odrasla žrtev nasilja lahko sama opredeli ali bo nasilje prijavila ali v njem živel. Dalje, če se žrtev odloči za umik, ji država nudi nastanitve, ki pa niso specializirane za starostnike/ce, včasih nekatere niti nimajo dostopa za invalide. Če se žrtev umakne in vloži tožbo za ločitev, sem spada tudi delitev premoženja, lahko dolgotrajnost postopkov oteži odločitev za odhod ali vztrajanje v odhodu. Iskanje novega bivališča je lahko ponovno težavno, saj do občinskega stanovanja časovno upravičenec ni nujno, da pride hitro, sam v stanovanju pogosto ne zmore živeti, pokojnine pa pogosto niso dovolj visoke niti za dom upokojencev v cenejših domovih sosednje države Hrvaške. Kot zagovorniki in svetovalci uporabnikov niso to ovire samo za njih, posledično tudi za nas.

DELO STROKOVNIH DELAVCEV

Katere metode uporabljate pri svojem delu s starimi ljudmi?

Metode socialnega dela s posameznikom, s skupino, socialno delo s skupnostjo, izobraževanje in usposabljanje zaposlenih in po potrebi tudi prostovoljcev, supervizija, intervizija.

Katere spretnosti oziroma veščine bi moral imeti človek, ki dela s starimi ljudmi, ki so bili žrtev nasilja?

Pri delu z ljudmi, ne glede na starost, je pomembno sočutje, biti v trenutku tukaj in sedaj, izhajati iz posameznika, ki išče pomoč, da lažje prepoznavamo njihove potrebe in jim jih pomagamo uresničevati. Postavljati meje, sebi in drugim, biti zmožen razmejevati, katera vsebina spada v proces, katera ne, imeti prisotno dvojno zavedanje, da je njegova vsebina moje delo.

S starostniki je ob vsem tem pomembna tudi potrpežljivost, želja po raziskovanju njihovih življenjskih izkušenj, prepričanj in potreb. Pri starostnikih gre za kompleksnejši in že precej oblikovan osebnostni profil. Pri pomoči in iskanju virov pomoči sama vidim, kot da gre za eno rahločutno (osebnostno) arheološko izkopavanje.

ZMANJŠEVANJE PROBLEMATIKE NASILJA NAD STARIMI LJUDMI

Kaj bi se po vašem mnenju moralo storiti za zmanjšanje problema nasilja nad starimi ljudmi, kaj bi najbolj učinkovalo?

Ljudje smo živi organizem, v večnih krogotokih in sobivanju. V osnovi sem mnenja, da se spremembe dogajajo z generacijami, z novostmi, z vztrajnostjo in varnim tveganjem. In učinkovitost lahko gradi

le posameznik, ki je opremljen, kaj nasilje v svoji osnovi je in da to vedenje preprosto zavira razvoj posameznika in družbe. Raziskovanje, študije, informiranje in vse to aplicirati v vsakdanje mišljenje, vrednotenje in vedenje. To se zdi, da bi lahko pomagalo. A vedno bolj se zavedamo, da to ni učinkovito, ker je nasilje kompleksna tvorba, ki zajema v svojem bistvu boj s strahovi, s katerimi se bomo posamezniki vedno bojevali.

Če razmišljam sistemsko, pa vidim učinek v sistemu pomoči nasilja nad starejšimi. Torej, od začetka, svetovalnice za starejše žrtve nasilja (individualno delo, delo v družini, redno terensko delo v primeru nemobilnosti), krizni centri za starostnike, varne hiše za starostnike ali varovani oddelki v bolnišnicah ali domih za ostarele, več občinskih stanovanj za starostnike, specializirana služba za delo z žrtvami nasilja v domu za upokojence ali predvideni termini obiskov zunanjega strokovnjaka, informiranje in možnost pomoči znotraj društev upokojencev. Oddelki v zaporu za povzročitelje starostnike, več zakonodajnih in kazenskih odgovornosti za povzročitelje starostnike in opredelitev sankcioniranja nasilja nad starostniki v kazenskem zakoniku, ZPND-ju. Pravilnik in protokol o zaznavi in poročanju nasilja nad/med starostniki oz. v ustanovah za starostnike, prednostni roki na sodiščih v primeru ločitev starostnika po izkušnjah nasilja.

Intervju s strokovno vodjo, univ. dipl. soc. del. Melito Topolovec – Varna hiša Ptuj (intervju opravljen: 29. 3. 2018, Ptuj).

SREČEVANJE STROKOVNE SLUŽBE Z NASILJEM

Kako pogosto se pri vašem delu srečujete z nasiljem? Kako pogosto se srečujete z nasiljem nad starimi ljudmi?

Z nasiljem se srečujem v svoji službi vsak dan, drugačna zgodba je pri nasilju nad starejšimi, ki ga imamo zaenkrat še nekoliko manj. S tem nasiljem se srečam mogoče dvakrat letno, vendar opažam vedno več nasilja nad starimi ljudmi. V varni hiši vodimo evidenco žrtev nasilja v posebni knjigi, ki nam služi za boljše delovanje organizacije.

Kako hitro, ko izveste za nasilje nad starim človekom, vaša služba posreduje?

Kako hitro sprejmemo človeka k nam, je odvisno ali so naše kapacitete proste ali imamo še kaj prostega prostora ali je vse zasedeno. Nam praksa najboljše kaže, da grejo ženske najprej v Maribor v krizni center, tam so lahko tri tedne. Tam se ženske že odločajo, ali se bodo vrstile domov, ali se bodo odločile za samostojno življenje. Največji problem pri nasilju nad starimi ljudmi v naši organizaciji je ta, da sprejemamo v Varno hišo samo tiste stare ljudi, ki so sposobni samostojno živeti. Popolnoma samostojnega življenja. Delujemo na dveh lokacijah. Tu, kjer se nahajamo sedaj, smo v tretjem nadstropju, kjer niti ni dvigala, tako da težko sprejmemo stare ljudi, ki se težko gibljejo. Dostikrat smo morali tudi, ravno zaradi tega, ker so se nakazovale neke zdravstvene težave ali pa so nam omenjali, da se nakazuje demenca, se tako nismo odločili za namestitev. V varni hiši si morajo ženske same kuhati, same skrbeti za svoje gospodinjstvo, same pospravljati in same čistiti za sabo, tako da mora oseba biti sposobna živeti samostojnega življenja. Ne moremo sprejeti tistih, ki potrebujejo nego, ali kakih dementnih oseb, ker nimamo zdravstvenega osebja, ki bi skrbelo za njih in v tem primeru je dom za stare edina rešitev za njih. Žal pa so domovi prepolni. Naš poslovni čas je od ponedeljka do petka od 7 ure do 8 ure zvečer. Stanovalke so zvečer in ponoči same.

NASILJE NAD STARIMI LJUDMI

Kdo vas po navadi obvesti o nasilju nad starim človekom?

Našo organizacijo največkrat o nasilju obvesti Center za socialno delo Ptuj. Z njimi tudi močno sodelujemo.

Katera zloraba oziroma nasilje se po vašem mnenju največkrat pojavi pri starostnikih?

Vse vrste zlorab se mešajo med seboj. Najprej ugotavljaš, da je bilo fizično nasilje, ker ga je mogoče najlažje dokazati, potem vidiš, da je tako ali tako, če je fizično tudi psihično nasilje. Psihično nasilje se po navadi tudi najprej začne. Potem pa vidiš, da je še ekonomsko nasilje, ko se ženskam jemlje denar, ali pa se jim ga ne daje, čeprav skrbi za gospodinjstvo. Prav tako pa tudi spolno, nasilni spolni odnosi. Posledično pa je tudi zanemarjanje otrok, ko je otrok priča nasilja, čeprav nad otrokom nasilje ni izvedeno, je pa posledično otrok vedno žrtev nasilja, če živi v družini, kjer se izvaja nasilje. Nasilje je družbeni problem, nasilje vpliva na celotno delovanje človeka. Starostniki so velikokrat izpostavljeni institucionalnemu nasilju, zadnjič sem gledala po televiziji, ko jih uslužbenci ščipajo, tepejo, govorijo grde besede.

Kdo po vašem mnenju največkrat začne izvajati nasilje nad starostnikom in zakaj?

Velikokrat se dogaja nasilje s strani otrok, snah, zetov in se zato tudi težko dokaže, ker ni oseb, ki bi prijavile nasilje.

Kdo je največkrat žrtev nasilja?

Žrtve so največkrat ženske.

Zakaj menite, da stari ljudje tako pozno povedo, da se nad njimi izvaja nasilje?

Problem se mi zdi pri starostnikih, ki so nepokretni in ne upajo ali niti ne morejo povedati, da se jim dogaja nasilje. Drugače pa predvsem strah, kako naprej, kaj se bo z mano zgodilo, če povem za nasilje.

Kako bi opisali žrtve nasilja (starega človeka), ko prvič pridejo k vam in povedo, da gre za nasilje?

K nam pridejo ženske otopele, fizično in psihično popolnoma izčrpane. Vse žrtve, ki pridejo k nam, dostikrat tudi povzročitelj nasilja prepriča, da ne zmorejo kakih stvari, tako same ne upajo v trgovino ali opravljati osnovnih življenjskih stvari.

Kako dolgo so po navadi stari ljudje izpostavljeni nasilju, preden povedo?

Kako dolgo žrtev vztraja v nasilnem odnosu, je popolnoma odvisno od primera do primera. Po raziskavah bi ženske naj kar 7-krat odšle nazaj k svojemu nasilnemu partnerju. Je pa res, da pri starih ženskah ni temu tako. Ženske, ki pridejo k nam v svojih poznih letih, so že ob vstopu v varno hišo odločene temu narediti konec, tudi vse izpeljejo postopek do konca.

IZOBRAŽEVANJE STROKOVNIH DELAVCEV

Kako se izobražujete o temi nasilja nad starimi ljudmi? Imate službena izobraževanja ali iščete znanje o tej temi sami?

Izobraževanja zahteva kar služba sama, moreš pa biti tudi sam toliko odgovoren, da slediš in se izobražuješ. Tehnologija vlaga v stroje, mi pa moremo v svoj um. Ne smemo biti preveč samozavestni pa si misliti, da vse vemo, ker se celo življenje učimo. Mi se tudi od naših žensk učimo, in jaz jim to tudi povem, ker se mi zdi da ne moreš biti nadut pa si misliti, da si nekaj več od njih, ker nisi, isto si človek kot so one. Ob dnevu nasilja nad ženskami so vedno organizirana izobraževanja, katerih se rada udeležim, ker mi dajo vedno neko novo znanje.

Se trudite, da bi svoje znanje prenesli na skupnost, da bi izobraževali ljudi o tej problematiki? S čim?

Povabimo jih na okrogle mize, predvsem policijo, vrtce, šole ... Mi delujemo bolj kurativno kot preventivno, tako da nimamo nekih izobraževanj drugih. Tudi časovno nam zelo težko znese, zaposlene smo samo tri.

SODELOVANJE MED SLUŽBAMI

Se s katerim društvom oziroma institucijo še posebej povezuje, ko obravnavate primer nasilja nad starimi ljudmi?

Največ sodelujemo s centrom za socialno delo, za obstoječe uporabnice sodelujemo tudi s policijo, društvi, na primer društvo kapljica, z vrtci, šolami, dobrodelnimi društvi, Karitasom, Rdečim križem, v lokalnem okolju, če je potrebno pa tudi na nacionalni ravni. Tudi z občinami, v primerih za razpise za neprofitna stanovanja. Pogledamo potrebe uporabnice, potem pa se povežemo s tistimi institucijami, ki so za posameznico pomembne.

STRAH STROKOVNIH DELAVCEV

Ko zapustite službo, pogosto pomislite na primere nasilja, ki ste jih obravnavali? Če ste kdaj posredovali v primeru nasilja nad starimi ljudmi, vas je zaskrbelo, da bi bili tudi sami izpostavljeni nasilju s strani nasilneža?

Zgodbe me spremljajo še vedno, sicer manj kot pred leti, vendar še vedno pomislim na primere tudi doma. Negativnih izkušenj hvala bogu z nasilneži nimam. Ne upajo, morem potrkati, še zaenkrat toliko. Nas kot uslužbenke se še kar bojijo, ker vejo, da nas ščiti zakon, saj probajo pa te žalijo, še posebej, če si na radiu pa te kje vidijo. Nasilneži poizkušajo predvsem tako, da poizkušajo blatiti te ženske, kličejo in jih na vsak način želijo očrniti. Imeli smo situacijo, ko je moški iskal žensko pa zvonil po vratih. Žrtvam pomagamo narediti varnost tako, da skupaj z njimi naredimo intenziven varnostni načrt, kjer načrtujemo varnost v prihodnje, v varni hiši, ob stikih z otroci, zunaj, na vsa področja smo pozorni.

ZGODBA O PRIMERU NASILJA NAD STARIM ČLOVEKOM

Se vam je katera zgodba nasilja nad starim človekom še posebej vtisnila v spomin? Če da, bi jo lahko na kratko opisali.

Nedaleč nazaj smo imeli dve uporabnici, ki sta bili stari okrog 80 let. Obe sta se razvezali od svojega nasilnega partnerja, ko so otroci odrasli, sta se odločili, da ne bosta več živeli z nasilnim partnerjem. Ena gospa je bila v varni hiši sama, je imela nekaj zdravstvenih težav, problem so ji predstavljale ravno stopnice, ker nimamo dvigala, je pa imela gospa močno astmo. Kljub zdravstvenim težavam je bila pri nas kakšno leto in pol. Vedno je razmišljala, da bi šla v dom od nas, vendar je gospa drugače še popolnoma samostojna, rada si je kuhala, zato smo zaposlene razmišljale, da mogoče dom še ni prava izbira zanjo. Menim, da bi bila gospa zelo nesrečna v domu, ravno zaradi te njene samostojnosti, ker je lahko še vse postorila sama. No, je pa se na koncu našla rešitev, tako da je gospa odšla živeti k svoji sestri, kjer živi še danes. Ko zapustijo varno hišo, več ženske ne obiskujejo teh skupin, lahko pa še sodelujejo z nami, da jim pomagamo individualno. Gospa je uspela tudi s postopki na sodišču, razdelilo se je premoženje, mož jo je izplačal. Imeli smo še eno gospo, ki je prišla z odraslo hčerko, ker ni mogla več stoprocentno skrbeti za sebe. Gospa se je prav tako razvezala. Skupaj s hčerko zdaj živita sami, sta si najeli stanovanje. Ta gospa, če ne bi imela hčere, ne bi v varni hiši zmogla sama. Imela je že poškodovane kolke, tako da je rabila pomoč tudi pri umivanju, tako da če ne bi imela hčerke bi težko bivala tu. Gospa je bila taka žrtev, oziroma vse žrtve dostikrat povzročitelj nasilja prepriča, da ne zmorejo kakih stvari. Ona je težko funkcionirala v

vsakodnevnem življenju, skuhala še je, v trgovino pa ni hodila, ker si ni zaupala, ker je celo življenje to počel zanjo nekdo drug.

Najbolj se me je dotaknila ravno ta zgodba, s prej omenjeno gospo. Gospa je imela astmo, mož je več let izvajal nasilje nad njo, jo zaničeval, ji govoril, da je odveč, da bo vse zajedla, ker je malo rajši jedla, vendar pa ni bila odvisna od hrane. Gospa je bila v zelo zaničujočem odnosu. Partner od gospe je tudi pil. Imela sta otroke, ena hči se je odselila na Primorsko, drugi sin si je doma zgradil, zraven njihove hiše, še svojo hišo. In ko je gospa prišla k nam, so njej otroci pokazali hrbet. Edina, ki ji je stala ob strani, je bila njena sestra. Sestra je tudi večkrat poklicala, kako je gospa, in ker je gospa zelo slabo slišala, včasih ni dvignila telefona, tako da se je sestra prestrašila in potem poklicala nas, mi pa smo preverili, kako je z gospo. Gospa prej, kot je prišla v varno hišo, ni imela telefona, ona je kmečka starejša ženska, doma so imeli kmetijo, vrt, vinograd, to smo ji uredili tukaj, tako da se je lahko pogovarjala s sestro. Pomagali smo ji tudi k zdravniku. Ko pride oseba k nam, jo najprej po navadi nekaj časa pustimo pri miri, saj ženske k nam pridejo popolnoma fizično in psihično izčrpane. Bila je otopela, pri gospe so se nakazovale tudi psihične motnje. Gospa je bila iz kmečkega okolja, in ko je prišla živeti v sredino mesta, so se nakazovale psihične spremembe. Ker je gospa imela kronične težave tudi, smo skrbeli, da je redno hodila k zdravniku, da je redno jemala predpisana zdravila. Stik s svojo socialno mrežo je ohranjala tako, da je bila v stiku s svojo sestro in njenimi otroci, torej nečaki. S hčerko in sinom pa na žalost ni vzpostavila odnosa, ker so ji obrnili hrbet. Bila je ona kriva, da je odšla. Gospa se je v tem času, ko je bila pri nas, razvezala, si uredila življenje pri svoji sestri. Koliko je meni znano, se ji je sedaj izboljšalo tudi zdravstveno stanje, od kar živi pri sestri. To je bila stara skrbna ženska, kot so to stari ljudje, vedno je našla neko težavo, da se je potem za tisto sekirala, kot smo vsi ljudje, takrat smo ji mi nudili podporo. Gospa je bila odločena za ločitev od prvega do zadnjega koraka. Tudi glede odnosa z otroki je bila bolj jezna, da so ji hrbet pokazali, glede na to, da je skrbela za njih, in da so ji kot žrtvi nasilja obrnili hrbet in se povezali z očetom, jo je strašansko jezilo. Otrokom se je zasmilil oče, češ da je mama odšla, ga pustila samega, kdo mu bo kuhal. Po navadi se dostikrat zgodi, da otroci ženskam, ki odidejo, pokažejo hrbet, če so že odrasli. Mož je priznal na sodišču v tem postopku, da je bil nasilen do nje. Mi vsako nasilje prijavimo, o tem je seznanjena vsaka ženska, razen če bi odrasla ženska temu izrecno nasprotovala. Gospa ni nasprotovala, ampak je šla v ta postopek. V primeru, če so vključeni otroci v nasilje, pa se prijavlja, ne glede na to, ali se ženska strinja ali ne. Gospod je torej na sodišču priznal, da je izvajal nasilje, ne vem, zakaj se je tako odločil, po navadi se ne odločijo tako, ampak je bil potem na podlagi tega pogojno obsojen, mogoče zaradi tega. Uspešna zgodba. Razdelila premoženje, mož jo je moral tudi izplačati. Nasilje se je izvajalo ves čas, ampak je to bilo včasih v teh okoljih normalno, tretiralo se je kot normalno, šlo je iz generacijo v generacijo, so si mislili, da naj malo potrpi. Po navadi vas obvesti center za socialno delo o nasilju.

ZAKONODAJA NA PODROČJU NASILJA NAD STARIMI

Se vam zdi, da naša zakonodaja dovolj ščiti stare ljudi pred nasiljem?

Zakonodaja je kar dobra, problem je v tem, ker si ljudje zatiskajo oči, predvsem v zdravstvu še vedno ne prijavljajo nasilja, še vedno mislijo da je to poklicna skrivnost. Zadnjič sem bila na enem izobraževanju oziroma seminarju zdravstvenih delavcev o tematiki nasilja, ker ob mednarodnih dnevih nasilja vsako leto se organizirajo aktivnosti na to tematiko. Ena od predstavnic zdravstvene službe je govorila, da ona ne bo prijavljala nasilja zaradi tega, ker potem ima zaradi tega lahko težave in lahko njej potem grozijo in saj nas je zmotilo, predvsem nas, ki delamo v socialni, vendar nihče ni reagiral, da bi to dejansko mogla ona disciplinsko odgovarjati, ker če nekdo ve za nasilje in ga ne prijavi, je kazensko odgovoren. Vse ustanove imajo smernice glede delovanja v primeru nasilja v družini, ampak se resnosti te tematike ne zavedajo. Posamezne institucije teh nacionalnih smernic ne upoštevajo in vse skup pometajo pod preprogo. Pred kratkim sem imela en klic, izven delovnega časa, klical moški in povedal, da je bil en dan prej na kirurgiji, kjer je bila ena stara ženska s kupom

vrečk, ljudje, ki so čakali v čakalnici, so jo tudi vprašali kaj se dogaja in gospa je povedala, da je morala od doma zaradi nasilja, partner pije in je takrat nasilen do nje. Tam je bilo zdravstveno osebje, ki dejansko ni nič ukrenilo, so pa potem pacienti iskali možnosti, kam bi gospo lahko namestili. Ker gospa je dejansko iskala neko možnost, kam bi šla. Zdravstveno osebje ima informacije, kam napotiti takšne osebe. Lahko bi se povezali tudi s policijo, na primer, sicer gospa ni želela, da se da prijava naprej, ampak mogoče bi vseeno lahko vsaj na policiji preverili, kam bi lahko ta ženska šla, lahko bi šla v krizni center, bi prišli po njo in jo namestili.

Predvsem pri moških, ko so žrtve, je velik problem namestitev, mi sprejemamo samo ženske.

DELO STROKOVNIH DELAVCEV

Katere metode uporabljate pri svojem delu s starimi ljudmi?

Ženske v naši varni hiši same skrbijo za sebe, mi pa jim nudimo strokovno in psihosocialno podporo in pomoč, pomoč pri urejanju kakih pravic, pri urejanju nekih pravic iz zakonodaje, pravic iz zakona o preprečevanju nasilja v družini, pri vlaganju najrazličnejših vlog na centru za socialno delo, za brezplačno pomoč na sodišču, potem jih tudi vključujemo v kake oblike pomoči, ki jih potrebujejo in se seveda morajo one strinjati s tem. Razen če mi ocenimo, da je zaradi psihičnih ali zdravstvenih težav potrebno kakšno zdravljenje, sicer pa se ženske v večini same odločajo za neko terapevtsko pomoč, dostikrat zato, ker vidijo, da je potrebno narediti nekaj na sebi. Vse ženske se morajo vključevati v eno skupino, skupino uporabnic varne hiše, ki jo vodi naša psihologinja na centru za socialno delo. Vključujejo se tudi v delavnice, ki jih organiziramo v varni hiši, kreativne delavnice, ustvarjalne delavnice pa tudi kakšne pogovorne delavnice.

ZMANJŠEVANJE PROBLEMATIKE NASILJA NAD STARIMI LJUDMI

Kaj bi se po vašem mnenju moralo storiti za zmanjšanje problema nasilja nad starimi ljudmi, kaj bi najbolj učinkovalo?

Najbolj potrebno bi bilo to, da bi se spremenila družba, ljudje, da bi to ozaveščali čim bolj. Mogoče na taki način, da bi čim več prostovoljnih društev obstajalo, ki bi bili namenjeni starostnikom, da jih obiščejo na domu, ali pa, da bi se še več domov za starejše zgradilo, in da bi država pač poskrbela, malo boljše, za to z nekimi institucijami za namestitev. Prav tako, da bi se zaposlilo več ljudi na teh področjih, ki je potrebno. Na Ptujju za celotno območje sta dve zaposleni za delo s starostniki.

Intervju s socialno delavko v Domu upokojencev Ptuj (intervju opravljen: 6. 4. 2018, Ptuj).

SREČEVANJE STROKOVNE SLUŽBE Z NASILJEM

Kako pogosto se srečujete z nasiljem nad starimi ljudmi?

Znotraj doma je nasilje pri nas pogostejše, ker če se prej dogaja nasilje že posreduje center. Ko je problematika najbolj akutna, jo rešuje center. Nekaj primerov je bilo, ko smo sprejeli stanovalce zato, ker je bil sum na nasilje. Drugače znotraj doma pa se srečujemo občasno tudi z nasiljem, mogoče predvsem s psihičnim nasiljem, se je pa parkrat zgodilo tudi fizično nasilje med stanovalci. Med stanovalci samimi, med zaposlenimi in stanovalci smo pa zabeležili samo en primer. Ko so svojci opozorili na psihično nasilje, na nepravilen odnos delavke do stanovalca. Če je nasilje med stanovalci in drugi zaposleni povedo, da je prišlo do kakega prepira, zmerjanja večkrat na dan, v takem smislu, potem opravimo razgovor, ali z obema skup ali posamezno, da pridemo do nekega dogovora. Omogočimo obema, da povesta obe plati zgodbe, potem pa se določi tudi kaj si kateri želi, saj je pri nas mogoče v takih primerih selitev v kakšno drugo sobo. Tisti, ki pa bi izvajal nasilje, pa

imamo tudi v hišnem redu zapisano oziroma določeno, da tako vedenje ni dovoljeno, bi potem postopali tako, da bi nasilje bil lahko eden izmed razlogov, da bi prišlo do odpusta iz doma. Je pa to odvisno od situacije, v kateri je nasilnež, ker ga odpustiti samo ne smemo, če nima drugega bivališča. Do fizičnega nasilja je prišlo znotraj sobe, potem smo se tudi pogovorili, kakšne so možnosti, oba stanovalca sta sprejela, da bosta ostala skup, problem je, če je en stanovalec vzkipljiv in tako pride do nasilne reakcije.

Ni se nam še zgodilo, da bi človek prvič povedal pri nas, da se nad njim izvaja nasilje.

Vse žrtve nasilja pa imajo pri namestitvi prednost, tako da jih namestimo k nam takoj, ko zaključijo zdravljenje v bolnišnici, da ne grejo spet v okolje, kjer se izvaja nasilje.

NASILJE NAD STARIMI LJUDMI

Kdo vas po navadi obvesti o nasilju nad starim človekom?

Največkrat dobimo mi informacijo, da gre za nasilje, iz strani centra za socialno delo. Pojavlja se tudi, da nas bolnišnica obvesti in prosi za namestitev.

Katera zloraba/nasilje se po vašem mnenju največkrat pojavi pri starostnikih?

Menim, da se večinoma pojavlja psihično nasilje nad starimi, ki mogoče niti ne prepoznavamo kot psihično nasilje. Ekonomsko pa tudi verjetno glede na to, če je kje brezposelnost, pa morajo kje prispevati več, kot bi bilo potrebno. Je pa vprašanje tudi, koliko je to prepoznano kot ekonomsko nasilje, ali je bolj vzeto: joj pa morem za svoje poskrbeti.

Zdaj je tudi vprašanje glede tega, ker so domovi na Hrvaškem cenejši, selijo stanovalce tudi tja, zdaj je vprašanje, koliko to pomeni, da je ta odločitev prostovoljna. Ali je to še želja stanovalca, ali je to želja svojcev. Včasih ni prostora v Sloveniji, pa se pač tako odločijo, da čim hitreje dobi stanovalec potrebno oskrbo. Zgodi se tudi to, da svojci preveč zahtevajo od stanovalcev, da se morejo vključiti v vse aktivnosti, ki potekajo v domu. Ker potekajo evalvacije, se probamo s svojci in stanovalci zmeniti, da grejo samo na tisto kaj si želijo, da jih v nekaj ne silimo. Saj svojci bi radi dobro, saj srce je na pravem mestu, samo včasih pa prestopijo mejo, eni bi radi imeli mir, svojci pa zahtevajo, da gre na telovadbo in še vse druge aktivnosti, pri tem poiščemo narediti mejo. Na željo svojca potem pač gre, tako ravnanje, da ti vedno znova nekdo reče, kaj moreš delati, kam moreš iti, je tudi na nek način prisila.

Kdo po vašem mnenju največkrat začne izvajati nasilje nad starostnikom in zakaj?

Nasilje največkrat izvajajo svojci. Otroci.

Kdo je največkrat žrtev nasilja?

Več žrtev opazamo, da je žensk, mogoče zato, ker v našem domu tudi prevladujejo. Tudi tak nasilje, če se je zgodilo, je več žensk.

Zakaj menite, da stari ljudje tako pozno povedo, da se nad njimi izvaja nasilje?

Stari ljudje tudi velikokrat sprejmejo nasilje, kot: ah saj to ni nič takšnega, če se je to zgodilo. Stari ljudje prepoznajo, da to ni prav, čeprav potem opravičujejo svojce. Mnogokrat rečejo: sej se vsepovsod kaj takšnega dogaja, to ni nič takšnega. Toleranca glede nasilja je zelo visoka.

Zakaj pa menite, da se naposled vseeno odločijo priznati, da se nad njimi izvaja nasilje?

Verjetno zaradi zdravstvenih težav, starosti, vseh teh pritiskov ne zmorejo zdržati več. Saj drugače bi še, ker moremo vedeti, da ženske zdržijo marsikaj, kak dolgo pač zmorejo. Po navadi je to, dokler ne nastopi starost ali neke druge težave; zdravstvene, psihične posledice takšnega načina življenja.

IZOBRAŽEVANJE STROKOVNIH DELAVCEV

Kako se izobražujete o temi nasilja nad starimi ljudmi? Iščete znanje o tej temi sami?

Na to tematiko smo imeli izobraževanja. Na to temo sta šle kolegici na predavanje, ker nas je veliko, se moramo razdeliti glede izobraževanj. Se pa tudi izobražujemo sami, informacij dobimo toliko, koliko si jih poiščemo, glede nasilja nad starimi.

SODELOVANJE MED SLUŽBAMI

Se s katerim društvom oziroma institucijo še posebej povezuje, ko obravnavate primer nasilja nad starimi ljudmi?

Največ se povezujemo s centrom. Pa tudi potem z bolnišnico, če je potreba za namestitve. Pri nas ni takšnih primerov, da bi nekdo prišel pa rekel, da se nad njim izvaja nasilje.

STRAH STROKOVNIH DELAVCEV

Če ste kdaj posredovali v primeru nasilja nad starimi ljudmi, vas je zaskrbelo, da bi bili tudi sami izpostavljeni nasilju s strani nasilneža?

S strani svojcev včasih, ko pridejo po informacije pa so razburjeni, dajo iz sebe kar veliko, psihično pritiskanje, vendar pa to ni pogosto.

Svojci žrtev nam ne grozijo, če je potrebno kaj komuniciramo z njimi, če pa ni potrebe, pa se niti ne oglasijo. Pri nas primeri nasilja, ki so bili, imajo sedaj naprej odnose s svojci, ker so se nekako zmenili med sabo, in ko so se ločili, so se umirili.

ZGODBA O PRIMERU NASILJA NAD STARIM ČLOVEKOM

Se vam je katera zgodba nasilja nad starim človekom še posebej vtisnila v spomin? Če da, bi jo lahko na kratko opisali.

Imeli smo primere pri eni gospe, ki je prišla k nam, ko sva se pogovarjali, mi je povedala, da je tam, ki je prej živela, je njen otrok dal vedeti, da je ona dala prednost drugim otrokom, vedno je bilo nekaj, na nek način psihično nasilje. Bili so tudi primeri, ko je psihično nasilje prišlo že na mejo s fizičnim nasiljem, vendar do tega ni prišlo. Gospa je rekla, da zdaj, ko je v domu, nima teh problemov, ker so vsak na svojem in se je to umirilo. Imeli smo tudi primer, da so prišli k nam z namenom, da je bilo nasilje. Te stanovalke so bile nameščene v bolnici, potem pa premeščene k nam, zaradi tega, da ne bi prišlo do ponovnega nasilja. Sigurno očitno je bilo neke vrste nasilja, je pa res, da ko so prišle te stanovalke k nam, pa smo videli, da sta dve zgodbi za tem. Stanovalke so bile v takem stanju, da so bile v bolnišnici, niso bile v bolnišnici zaradi nasilja, ampak drugih zdravstvenih težav. Nasilje je lahko sicer povod za poslabšanje zdravstvenih težav. Mnenje centra pa je potem bilo, da bi bilo boljše, da bi bile premeščene v dom, s čem so se gospe strinjale. Ampak imata sedaj obe stanovalki naprej stike s svojci. Imeli smo še en primer, ki tudi nismo mi izvedeli, ampak smo dobili iz strani centra in patronažne službe obvestilo za enega gospoda, ki je bil zanemarjeni. Zdravnik, patronaža in center so se povezali, nato pa so nas obvestili za nastanitev. Ena gospa je pri nas, ker ji je svojka z njenega računa jemala denar. Gospa je sicer pri nas in ima plačano in za vse poskrbljeno, vendar

je to vseeno neprimerno, da ji je jemala denar z njenega računa. Zdaj, če bi šlo za ekonomsko nasilje, ker tak pridejo sem k nam ne, se tukaj uredi plačilo, če ne bi plačevali, če bi svojci jemali denar za druge zadeve, potem mi damo signal na center. Kjer potem uredimo skrbnika za posebni primer. Na centru so potem preklicali skrbništvo za gospo.

Pri zanemarjenju gospoda smo se potrudili, da smo ga čim prej sprejeli v dom. Gospoda so zanemarjali glede higiene, svojci so mislili, da je za gospoda dobro poskrbljeno, vendar ni bilo. Gospod je bil nepokreten, rabil je pomoč pri osebni higieni, odvajanju, pri vsem je rabil pomoč. Tudi zdaj ga obiskujejo njegovi, to je verjetno sprejemanje, da nismo tak kritični do tega.

ZAKONODAJA NA PODROČJU NASILJA NAD STARIMI

Se vam zdi, da naša zakonodaja dovolj ščiti stare ljudi pred nasiljem?

Zakon, ki ščiti žrtve, poznamo, saj ko pride nasilje znotraj doma, tudi povemo, da ni samo govor tisti, ki lahko reši stvar, ampak lahko kličemo tudi policijo. Glede zakonodaje je na tem področju kar dobro urejeno. Nimam nobenih težav glede tega pri izvajanju svojih nalog.

DELO STROKOVNIH DELAVCEV

Katere metode uporabljate pri svojem delu s starimi ljudmi?

Razgovor itak, potem pa naprej kakšne krepitve ali pa iskanje moči. Meni se je super zdelo, da je gospa znala, da se lahko na nas obrne, ampak je nabrala moči in se postavila sama za sebe. Kaj lahko skupaj naredimo, da najdejo moč, da vejo reflektirati svoja dejanja. In da je njihova odločitev, kaj bodo rekli. Potrebno je tudi razbiti, da to ni normalno, da se zmerjamo med sabo.

ZMANJŠEVANJE PROBLEMATIKE NASILJA NAD STARIMI LJUDMI

Kaj bi se po vašem mnenju moralo storiti za zmanjšanje problema nasilja nad starimi ljudmi, kaj bi najbolj učinkovalo?

Sigurno govor kaj to vse je, da vejo stari ljudje sploh prepoznati nasilje. Da vejo, če te nekdo dnevno zmerja, da nisi za rabo, da nič ne delaš, da to ne pomeni, da se lahko dovoli. Da tudi, če nimajo dostopa do svoje pokojnine, je nekaj narobe, saj se nam zgodi, da dosti krat rečejo: pa daj pa ti upravlječ z mojo pokojnino, tisto je v redu, do takrat, ko je za človeka v redu poskrbljeno. V takšnem smislu, da prepoznavamo vrste nasilja in kaj pod to vse spada. Ker če niti ne veš, si misliš, da se to pač dogaja, da to ni nič kaj takšnega. Tudi, ko pridejo v dom, pri nas dosti krat pridejo še pokretni, ki še lahko skrbijo za sebe, tudi če, na primer, zdravje en dopušča tudi še sprejmeš, da moraš v dom. Pomembno je tudi, da službe mamo znanje o tej temi, da tudi med sabo govorimo. Da tudi mi, kot uslužbenci, vemo prepoznati znake nasilja, da smo toliko senzibilni do starih ljudi.

Problem, če stari ljudje živijo doma, je, da bi to nasilje morala okolica zaznati, tudi to manjka po mojem. Na center vse čakati ne gre, v resnici smo en za drugega odgovorni, če pogledamo tako.

Če bi mi opazili kake modrice, ko grejo čez vikend domov, ali pa kaj podobnega, bi definitivno urgirali. Zdaj, če zadržijo za sebe, glede ekonomskega nasilja, da jim mogoče kakšni svojci mečejo pod nos, da jim morajo plačevati dom, povejo tega ne. Lahko ga je sram, pa ne pove, ker je to njegov otrok.

Intervju s socialno delavko iz Centra za socialno delo Ormož (intervju opravljen: 6. 4. 2018, Ormož)

SREČEVANJE STROKOVNE SLUŽBE Z NASILJEM

Kako pogosto se srečujete z nasiljem nad starimi ljudmi? Če vodite evidenco o nasilju, kako jo vodite?

Delam na področju nasilja v družini, večino delam z žrtvami nasilja. Vsako leto se napiše poročilo in se nato predstavi na svetu zavoda. V letu 2017 je bilo 8 ukrepov prepovedi približevanja in isto v letu 2016. Imeli smo 23 zadev, ki je bilo povezanih v zadevi z nasiljem v družini. Sedem jih je bilo še iz preteklega leta, torej 16 novih primerov. Če pogledamo analizo po starosti, sta nad 60 let bila obravnavana dva primera. Največ primerov je v starostni kategoriji med 26 do 45 let.

Kako hitro, ko izveste za nasilje nad starim človekom, vaša služba posreduje?

Naša služba posreduje v čim krajšem času. Če gre za prepoved približevanja, je to še isti dan oziroma isto uro, ko dobim informacijo. Pri ukrepu prepovedi približevanja dobimo telefonske številke od žrtve in povzročitelja, in jaz poižkušam čim hitreje vzpostaviti stik z žrtvijo, ker je zadeva še sveža, lahko je oseba tudi pod velikim šokom. Menim, da je dobro čim prej vzpostaviti razgovor s to osebo, da se jo malo razbremenim, da se ji nudi čim več informacij, kaj to za njo pomeni. Da se jo informira, kaj lahko naredi, da se jo v končni fazi informira, da je doživljala nasilje, ker večina žensk tega kar doživljajo ne doživlja kot nasilje, ker je še vedno prepričanje, da je nasilje samo fizično. Zraven tega imajo žrtve težave pri razumevanju dinamike nasilja, to jim je zelo tuje. Ker se vrtijo vedno v enem in istem krogu, zdaj je nekaj časa v redu, pa potem spet ne. To, da jim razložiš dinamiko nasilja, da poteka špiralno, da se to vedenje stopnjuje, da je vedno manj obdobj medenih tednov, se mi zdi, da se jih to najbolj dotakne.

Postopek traja kar dolgo, večinoma od enega do dveh let po prijavi. Najhujše je v tistih primerih, ko se ženske po prepovedi približevanja odločijo, da bodo zaživele nazaj s svojim partnerjem. Seveda se naše delo tu ne preneha, jaz vedno kadarkoli se odločijo, da bodo ostali skupaj, poižkušam z njima skupaj delati, da dajemo informacije, da se pogovarjamo o stvareh, o katerih se doma očitno nista, vse z namenom, da se nasilje ne bi ponovilo, ampak to vse kar je naprej, je na njuni prostovoljni bazi.

NASILJE NAD STARIMI LJUDMI

Kdo vas po navadi obvesti o nasilju nad starim človekom?

Po navadi nas o nasilju obvesti policija oziroma interventna služba. Še vedno je manj primerov nasilja, ko se žrtve nasilja oglašajo pri nas same in same iščejo pomoč, tega bi si želeli več. So primeri, pri katerih pridejo žrtve same do nas in bom optimistična in bom rekla, da je teh primerov vedno več.

Večinoma pa smo obveščeni o nekih stvareh s strani policije, predvsem v primeru pripovedi približevanja. Imamo kar nekaj prijav, anonimnih in pol anonimnih, je pa potem težje odkrivati nasilje, ker ne moremo operirati z žrtvami ali povzročitelji dejansko o tem, kaj so dejstva. Po navadi se pri anonimnih prijavah zgodi tako, da žrtve večinoma zanikajo. Težje je potem stvari odkriti, potrditi, če ne sodelujejo tiste osebe, ki se jih anonimna prijava v bistvu tiče, tako da moremo zadevo zaključiti.

Katera zloraba/nasilje se po vašem mnenju največkrat pojavi pri starostnikih?

K nam po navadi pridejo osebe takrat, ko je prisotno že fizično nasilje, ampak vsem je jasno, da dokler ne pride do fizičnega nasilja, je lahko leta in leta prisotno tudi psihično nasilje. Večinoma je

to v smislu poniževanja, zaničevanja. Jaz verjamem, da se dogaja tudi starim ljudem, ampak ker so starejše osebe odvisne od osebe, ki skrbi za njih, zelo težko o tem spregovorijo.

Kdo po vašem mnenju največkrat začne izvajati nasilje nad starostnikom in zakaj?

Največkrat so to otroci žrtev.

Kdo je največkrat žrtev nasilja?

Nasilje nad ženskami je še vedno navzoče v družbi in ga ni nič manj kot v preteklosti, prav tako opazamo, da je nasilje prisotno v vseh družbenih slojih, v vseh etičnih in verskih skupinah, ne glede na starost, poklic ali izobrazbo. Torej tudi med visoko izobraženimi. Še vedno je največ žrtev žensk. Sama verjamem, da nasilje izvajajo tudi ženske nad moškimi, ampak to je kompleksna zadeva, ker moraš pogledati, kdo je v tisti partnerski zvezi tisti, ki izkazuje premoč. Jaz verjamem, ko se dogaja nasilje, je tudi ženska lahko nasilna do partnerja, da se brani, ali pa enostavno je nasilna. To je res kompleksen problem.

Zakaj menite, da stari ljudje tako pozno povedo, da se nad njimi izvaja nasilje?

Tu je kup dejavnikov, ki ženskam, predvsem starejšim, preprečujejo, da bi storile ta korak. Prvič, povedati, da so do njih nasilni predvsem otroci, to je sramota, občutki krivde, da bom sinu naredila nekaj, če bom to povedala. Zavedajo se, da otrok počne nekaj, kar ni prav, po drugi strani pa ga ne bi rade zašile, da bi moral nositi kakšne posledice. Večinoma bi vse žrtve nasilja rade pozabile svojo zgodbo, ko se enkrat odločijo, da odidejo. To, s kolikimi postopki in zadevami se morajo soočiti, jim jemlje zelo dosti energije, zato jih mogoče veliko poizkuša s tem, da gredo nazaj v nasilen odnos in poizkušajo vse pomesti pod preprogo, ker s tem pridobijo več miru.

Eden izmed dejavnikov je tudi ta, da mislijo, da se ne more nič spremeniti, ali da si bo nakopala še dodatno jezo partnerja, te pa več ne zmore. Ženske se bojijo, da jim ne bo nihče verjel, se tudi sramujejo svoje situacije, kaj bodo drugi rekli, hkrati pa je tu še čustvena in ekonomska odvisnost od partnerja. Mnoge ženske so tudi prepričane, da morajo odigrati svojo tradicionalno vlogo, češ da morajo biti poslušne, potrpeti. Nekoč so odraščali z nasiljem. Nasilje je bil način vzgoje in zaradi tega imamo tako veliko toleranco do njega.

Kako bi opisali žrtve nasilja, ko prvič pridejo k vam in povedo, da gre za nasilje?

Ženske so zmedene, nesigurne, ne vidijo izhoda iz situacije, večkrat sem jih že napotila po strokovno pomoč v psihiatrično bolnišnico, ker so že imele simptome psihičnih motenj, depresije. Ženske po navadi počakamo do konca. Kadar so res prepričane, da ne morejo več ničesar narediti, ali njihova strategija preživetja ne rodi sadov, potem se verjetno obrnejo kamor koli po pomoč. Marsikatera ženska je tudi razmišljala o samomoru. Ženske, ki so žrtve nasilja, se trudijo preživeti z dneva v dan.

Kako dolgo so po navadi stari ljudje izpostavljeni nasilju, preden povedo?

Nekatere ženske v nasilnem odnosu vztrajajo tudi več let, celo desetletij.

IZOBRAŽEVANJE STROKOVNIH DELAVCEV

Kako se izobražujete o temi nasilja nad starimi ljudmi? Imate službena izobraževanja ali iščete znanje o tej temi sami?

Izobraževanj na to temo je dovolj. Specifično izobraževanje nasilja nad starimi je bilo letos. Vsaj enkrat na leto je kakšno izobraževanje. Tudi koordinacijo smo meli pri koordinatorki za nasilje v Mariboru, Francki Premzl. Na dva mesca pa se tudi srečujemo vsi tisti, ki na centru delamo na področju nasilja. Izobražujem se tudi samoiniciativno, s spremljanjem tovrstne literature. Izobraževanja, ki sem se jih udeležila, so večinoma izvajale nevladne organizacije.

SODELOVANJE MED SLUŽBAMI

Se s katerim društvom oziroma institucijo še posebej povezuje, ko obravnavate primer nasilja nad starimi ljudmi?

Se povezujemo s policijo, se povezujemo z zdravstvenim domom, s psihiatrično bolnišnico. Moje domneve na podlagi informacij, s katerimi sem se do zdaj srečevala, je, da stari ljudje niti ne poiščejo zdravniške pomoči. Tu je malo oteženo sodelovanje, ker se zgodi, da v zdravstvenem domu ne bi želeli dati kakšne informacije, ko kličeš. Menim, da v zdravstvenem domu lahko marsikje opazijo nasilje, ampak, po moje, ga ni toliko prijavljenega, kot bi ga lahko bilo. Do zdaj poznam mogoče tri primere, da so prijavili nasilje v 17 letih. Je pa druga težava, da imajo ženske kdaj poškodbe, težave, pa jih zamolčijo. V bližnji prihodnosti vidim, da če ne bi bili tako časovno omejeni zdravniki, bi si lahko vzeli več časa, da bi z ustreznim pristopom prišli do kakšnih ugotovitev. Ker če tudi prepoznajo, pa osebi ne povejo, da bodo sami poklicali in jih samo pošljejo k nam, teh oseb ne bo k nam, same od sebe ne pridejo. Večinoma skrbijo ljudje za to, da zadeva ne bi prišla ven. Še vedno je pri nas prisotno mišljenje, kaj bodo drugi rekli.

S policijo sodelujemo v primeru izrečenega ukrepa prepovedi približevanja, ko nas s tem seznani interventna služba. Z njimi veliko sodelujemo in je sodelovanje uspešno.

STRAH STROKOVNIH DELAVCEV

Ko zapustite službo, pogosto pomislite na primere nasilja, ki ste jih obravnavali?

Na začetku sem nosila marsikaj domov, potem pa dobiš trdo kožo. Moraš se navaditi, da greš čim prej naprej.

Če ste kdaj posredovali v primeru nasilja nad starimi ljudmi, vas je zaskrbelo, da bi bili tudi sami izpostavljeni nasilju s strani nasilneža?

Pri starostnikih ni bilo groženj, sem pa doživela pri drugih primerih, da sem morala določeno osebo ovaditi. Tudi prek telefona je bilo nekaj groženj. Mi se ves čas soočamo s pritiski, če je anonimna prijava s pritiski, kdo je prijavil, bolj je ukvarjanje s tem, kdo je podal prijavo kot ukvarjanje z vsebino. Potem tudi, ko človeka soočaš, mu poveš, da nekatere stvari ne počne v redu, je tudi kdo nejevoljen. Ljudje prihajajo z različnimi predstavami o tem, kaj bi center za socialno delo moral delati.

ZGODBA O PRIMERU NASILJA NAD STARIM ČLOVEKOM

Se vam je katera zgodba nasilja nad starim človekom še posebej vtisnila v spomin? Če da, bi jo lahko na kratko opisali.

Ženska se je sama obrnila na nas, starejša od 65 let, in poročala o nasilju sina in partnerja do nje, predvsem psihično pa občasno tudi fizično. V smislu porivanja, preprečevanja nekih dejanj, snemanja in tako naprej. Tu je nasilje po našem že kar nekaj časa prisotno, vendar je gospa enkrat v preteklosti že prijavila nasilje in potem zadeve na tožilstvu umaknila, tako da ni prišlo do sodnega epiloga. In je v tem času tako moč kot sin pridobila še večjo moč nad njo. Zdaj, ko je starejša in čedalje bolj občutljiva, verjetno teh pritiskov več ne more zdržati in se je umaknila. Sprva si je želela iti v dom, vendar so domovi zasedeni, in ko je prejela informacijo, koliko je dom za plačati, avtomatsko ni bila toliko več zainteresirana. Trenutno smo jo potem umaknili v krizni center za ženske in otroke žrtve nasilja, od koder se je potem namestila v materinski dom. Ta gospa zaenkrat nima namena oditi domov. To smo strašno veseli, da ne vztraja, da bi šla domov. Ampak si na stara leta želijo ustvariti bolj mirno življenje. Gospo smo tudi zelo motivirali, da bi podala kazensko

ovadbo, je ni, nismo uspeli, čeprav bi bilo to zelo dobro, ker bi se na taki način mogoče sin pod neko prisilo mogel v kakšne stvari vključiti, še posebej, če gre v ozadju za kakšno odvisnost od alkohola, za kakšne duševne motnje.

ZAKONODAJA NA PODROČJU NASILJA NAD STARIMI

Se vam zdi, da naša zakonodaja dovolj ščiti stare ljudi pred nasiljem? So katere zakonodajne ali druge ovire, ki vam onemogočajo delo s starimi ljudmi, žrtvami nasilja?

Zakonodaja je pri tem zelo urejena. To je napredek. Največji problem je recimo v tem, da druge institucije vejo premalo o tej zadevi, čeprav so sprejeti pravilniki tako na področju zdravstva, šolstva in policije. Tu zadeva šepa, še vedno na področju zdravstva, nisem prepričana, da so dobro seznanjeni s tem, kaj je njihova dolžnost. Zadnjič je zdravnica prijavila sum na nasilje v obliki zdravniškega potrdila, v katerega je napisala sum nasilja v družini. Obstaja pa poseben obrazec, ki ga mora prijavitelj izpolniti. Ker pa se po navadi informacije podajo tako skopo, imam potem jaz težavo. Še vedno institucije ne stojijo za tem, kaj vejo. Tudi nam ni prijetno, ko se sproži kazenski postopek, pa moremo iti pričat na sodišče, ampak vedno stojimo za svojimi besedami.

DELO STROKOVNIH DELAVCEV

Katere spretnosti oziroma veščine bi moral imeti človek, ki dela s starimi ljudmi, ki so bili žrtev nasilja?

Visoko stopnjo empatije, poslušanje, sprejemanje. Jaz verjamem, da je, so še vedno strokovne delavke na katerem centru oziroma, da se najde katera, ki ima preveč predsodkov do žrtev nasilja, zakaj ne odidejo, zakaj se vračajo. Jaz delam tako, da žrtve vedo, da lahko pridejo nazaj, tudi če vejo, da so spet v istem krogu. Pomembno mi je, da jih sprejmeš vsakič, ko pridejo nazaj. Potrebna je tudi izredna potrpežljivost. Tudi ni dobro, če nekoga preveč siliš, da odide iz nasilnega odnosa, potem lahko pride do kontraindikacije. Zdi se mi pomembno, da delaš z osebo, z njo, kaj lahko naredi sama, v kolikšnem času in kako lahko poveča svojo varnost. Velikokrat moraš osebi pomagati v smislu, da v njenem imenu poiščem informacije, pokličeš glede stanovanja, na zavod za zaposlovanje, da pokličeš psihiatra, varno hišo.

ZMANJŠEVANJE PROBLEMATIKE NASILJA NAD STARIMI LJUDMI

Kaj bi se po vašem mnenju moralo storiti za zmanjšanje problema nasilja nad starimi ljudmi, kaj bi najbolj učinkovalo?

Osveščenost, osveščenost, osveščenost. Ampak osveščenost od vrtca naprej. Preventiva v smislu delanja na ustreznih odnosih, ustrezni komunikaciji od vrtca naprej. Trenutno nimamo v državi nekega zvoda, ki bi prisilil bodoče starše, da bi se udeležili nekih delavnic, predavanj, preden imajo otroke. Zaenkrat je vse na prostovoljni bazi. Ljudje nimajo potrebe, da delajo na sebi. Delanje na sebi pomeni, da se moraš soočiti sam s sabo. In to je razlog za to, zakaj toliko ljudi vztraja v nasilnem odnosu, ker je to lažje, kot pa se soočiti sam s sabo. Še vedno je družba preveč tolerantna do tega, to je dejstvo. Sicer se že zelo osvešča preko televizije, preko različnih dni proti nasilju ...

Sistemske bi se morala rešiti neka zadeva, so starejše osebe, ki so specifična populacija s specifičnimi potrebami. Namestitve so odvisne predvsem od pripravljenosti doma, od strokovnega delavca, to bi moralo biti sistemsko rešeno.

Osveščenost mogoče tudi v krogih tožilstva, sodišč. Mogoče tudi to, da mi nismo tisti, ki bi pozvali nekoga na odgovornost, če nam ne sporoči, da se neko nasilje dogaja ali zanemarjanje, da bi mogoče

nekdo odgovarjal za to, če ne prijavi nasilja, mogoče bi potem tudi družba drugače začela gledati na to.

Intervju s socialno delavko iz Centra za socialno delo Ptuj (intervju opravljen: 10. 4. 2018, Ptuj).

SREČEVANJE STROKOVNE SLUŽBE Z NASILJEM

Kako pogosto se pri vašem delu srečujete z nasiljem (dnevno, tedensko, mesečno ...)? Kako pogosto se srečujete z nasiljem nad starimi ljudmi? Če vodite evidenco o nasilju, kako jo vodite?

Moje področje je varstvo starejših oseb nad 65 let. In sicer obsega prvo socialno pomoč s starimi, urejanje institucionalnega varstva, urejanje pogrebnih stroškov ter nasilje nad starejšimi. Tematika je kar pogosta, ampak manjkrat pride do kakšne prijave, več prijavljajo mlajši od 65 let, mlajše ženske, ki imajo otroke, tu je nasilja dosti več. Pri starih ljudeh je bolj prikrito nasilje. Lani sem imela 5 do 6 ukrepov prepovedi približevanja, pa verjetno kolegica nekje isto, potem pa še nekje od 10 do 15 drugih prijav nasilja, kjer pa ni bilo ukrepov. Torej imam nekje med 20 do 25 primerov nasilja letno, prav tako tudi moja sodelavka iz tega področja. Skupaj imava torej 50 primerov nasilja nad starimi ljudmi v občini Ptuj. Kakšne posebne evidence ne vodimo, da se jo sicer izpisati iz sistema oziroma, da se izpisati samo, koliko ukrepov smo imeli, drugače pa vsaka vodi svoje spise o primerih, to je edino.

NASILJE NAD STARIMI LJUDMI

Kdo vas po navadi obvesti o nasilju nad starim človekom?

To pa je čisto odvisno in je popolnoma različno. Ali dobimo prijavo s strani policije, ali prijavijo sami, ali prijavijo svojci, ali pa prijavijo nevladne organizacije. Tudi anonimne prijave so.

Katera zloraba/nasilje se po vašem mnenju največkrat pojavi pri starostnikih?

Nad starimi, bi jaz rekla, psihično in ekonomsko nasilje. Največkrat začnejo nasilje nad starostnikom izvajati otroci, tisti, ki živijo z njimi v skupnem gospodinjstvu. Ekonomsko nasilje je prisotno zaradi ekonomske stiske teh otrok, in potem izsiljujejo starejše tudi za denar. Če so starejši mogoče že dementni ali nepokretni, razpolagajo z njihovim denarjem brez njihove vednosti, to se tudi dogaja. Prisotne so tudi grožnje, poniževanja, grdi izrazi, zmerljivke, take stvari.

Pri starih je prisotno tudi zanemarjanje, dosti jih je tudi že, ki so nepokretni pa rabijo pomoč pri negi. Veliko jih ima z otroci sklenjene izročilne pogodbe. Te pogodbe so se sklepale, ko so starši bili še dokaj zdravi in se otroci ne zavedajo, da se življenjska starost zvišuje, vedno bolj dolgo živimo ljudje in potem lahko pride do demence ali kakšnih drugih bolezni, kot so: kap, zlomi kolkov, druge stvari. Pride do tega, da človek več ni priseben in ne more več hoditi. Potem pa otroci ne morejo oziroma ne znajo skrbeti za starše, tako kot bi mogli.

Kdo po vašem mnenju največkrat začne izvajati nasilje nad starostnikom in zakaj?

To so otroci. Najbolj pogosto so to sinovi, sinovi, ki so samski, pogost vzorec je tudi alkoholizem, brezposelnost.

Kdo je največkrat žrtev nasilja?

Največ žrtev je žensk. Se zgodi tudi, da sta oba partnerja, mož in žena. Imela sem primer, ko je sin izvajal, že dolga leta, nasilje nad staršema, ju zmerjal, izsiljeval. Prav tako je alkoholik, ko prihaja domov, zvečer, išče prepir, ko se zakleneta v sobo, jima razbija po vratih, grozi, da si bo priskrbel pištolo, da jo lahko dobi kjer koli, in da ju bo ustrelil. Večkrat sta že poklicala policijo, pa je bil

izrečen ukrep prepovedi, ki je bil potem podaljšán tudi na eno leto celo. Isto kot nad ženskami, se otroci lahko tudi nad moškimi starejšimi izživljajo, ki niso več tako močni ali pa jim zdravstveno stanje šepa.

Zakaj menite, da stari ljudje tako pozno povedo, da se nad njimi izvaja nasilje?

Velikokrat se s kolegico pogovarjava pa razmišljava, da če je tvoj otrok do tebe nasilen, potem je zagotovo moglo nekaj v otroštvu iti narobe, ko si ti bil starš temu otroku. Velikokrat se potem izkaže, da so oni kot starši bili takrat nasilni, da za njega niso skrbeli, da ga niso vzgajali, da so ga vzgajali tako, kot se je nekoč to vzgajalo, s trdo roko, da so mogli otroci zgodaj od doma, da so mogli zelo delati, nekateri so bili lačni. Marsikaj se je dogajalo, pri teh žrtvah,, ki so stare čez 80 let, tudi njihovi otroci so že v penziji, in to so še s tistih let, ko so otroci hodili služiti, pa vseeno so bili drugačni pogledi na vzgojo kot so zdaj.

Če sploh izstopijo, ogromno je takih, ki ne izstopijo, zato ker so vzgojeni v tem smislu, da je to treba potrpet, da je to normalno, poleg tega pa so to njihovi otroci, ki jih imajo vseeno radi, in svojih otrok ne želiš izpostavljati policiji, socialni službi, ne želiš jim nič slabega, da bi se jim zgodilo. Vseeno ostaja vez starš-otrok, in zato se dostikrat ne odločijo, da prijavljajo. Prijavljajo v bistvu predvsem stari, ko res že pokrov odleti, ko res več ne gre, ko je res, res prehudo. Včasih so tudi odvisni od tistega, ki skrbi za njih pri zdravstvenih težavah, potem bi bilo po prijavi še slabše, se tudi bojijo, da bo potem kakšno maščevanje sledilo.

Kako bi opisali žrtve nasilja (starega človeka), ko prvič pridejo k vam in povedo, da gre za nasilje?

Žrtve bi opisala kot, da so vznemirjene, ko prvič pridejo k meni. Zelo vznemirjene in v skrbeh. Problem je v tem, da se potem staršem ta otrok, ki je nasilen, potem tudi smili, njihov otrok je. Starše je potem zelo skrbelo, kam bo sin šel, brezposelen je, in sta klicala sem ker sta želela, da mu uredimo stanovanje.

IZOBRAŽEVANJE STROKOVNIH DELAVCEV/OZAVEŠČANJE LJUDI

Kako se izobražujete o temi nasilja nad starimi ljudmi? Imate službena izobraževanja ali iščete znanje o tej temi sami?

Dosti se govori o nasilju, je kar precej seminarjev, ki jih organizira socialna zbornica ali skupnost centrov za socialno delo na temo nasilja, tega je dovolj in imamo tudi podporo našega direktorja, da se izobražujemo, v tej smeri skoz. To je edina možnost izobraževanja s seminarji in usposabljanji.

SODELOVANJE MED SLUŽBAMI

Se s katerim društvom oziroma institucijo še posebej povezuje, ko obravnavate primer nasilja nad starimi ljudmi?

Dobro sodelujemo s policijo, ne morem reči nič slabega. Manj dobro sodelujemo s sodišči in z zdravstvenim domom. Na nasilju nad starejšimi delam 8 let in od zdravnika še nisem dobila niti ene prijave. Mogoče, da je bil kakšni primer v bolnišnici in me je potem tudi socialna delavka obvestila o tem. Od zdravnikov sem dobila prijave edino, da so ljudje zanemarjeni, da otroci za njih ne skrbijo, to bolj, ampak to bolj zdravniki po vaseh, iz Ptuja iz ZD in bolnišnice pa nikoli. Mogoče niso o tem dovolj osveščeni, o teh postopkih, ali se nočejo vtikati v te zadeve, čeprav vsak človek, ki zazna nasilje, bi mogel nasilje tudi prijaviti, ali pri nas ali na policijo.

Mamo zmenjeno tudi z domovi, da v takem primeru lahko krizno namestimo starostnika v dom. Imamo seznam domov, ki pač sprejemajo tudi starostnike žrtve nasilja. Krizna namestitev. Ni težava

najti prosto sobo, saj tega ni veliko, mogoče dva, trije primeri, da krizno namestimo v dom. Tu dobro sodelujemo s ptujskim domom.

STRAH STROKOVNIH DELAVCEV

Če ste kdaj posredovali v primeru nasilja nad starimi ljudmi, vas je zaskrbelo, da bi bili tudi sami izpostavljeni nasilju s strani nasilneža?

Ne ne, da bi meni kdo grozil, zato, da pomagam žrtvi ne, so pa večkrat kake opazke, da vse žrtvi pomagamo, da smo mi krivi, da jo mi nagovarjamo, to pa ja, to pa velikokrat, da bi mi grozila pa zaenkrat še ne, pa upam da ne bom doživela tega.

ZGODBA O PRIMERU NASILJA NAD STARIM ČLOVEKOM

Se vam je katera zgodba nasilja nad starim človekom še posebej vtisnila v spomin? Če da, bi jo lahko na kratko opisali.

Letos sem imela že tri prepovedi približevanja. To pa je bilo nasilje moža na ženo. Poročena sta že 40 let in vseh 40 let mož nad ženo izvaja nasilje. jo nadzoruje, jo kontrolira, jo pretepa, jo zmerja, zaradi njega je mogla tudi pustiti službo v mladih letih. Doma živi še sin, ki jo je spodbudil, da je prijavila nasilje moža. Policija mu je izrekla prepoved približevanja, potem smo ji pomagali, da je vložila vlogo za podaljšanje prepovedi. Prepoved približevanja se izreče za 15 dni in se lahko potem podaljša, sodišče je potem temu ugodilo in je podaljšalo na dva meseca. Gospod več ni smel domov, ukrep je večkrat kršil, jo klical po telefonu, je šel tudi proti domu, potem je električno izklopil, telefon ji je izklopil, pač na tak način se je nekako maščeval, ker tja pa ni smel, ker policija potem tudi nadzoruje nonstop žrtev. In potem je rekel sinu, da si je že našel drugo žensko na Koroškem in se bo tja odselil, in potem je žena že začela kolebati, najprej je bila odločena, da se bo razvezala, da bo vložila vlogo za brezplačno pravno pomoč, in jo je tudi vložila. No, po tem pa je on začel klicati sina in mu to povedal, potem je začel groziti da bo storil samomor, če ne more nazaj domov. In si je ženska premislila in je šla na sodišče in je prosila, da sodišče prekliče ta ukrep, češ da ni bilo nobenega nasilja, da se ji mož smili, in da je rekel, da bo storil samomor, zato bi ona rada, da pride nazaj domov. Več časa poteče od tistega nasilnega dogodka, vedno manj so žrtve pripravljene ukrepati v tej smeri, da bi nekaj naredile. Ona se je celo želela odseliti, s sinom sta že iskala stanovanje, hišo, da bi šla iz tega nasilnega odnosa za vedno, ampak to je dolgi proces, da žrtev res nekaj v glavi spozna, da to ni prav, kaj se jim dogaja, nekako so ujete v tem odnosu, navajene so tega odnosa. O tem je bilo že mnogo povedano, da če nekdo živi kot žrtev, čuti kot žrtev in ne ve več drugače živeti. Zdaj je ne vodimo naprej, ker smo jo spodbujali, jo opolnomočevali, ampak potem je vse skupaj nekaj podrlo. Po neki strani jo razumeš, po drugi strani pa je ves trud zaman.

Starejše ženske so manj odločene, pri starejših, da se odločijo za neke spremembe, je težko pričakovati. Sem pa imela eno gospo in sem zelo ponosna na njo. Gospa je stara 78 let, tudi je bilo nasilje celo življenje. Se je razvezala pri 78 letih od moža, najprej je šla v krizni center za ženske v Mariboru, nato v varno hišo, zdaj pa živi v najemniškem stanovanju na Ptuj. Gospa je tudi zelo zadovoljna za ta korak, ker zdaj šele vidi, kako je življenje brez nasilja. Fizično in psihično se ji je stanje izboljšalo in uživa. Dosti žensk je zdaj že samskih, tudi nasilja moža nad ženo je manj kot pa nasilja sina nad materjo ali sina nad obema staršema.

Starostniki naj ne bi odhajali ne v krizni center ne v varne hiše, ker pogosto že rabijo kako pomoč, ker majo zdravstvene težave. Ampak v tistem hipu, ko je treba pomagati, je to ponoči, se pač, eno žensko sem tudi vozila v Maribor, sin je bil do nje nasilen in tisti hip je nimaš kam za namestiti, pa sem jo peljala v krizni center, ampak so že zjutraj klicali, da ne more tam ostati. Kazala je že znake demence, tako da ni bila več samostojna.

ZAKONODAJA NA PODROČJU NASILJA NAD STARIMI

Se vam zdi, da naša zakonodaja dovolj ščiti stare ljudi pred nasiljem?

Jaz mislim, da je glede žrtev dobro urejena zakonodaja, da mi dobro delamo z žrtvami, manj dobro pa je urejena zakonodaja s povzročitelji nasilja, zato ker nimamo nobenih zvodov, da bi kam napotili. Recimo vse je prostovoljno, z nasilnežem seveda tudi opravimo razgovor in mu povemo, da je to nedopustno, mu povemo tudi kam se lahko vključi, to pa je na tem področju, Ptuj, ni ničesar, kam bi se lahko vključil. V Mariboru pa je društvo za nenasilno komunikacijo, kamor se lahko moški, večinoma so moški, vključijo v en taki izobraževalni proces, da se naučijo odreagirat, brez nasilja. Ampak to je vse prostovoljno in iz teh krajev, Haloz, že strošek maš, da se pripelješ v Maribor, in to na Ptuj zelo manjka, zelo to pogrešam, ker se potem z nasilnežem ne dela. Lahko se potem vključi za osebno pomoč pri naših dveh psihologinjah, ampak se prostovoljno za to tak ne odločijo. Zelo malo moških se za to odloči, zelo malo jih je pripravljenih, niti ne zaznavajo svojega obnašanja, kot nasilja niti ne priznavajo, da so nasilni in se tudi ne vključujejo. Torej bi bilo fajn, če bi vsaj nekaj bilo pogojno, da je nekaj oprijemljivega, ne bi rekla prisilno, ampak na nek način mus za nasilneža, da če se to ponavlja, mam tudi primere, ki se ponavljajo, prepovedi ena za drugo, da pač nekaj na sebi naredijo.

Drugače z žrtvami mi, mislim, dobro delamo. Vse, ki delamo na tem področju, nudimo jim oporo, majo pomoč, potem tudi podporo odvetnika, kak pa je potem na sodišču pa ne vem, ne. Sicer gremo mi kot priče tja, pošiljamo tudi dokumentacijo, ampak je tam verjetno malo drugače. Pri nas, na primer na Ptujem področju, ne podaljšujejo toliko ukrepov kot drugod po Sloveniji. V Mariboru je skoraj vsaka vloga, ki jo žrtev poda na sodišču za podaljšanje ukrepa, je sprejeta, pri nas pa so odobrene samo tiste vloge, če je nasilnež kršil ukrep, da se je žrtvi približeval, jo nadlegoval, zalezoval, zasledoval. Dosti krat ne podaljšajo ukrepa, kar bi bilo za samo žrtev zelo dobro, ker pridobi na času, da potem v tistem času ukrepa, malo pridobi na moči, da lahko izpelje postopke.

DELO STROKOVNIH DELAVCEV

Katere spretnosti oziroma veščine bi moral imeti človek, ki dela s starimi ljudmi, ki so bili žrtev nasilja?

Empatija do žrtve, potem pa tudi dobro znanje, dobro poznavanje zakonodaje.

ZMANJŠEVANJE PROBLEMATIKE NASILJA NAD STARIMI LJUDMI

Kaj bi se po vašem mnenju moralo storiti za zmanjšanje problema nasilja nad starimi ljudmi, kaj bi najbolj učinkovalo?

Težko rečem, kaj bi se moglo spremeniti. Mogoče, če bi kakšne kazni denarne uvedli, glede na to, da je današnji svet vedno bolj materialen, če bi to kaj pomagalo, potem tudi osveščanje, sicer se na tem veliko dela.

Intervju s socialno delavko, strokovno vodjo iz Centra starejših občanov Ormož (intervju opravljen: 17. 4. 2018, Ormož).

SREČEVANJE STROKOVNE SLUŽBE Z NASILJEM

Kako pogosto se pri vašem delu srečujete z nasiljem nad starimi ljudmi?

Glede imetja starostnikov imamo letno po dva primera, da ga rešujemo. Glede na to, da imamo samo 165 ljudi v domu, je to že kar precej. Trenutno nimamo stanovalca, ki bi mu na nek način dali zaščito pred zakonci, svojci, smo pa se srečavali s takimi primeri.

NASILJE NAD STARIMI LJUDMI

Kdo vas po navadi obvesti o nasilju nad starim človekom?

Mi smo vedno v stiku s centrom za socialno delo, redko se zgodi, da bi naši starostniki iz našega okolja sami povedali, da gre za nasilje, bolj mi zaznamo preko izkušenj, ki smo si jih nabrali. Ko vidiš komunikacijo med stanovalci in svojci, ali pa je sprejet, pa maš neko sliko, da je vse idealno, pa se nato čez dva tri tedne izkažejo problemi. Pri namestitvi s pomočjo centra za socialno delo, ko tam steče vloga in vsa dokumentacija, se nam potem komaj kasneje skristalizira odnosi stanovalca in družinskih članov, tekom bivanja pri nas.

Katera zloraba/nasilje se po vašem mnenju največkrat pojavi pri starostnikih?

Najtežje s čem se srečujemo tudi v domu pa je to, ko zaslutimo in opazimo, da gre za neki način manipulacijo in zlorabo starostnikov pri prevzemu finančnih sredstev ali premoženja. Starostniki so ena ranljiva skupina, še posebej je mama tista mila oseba. Vzporedno sedaj rešujemo dva primera stanovalk, ki so že nekaj časa v domu. Obe stanovalki imata po več otrok. Problem pri tem je, da se od vseh otrok vedno okoristi z imetjem samo en, drugi otroci mogoče tega niti ne vejo. Ali pa se zgodi, da je mama dala prepisati premoženje, pa včasih niti ne da prepisati sini ampak že otrokom od sina. Problem nastane, ko ne sklene nobene pogodbe s tistimi, da bi bila to neka pogodba, da bi rabili za njo skrbeti. So pa potem na drugi stani preostali otroci, ki so dali vse prihranke in plačujejo dom nonstop, to je potem dolgotrajen postopek, da se uredi plačilo na pravičen način.

Kdo po vašem mnenju največkrat začne izvajati nasilje nad starostnikom in zakaj?

Največkrat nasilje povzročajo ožji družinski člani. Imamo pa tudi primere, ki se mi zdijo pomembni za izpostaviti. Imeli smo primere, ko so stanovalci bili opeharjeni z raznoraznimi temi nakupi preko televizije, ki starostnikom obljublajo, da bodo ozdraveli in ne vem kaj še vse, so pa to ogromne vsote denarja. Če tega ne plačajo, grejo v izvršbo, ker pokojnina vseeno prihaja, ali pa te agencije in zavarovanja, ko pride starostnik, mu pogosto moramo kot socialne delavke to urejati, da se to vse vrne ali nekako uredi.

Kdo je največkrat žrtev nasilja?

To je generacija, kjer je še vedno številčnejša ženska populacija, največkrat pa so žrtve mame, ja.

Zakaj menite, da stari ljudje tako pozno povedo, da se nad njimi izvaja nasilje?

To so takšne tabu teme, skrite za zidovi, ampak še vedno verjamem, da starostniki, ki so v domu, so pod nekim okriljem, so pod našim varstvom. Slej ko prej se odkrijejo takšne stvari, če bi bile, doma pa so dosti bolj prikrite takšne stvari. Največ nasilja je v domačem okolju, pa čeprav starostniki tega mogoče ne doživljajo tako. Tudi to, da nima zakurjeno, ker špara, ali si ne more prinesti drv, tudi to bi lahko na nek način označili kot zanemarjenje.

Mi prihajamo še vedno iz kmečkega okolja, kjer je miselnost te generacije, starostnic od 80 let navzgor, taka, da menijo stari ljudje, da so toliko že dali skoz, da bodo teh par let še potrpeli. Velikokrat se obremenjuje tudi s tem, da bi radi nekaj zapustili svojim otrokom, če so že delali celo življenje, je pa tako, da njihovo ožje okolje ve izkoristiti njihovo občutljivost.

IZOBRAŽEVANJE STROKOVNIH DELAVCEV

Kako se izobražujete o temi nasilja nad starimi ljudmi? Imate službena izobraževanja ali iščete znanje o tej temi sami?

Dosti je ponudnikov izobraževanj, mi smo tudi veliko vključeni kot zdravstveni kader v društvo zdravstvenih tehnikov Ormož- Ptuj, tam so tudi te tematike, drugače pa preko zbornic, skupnosti socialnih zavodov se udeležujemo teh izobraževanj. Glede na današnji ekonomski položaj pa se potem delodajalec odloči, letno, v katero smer oziroma katero področje bomo pokrivali.

SODELOVANJE MED SLUŽBAMI

Se s katerim društvom oziroma institucijo še posebej povezuje, ko obravnavate primer nasilja nad starimi ljudmi?

Največ se povezujemo s centrom, patronažo, tudi s policijo, predvsem kako posvetovanje. S psihiatrijo tudi sodelujemo, pred leti, ko smo imeli primer s prepovedjo približevanja, takrat smo tudi psihiatrijo vključili, ker smo morali vse te inštitucije med seboj povezati, ker sta bila partnerja v nekem takem bolezenskem odnosu, tudi povzročiteljem nudimo neko svetovanje, kaj nudijo, če rabijo kako asistenco.

Nam veliko pomaga tudi to, da imamo tudi pomoč na domu, tako da velik del stanovalcev, ki so sprejeti v dom, so že prej prejeli pomoč na domu. Imeli smo en hud primer družinski, ko smo tudi pomoč na domu takrat odpovedali, ker je bilo že ogroženo delo naše oskrbovalke, vendar to, da smo se umaknili iz hiše ni pomenilo, da smo vse skupaj pustili, ampak smo ravno s to našo koordinacijo, ki jo imamo enkrat na mesec, skupaj s centrom za socialno delo Ormož in patronažno službo. Patronažna služba včasih v take družine prej vstopi kot pa mi, ker jim je večkrat dovoljeno s strani svojcev. Najhuje je, ko oče ali mati tudi, če sta v najhujši sili klicala po pomoč, potem svojega sina ne bosta prijavila naprej. Potem smo imeli tudi en primer, ko je mož imel pripoved približevanja do žene. Vendar je bilo v tem primeru tako, da ko je gospa pogrešala moža, pa ga je šla sama poiskati. On je imel prepoved približevanja, je točno vedel, do kod se lahko približa domu in je nato na tistem mestu pri zdravstvenem domu na klopci čakal po par ur. Pri takih primerih potem sodelujemo z vsemi razpoložljivimi institucijami in službami, ki jih imamo na voljo.

STRAH STROKOVNIH DELAVCEV

Ko zapustite službo, pogosto pomislite na primere nasilja, ki ste jih obravnavali? Ste bili kdaj izpostavljeni grožnjam s strani nasilneža?

Smo tudi meli grožnje, gospod je bil tudi potem hospitaliziran, pisal je grozilna pisma, ko sem šla iz službe, me je zasledoval, imaš tudi primere, da kdo pride, pa se razburja pa kriči, pa da bo prijavil, kar seveda tudi lahko. Sicer je verjetno v domih takšnih primerov manj, kot je to verjetno na centrih za socialno delo.

ZGODBA O PRIMERU NASILJA NAD STARIM ČLOVEKOM

Se vam je katera zgodba nasilja nad starim človekom še posebej vtisnila v spomin? Če da, bi jo lahko na kratko opisali.

Imeli smo pomoč na domu, mama je postala nepokretna, odrezali so ji tudi noge, zraven nje je živel tudi mož in sin, ki je bil alkoholik. Potem sem tudi to pomoč na domu ukinila. Na hišnih obiskih smo zaznavali nasilje, podali smo tudi sum, vendar mama ni želela nikoli prijaviti ali povedati kaj o tem. Tu pa tam je mogoče kdaj potožila oskrbovalki, ko ji je delala nego, oskrbovalka je potem tudi

poročala, da so bile podplutbe na rokah, kot da bi jo nekdo stiskal. Sum je bil tudi, da gre za spolno nasilje, vendar te stvari niso bile dokazane, ampak glede na znake, ki smo jih videli in jih je mogoče gospa kdaj omenila, smo predvidevali. Zdravstvenega pregleda gospa nikoli ni pustila opraviti, tako da ne vemo točno. Kmalu, ko je vzpostavila oskrbovalka zaupni odnos, ju je nato začel nadzirati sin, ki je začel groziti oskrbovalki. Jaz sem šla takrat na hišni obisk, da vidim, kaj se dogaja, in ko sem povedala, da se umikamo, da moremo meti pogoje za delo, vse sem govorila po ovinkih, ne moreš direkt, tudi avto sem parkirala tako, da je bil pripravljen, da bi hitro odšle, če bi prišlo tako daleč, kot zakleto tudi signala na telefonu nisem imela, tako da me je bilo kar strah. Smo se kar pripravili na vse, ampak vsa sreča je bila, da je prišel ravno takrat domov drugi sin, ki je bil v redu, saj je sin, ki je živel doma začel kričati in stal med vrati, tako da nisem mogla oditi iz hiše. Onadva med sabo sta se začela prerivati, da smo me v bistvu lahko odšle, oziroma pobegnile, seveda to ni ostalo pri tem, smo takoj obvestile policijo in center za socialno delo. V glavnem smo potem preko drugega brata in pa očeta odločili, da greta mama in oče v dom. Prvi teden po sprejemu je bilo hudo, sin je grozil, prihajal v dom, smo tudi naročili receptorjem, da če stopi v dom se nemudoma obvesti nekoga. Drugo pa je, da sta ga mama in oče želela še videti, to je tista slaba vest, to so leta, ko so stari ljudje ujeti v takšen odnos, zaprla sta se v molk, kar je verjetno z vsemi starostniki, ki so bili žrtve nasilja.

V enem primeru smo ugotovili, da mama dejansko, kar otroka nista vedela, ni več lastnica nobene nepremičnine, da so prihranki pošli, in da zdaj pa bi se moralo plačevati. In res je, da je ta gospa podpisala vse. Edina pot, ki jim zdaj preostane je tožba, vendar pa gre pri gospe pri začetno stopnjo demence, tako da je težko spraševati, kako to, da je to podpisala ali zakaj je temu tako, verjetno vejo, da so to naredili.

Naslednji primer pa jaz rečem, da gre tudi za zlorabo in je tu že huda zloraba, da ko je mama prepričana, da je celo življenje skrbela za svojo hčerko, ki ni v službi, in je mama prepričana, da hčerka more z nečim živeti in ji da celo pokojnino, na drugi strani pa je njen sin, ki pa je v celoti do sedaj plačeval dom, ker je mislil, da bo šlo samo za rehabilitacijo za krajšo obdobje. In je mama in hčerka prepričana, da je to pravilno ravnanje, mi v takih primerih naredimo tako, da vsem pošljemo vabila, sklican je sestanek, na nek način svetovalni razgovor, na katerem so tudi že prisotni delavci iz centra za socialno delo Ormož. Nato tudi center prevzame skrb starejših, delamo z roko v roki, in tu jaz vidim večjo resno zlorabo starostnikov, to mi zasledimo v domu. Lahko se ti po nekaj letih komaj ustvari celotna slika, ker si do sedaj imel različne interpretacije in se potem res izkaže vse to, ko pride do pomanjkanja denarja, verjetno pa je tega dosti, dosti več, vsaj v našem okolju doma. Jaz rečem, da zaradi socialnega in ekonomskega okolja, v katerem živimo, so starostniki tisti, ki majo res mesečno prihodek, ampak to niso velike vsote, in največkrat je to edini prihodek v celotni družini. So pa to pogosto ženske, ki so vdove in sebi ne bodo nič privoščile in do vse dale za otroke, to je tisto, kar jaz vidim kot problem. Na drugi strani pa imaš otroke, ki ne vem, so res brez moralnih zadržkov, jih ni sram na nek način okrog prinesiti staršev.

ZAKONODAJA NA PODROČJU NASILJA NAD STARIMI

Poznate zakonodajo na tem področju in ali se vam zdi, da naša zakonodaja dovolj ščiti stare ljudi pred nasiljem?

Poznamo zakonodajo, nismo pa neki direktni izvajalci. Ormož je toliko majhen, da si med seboj s kolegicami pomagamo, se tudi pri primerih med seboj posvetujemo, kaj bi bilo najboljše narediti.

DELO STROKOVNIH DELAVCEV

Katere spretnosti oziroma veščine bi moral imeti človek, ki dela s starimi ljudmi, ki so bili žrtev nasilja?

Rabimo sočuten odnos, ki je dokaj realen, ker moreš znati oceniti celotno sliko, največkrat je pri tem problem dobiti vse za isto mizo. Moj način dela je, ko je neki problem, da so vključeni v razgovore in delo vsi, ki se jih ta problem dotika, žal pa glede takih sporov, kot so glede imetja, je to težko. Da dobiš zaupanje starostnika, da in pove, ali da neverbalno komunicira, dosti krat vidimo kak se počuti preko tega, podpora, da veš koga poklicati, na koga se obrniti, da pridobimo zaupanje, pomembno je da delaš v tem zaupljivem odnosu. Prihajajo v domove tudi nove generacije starostnikov, 65 let, dosti bolj so ozaveščeni o tem, nimajo tega razmišljanja več toliko, to je napredek, drugo pa je, da to so takšne hude teme, ker se vse dogaja v intimnem prostoru družine.

Intervju z gospo Anko Osterman – Zveza upokojencev Slovenije, Društvo upokojencev Ptuj, Društvo optimisti Ptuj (intervju opravljen: 4. 5. 2018, Ptuj).

SREČEVANJE SLUŽBE Z NASILJEM NAD STARIMI

Mi lahko na kratko predstavite društvo Optimisti in vaše delovanje pri tematiki nasilja nad starimi ljudmi?

Društvo Optimisti Ptuj deluje od leta 2003. Smo nevladna, neprofitna organizacija, ki razvija in spodbuja prostovoljstvo starejših, neguje solidarnost in medsebojno pomoč. Člani društva so upokojenci s Ptuja in iz širše okolice. Društvo ima razvito mrežo prostovoljstva. V njem deluje 13 skupin starih za samopomoč, ki pomagajo osamljenim starejšim, da najdejo svojo socialno mrežo in tako omilijo osamljenost in občutke zapuščenosti. Skozi program Starejši za starejše prostovoljci društva obiskujejo starejše, ki živijo doma.

Društvo optimisti Ptuj je nastalo predvsem zaradi nesprejetja projekta Starejši za starejše, iz stani društva upokojencev Ptuj. Ko sem prišla s tem programom, in so videli, da je tudi delo z računalnikom in več drugih zadev, nismo potem našli skupnega jezika, da bi izpeljali projekt. Mi smo pa pred tem že delali en program starih za samopomoč, program je financirala mednarodna fundacija. Po koncu tega projekta smo imeli 23 skupin za samopomoč in nismo mogli prenehati delovati. Da bi prekinili neko obliko druženja, nekaj kaj je starim ljudem ustrezalo dve leti. In ker vseeno rabiš nekaj denarja, da lahko te zadeve pelješ naprej, smo se organizirali kot društvo, in od tu naprej smo od 2003 leta sprejeli vsi prostovoljci, ki smo delali s temi skupinami, da ustanovimo društvo. Potem je prišla tudi ideja od gospe Mateje Kožuh Novak, projekt Starejši za starejše, in me je vprašala, a bi jaz to in jaz sem seveda rekla da. In tako smo začeli, kot pilotni projekt leta 2002, uradno pa je projekt začel po Sloveniji leta 2004. Takrat se je vključilo 16 društev in potem se je tako širilo, da je trenutno nekje okoli 300 društev. Preko 65 % starejših prebivalcev, starih 70 in več let, je vključenih v program. Od leta 2013 do leta 2016 so naši prostovoljci v Sloveniji opravili 770.000 obiskov. Eden prostovoljec ima več ljudi, ki jih obiskuje. Nove člane vedno obiščemo z vprašalnikom, ga prosimo, če bi odgovarjal. Ker mi potem ministrstvu, ki financira ta program, potem poročamo in moramo povedati tudi številke kakšne so. Z ministrstvom imamo pogodbo za financiranje v obdobju 7 let, tako smo mi vsa ta leta zdaj dokazovali, kako se program širi. ZDUS ima podatke, ki jih nihče v Sloveniji nima, nihče jih ne zbira. Statistika zbira podatke, kdaj si rojen, kakšnega spola si, kje živiš in kdaj umreš. Mi pa imamo podatke, da ta človek živi v hiši ali bloku, da živi sam, da živi z otroki, da ima denar, da ga nima, da je osamljen, da ne pozna interneta, da redno gleda internet. Mi vidimo, kaj ljudje potrebujejo, to je namen tega programa, videti kaj stari ljudje potrebujejo, kako živijo in tisto kaj potrebujejo, da jim poizkušamo organizirati ali nuditi na tak ali drugačen način.

Prebrala sem tudi, da ste bili zelo aktivni pri projektu STOP V.I.E.W. oziroma Ustavimo nasilje nad starejšimi ženskami, bi lahko podelili kakšno besedo tudi o tem?

Projekt stop vi.e.w., bil je mednarodni projekt, kjer je bilo 6 držav. Nosilka je bila Italija, potem so bili še Portugalska, Španija, Francija, Bolgarija, Slovenija. Vsaki iz svoje države je prinašal tudi

svoje izkušnje. Bil je zelo zanimiv projekt, ki je trajal dve leti. Primerjali smo tudi rezultate in smo videli, da smo v vseh državah nekako napredovali od začetka projekta. Mi smo imeli takrat zelo dobro medijsko kampanjo, ki je bila pohvaljena, so rekli, da se je fajn učiti iz tega.

Kako pogosto se srečujete z nasiljem nad starimi ljudmi v vašem društvu?

Od kar izvajamo program Starejši za starejše, moram reči, da se z nasiljem kar velikokrat srečujemo.

NASILJE NAD STARIMI LJUDMI

Kdo vas po navadi obvesti o nasilju nad starim človekom?

Obvestijo nas naši prostovoljci iz projekta. V zakonu o preprečevanju nasilja v družini in nad starejšimi piše, da vsak, ki zve za nasilje, mora to prijaviti policiji ali centru za socialno delo, seveda je to krasno napisano, v praksi pa je to drugače. Dogaja se, da stari človek zaupa našemu prostovoljcu, da se mu dogaja nasilje, ta informacija velikokrat našega prostovoljca zelo teži. Enkrat na mesec se potem tudi s koordinatorji sestanejo na sestanku, kjer delujejo kot skupina in lahko drug drugemu tudi svetujejo, prav v teh primerih, ko gre za nasilje, ali pa včasih samo slutijo, da gre za nasilje. Veliko tudi razpravljajo o tem, kako bi naprej delovali, da bi staremu človeku bilo boljše, da ga ne bi še bolj pahnili v neprijeten položaj. Po navadi potem tudi pošljemo patronažno sestro, ki pa lahko pride v hišo, lahko izmeri pritisk staremu človeku, pogleda, če so kakšne poškodbe. Stari ljudje zelo zaupajo medicincem, in če bo sestra rekla, naj pride na pregled k zdravniku bo šel, pa tudi svojci, ker je patronažna sestra rekla, da mora. Če gre za nasilje, je potem tudi koordinator odgovoren, da kontaktira s policijo, centrom za socialno delo, patronažno službo in tako naprej.

Katera zloraba se po vašem mnenju največkrat pojavi pri starostnikih?

To nasilje je zelo različno. Zelo pogosto je to ekonomsko nasilje, ko staremu človeku poberejo pokojnino oziroma zahtevajo, da grejo z njimi na banko ali bankomat, da dvigne denar in potem ga peljejo, da kar takoj plača njihove položnice in mu spraznijo tisto koliko ima, ker on itak nič ne rabi, streho ima pri njih, hrano ima pri njih kaj rabi denar, tako oni to razmišljajo. Pa saj veste, stari človek bi rad prispeval, dostikrat pa je recimo tudi tako, da na primer vnuki, ki so brezposelni, poizkusijo najprej zlepa, če ne gre tako, pa se mu denar vzame na silo.

Potem je zelo pogosto tudi psihično nasilje oziroma verbalno nasilje, ko se derejo nad starimi ljudmi, pa ga zmerjajo. Starejšim ljudem se na primer dostikrat tresejo roke, pa si vzame v roke nekaj, da bo pil pa polije in namesto da bi mu nekdo rekel, mama sedi, počasi primi kozarec, pa bi mu nalil polovico ne polno in večkrat po malo, pa da nebi polil, se raje derejo nad njimi. Potem tudi zmerjanje, na primer umazana si, starejši ljudje se pač spreminjajo, človek se v bistvu celo življenje spreminja. In človek se žal spreminja v tisti smeri, kot ni zaželeno. Po eni strani so stari ljudje mirni, modri, po drugi strani pa nekatere te življenjske navade, kot so higiena, se tekom let spremenijo. Veste, če s človekom mirno in prijazno govoriš, je čisto drugače kot pa, da na njega tuliš. Tega je kar precej. Pa starejši, ki pričnejo pozabljati in povejo svoje zgodbe velikokrat iste pa se spet svojci jezijo nad njimi. Vseeno ta mama je toliko in toliko let skrbela za tega otroka, ga negovala, skrbela za njegovo šolanje, in mislim, da si nekoliko spoštovanja vendarle zasluži.

Pa tudi fizično nasilje se dogaja in naši prostovoljci to opazijo, ker se vidi po različnih reakcijah starih ljudi. Dostikrat stari človek sam zaupa, dosti krat pa skuša tajiti, pa pravi: veste kaj, saj vem, tako je nervozen prišel iz službe, tako zahtevno službo ima, saj drugače pa ni takšen, sej me ima rad drugače. V naslednjem stavku pa pravi: veste kaj tak bi šla rada v dom. Pa se moramo vprašati, zakaj bi šla v dom, če je tu tako lepo ne? Ali pa vam zaupa pa pravi: pa prosim vas ne povejte tega nikomur, in zdaj je prostovoljec v stiski. Ne samo, da po zakonu mora javiti, tudi človeku bi rad pomagal, da bi ga rešil tega trpljenja, ta ga pa milo prosi, naj ne pove, ker ne vidi izhoda, kam pa

naj gre. To je zelo težko, po navadi se prostovoljec posvetuje s svojim koordinatorjem, če je nasilje hudo, se prijavi na center za socialno delo s prošnjo, da ostanemo anonimni, zato da lahko ta prostovoljec hodi na obiske še naprej, ker jo ta hkrati kot neka preventiva, ker storilec nikoli ne ve, kdaj bo prostovoljec prišel, zmanjša se ta pogostost nasilja.

Prostovoljec staremu človeku, ki doživlja nasilje, tudi nudi oporo in podporo, da mu pove, da mu ni treba tega prenašati, lahko se rešijo stvari, samo povejte mi in dovolite, da povem naprej. Pa pove staremu človeku, glejte center za socialno delo, policija, zdravniki, vsi smo na vaši strani. Dosti krat potem človek, ker se to nasilje ne preneha, popusti pa pravi, da ne more več. Velik problem je, da za starejše nimamo posebej namestitvev ali kakšnih varnih hiš. Če je situacija zelo huda, se potem sprejme človeka v dom upokojencev, ampak to je začasno, ni stalna rešitev. In bi bilo treba imeti kakšne domove za takšne situacije, ker tam, kjer so mlade ženske z otroki, tam je ena druga dinamika, starejši človek, ki se je komaj rešil nasilja, rabi svoj mir, da razmisli, da začuti to varnost.

Te rešitve nas še vse čakajo, ampak je težko, ker je v naši državi ageizem oziroma starizem močno prisoten, stari ljudje so čisto nekje na koncu rang lestvice. Predvsem to prepričanje, da če bi starejši še delali, bi mladim jemali službe, kar sploh ni res, treba je tudi spremeniti miselnost in kulturo. Danes je namreč prisoten ta kult mladosti, starejšim pa se absolutno da vedeti, da so v napoto in so nepotrebni, niso fit, niso lepi, niso moderni. Tudi na vrhu države bi bilo potrebno nekaj povedati, stari ljudje niso samo tisti, ki se jim je potrebno smehljati in jim dati roke ob nekem jubileju, to ni prav. Lepo je, da se na nekoga spomnijo, ko je star 104 leta ali več, ampak drugače je treba dati, s tem, da tudi kakšnega starejšega povabijo kot nekega svetovalca, v vlado, da če ljudje vidijo, da so starejši še sposobni. Družba je pisana od vsega začetka, otroci so, mladi so, odrasli v najboljših letih in stari, to je cikel. Ker če bi bili med politiki stari ljudje, potem bi bilo normalno, da se vsi vključujemo v odločanje, kako živimo. Vedno pravijo na mladih svet stoji, ja in ne, na čem pa bi stali ti mladi, če nebi stari pred 30 leti nekaj naredili, pravim jaz.

Kdo po vašem mnenju največkrat začne izvajati nasilje nad starostnikom?

Nasilje največkrat izvajajo svojci, otroci, tudi vnuki. Vnuki so kar pogosto, zlasti pri tem ekonomskem nasilju, potem so še drugi sorodniki in sosedje. Zlasti v kmečkem okolju so bolj sosedje. V mestu težje prideš do teh starostnikov, ker živijo v blokih in dan danes imajo vsi bloki pri vhodnih vratih že zaklenjeno, tako da ne prideš notri. Ko mu spodaj pozvoniš in mu poveš, da si prostovoljka, potem zavrnejo, ker imajo negativne izkušnje s tistimi, ki nekaj prodajajo ali pa kam vabijo. Na deželi so ljudje nekako bolj sproščeni, lažje pristopimo k njim. Tam, ko svojci ne želijo, da bi njihovi stari ljudje sodelovali pri projektu, da bi jih naši prostovoljci obiskovali in ne vejo povedati, zakaj ne želijo tega, potem je to upravičen sum, da tu se verjetno kaj dogaja.

Kdo je po vašem mnenju največkrat žrtev nasilja?

Tako ženske kot moški so žrtve nasilja, več je žensk, kar je popolnoma razumljivo, ženska je bolj ranljiva že itak. Mlajše ženske so bistveno večkrat žrtve nasilja kot mlajši moški, je več kot dve tretjini žrtev nasilja žensk, in celo manj kot tretjina je žrtev moških. To je populacija srednjih let. Pri starih pa je približno enako. Tudi pri starejših ženskah velja, da so bolj ranljive, kot starejši moški, čeprav so tudi starejši moški bolj ranljivi kot mlajši, v to je zavzeto pešanje fizične moči in odvisnosti od drugih. Ker moški hitreje umirajo kot ženske, je dosti več vdov, ženska je že tako ranljiva, kot starejša ženska še bolj, kot vdova pa je še dodatno ranljiva.

Zakaj menite, da stari ljudje tako pozno povedo, da se nad njimi izvaja nasilje?

Stari ljudje zelo težko začnejo sam postopek, pa poskušajo potrpeti, ker je dosti krat tako, da imajo 300 evrov pokojnine, veste, da ne upa razmišljati o domu upokojencev, ki stane najmanj 700 evrov, kam pa naj gre? In je takšna situacija čisto brezizhodna. Tudi čustvena vezanost na te svoje ljudi, svojce, ki jih ima rad, nekako jim to odpušča, ker ne vidi izhoda, ker vedno upa, da mogoče bo pa

bolje. Včasih pa je tako, da se opogumijo in tudi prekinejo ta odnos. Ko grejo enkrat v dom upokoencev, je tega, da bi se vrnili domov manj, se pa zgodi, da svojci pridejo in dejansko pregovorijo starega človeka, da zdaj bo pa res vse v redu, ti samo pridi nazaj.

IZOBRAŽEVANJE STROKOVNIH DELAVCEV

Kako se izobražujete o temi nasilja nad starimi ljudmi? Imate zaradi projekta Starejši za starejše kakšna dodatna usposabljanja?

Koordinatorji se izobražujejo redno. Ko smo začeli s tem projektom, smo imeli izobraževanje, najprej koordinatorji in potem smo izobraževali še prostovoljce. Učili smo jih, kako lahko začetijo po vedenju in po poškodbah, če gre za nasilje in kaj naj v teh primerih storijo. Smo pa imeli izobraževanje s strani medicine, policije, centra za socialno delo, pravosodja. Imeli smo tridnevna izobraževanja. Če nisi dobro podučen o tej temi, lahko v bistvu uničiš neke odnose s svojim nepravilnim pristopom, ali pa še poglobiš trpljenje starega človeka. Skratka, ljudje morajo biti občutljivi senzibilni za to, kaj se dogaja, gre za to, da ne poslabšaš situacije, ampak da mu pomagaš.

SODELOVANJE MED SLUŽBAMI

Se s katerim društvom oziroma institucijo še posebej povezuje, ko obravnavate primer nasilja nad starimi ljudmi? Imate s katero službo kakšen dogovor za lažje reševanje žrtev iz kroga nasilja?

Največkrat, ko izvemo, da gre za nasilje, ko nam prostovoljci to povejo, sporočimo to centru za socialno delo in policiji. Imamo tudi dogovor med sabo, da se res prepričamo, da gre za nasilje, pošljemo v hišo tudi patronažno službo, da se res prepričamo, kakšno je stanje.

STRAH STROKOVNIH DELAVCEV

Če ste kdaj posredovali v primeru nasilja nad starimi ljudmi, vas je zaskrbelo, da bi bili tudi sami izpostavljeni nasilju s strani nasilneža? Ali je bil kdo drugi iz projekta podvržen kakšnim grožnjam?

Se je tudi zgodilo, da če je prostovoljec opazil, da gre za nasilje, je bil potem tudi sam žrtev tega. Je bolj redko, vendar se je tudi že zgodilo. Tako zelo, da je prostovoljka celo morala poklicati policijo.

Bilo je tudi enkrat nasilje nad starejšim, s strani sina. Naša prostovoljka je opozorila center za socialno delo, da gre za nasilje, in je socialna delavka tudi prišla na dom. Sin, ki je izvajal nasilje, je ugotovil, da je povedala za to naša prostovoljka, in socialna delavka je bila v šoku in presenečena in ni nič rekla in je tako pogruntal, da je bila kriva prostovoljka. Tudi takrat so bile težave.

ZGODBA O PRIMERU NASILJA NAD STARIM ČLOVEKOM

Se vam je katera zgodba nasilja nad starim človekom še posebej vtisnila v spomin? Če da, bi jo lahko na kratko opisali.

Jaz osebno sem imela primer, ko so poizkušali gospo izolirati od sosedov, vseh obiskov in vsega. Socialno so jo čisto osamili, ker ima ona vse doma in nič drugo ne potrebuje. Če pa bi že kaj rada, pa naj kaj bere. Sem poizkušala večkrat, ker sem v tisti ulici imela več uporabnic, pa sem vedno poizkušala priti pa se malo pogovoriti, tako s svojci kot z gospo, in so se potem navadili in so ugotovili, da pravzaprav nič hudega nočem, ni pa se razvil odnos, ker je potem gospa zbolela in je na žalost po hudi bolezni umrla. Socialna izolacija je kar pogosta, poizkušajo svojci, predvsem tam, kjer skupaj živijo, osamiti starega človeka, prav za to, da nič ne pove, da oni razpolagajo z njegovim denarjem in podobno.

Smo pa imeli zadnjič en primer, ko je prostovoljka začela tožiti, da vedno, kadar pride k njeni gospe, vedno je nekdo zraven, ali sin ali snaha. Še nikoli se ni z gospo sama pogovarjala. Prostovoljka je čutila, da nekaj tu ni v redu, da tudi po vedenju gospe nekaj ni v redu in je potem enkrat slučajno nekdo zvonil od zunaj in je snaha, ki je bila zraven, šla pogledat kdo zvoni. V tistem trenutku je ta ženska rekla: v dom bi rada šla, tu mi ves denar poberejo in to je zmogla povedati, več ne, ker se je med tem snaha vrnila. Glejte, zdaj je ta prostovoljka vedela, da je prav slutila, njeni sumi so se potrdili in povedala je svoji koordinatorki. Primer so potem peljali naprej tudi s pomočjo patronažne sestre in drugih institucij, žal ne vem, kako se je zgodba razpletla.

ZAKONODAJA NA PODROČJU NASILJA NAD STARIMI

Se vam zdi, da naša zakonodaja dovolj ščiti stare ljudi pred nasiljem?

V zakonodaji so dobro opredeljene dolžnosti posameznih institucij in pa sodelovanje med institucijami. Zakonodaja je tudi prinesla, da imamo regijske centre, 7 regijskih centrov imamo v Sloveniji. Po navadi vodi to center za socialno delo, ki potem tudi skliče sestanke zdravnika, pravosodja, policistov in tudi prostovoljci so lahko zraven. Tisti prostovoljec, ko pride do tega, da prijavimo tak primer, se potem prostovoljca in koordinatorja povabi na sestanek, zato ker prostovoljec najlažje pojasni, kaj se je dogaja in potem skupaj načrtujejo zaščito in oporo žrtvi.

ZMANJŠEVANJE PROBLEMATIKE NASILJA NAD STARIMI LJUDMI

Kaj bi se po vašem mnenju moralo storiti za zmanjšanje problema nasilja nad starimi ljudmi, kaj bi najbolj učinkovalo?

Jaz vidim možnost v tem, da bi stare ljudi prepustili malo v to javno življenje, da bi tiste, ki so stari tudi 80 let pa še vedno znajo, kaj narediti in povedat, uporabili mogoče za kake mentorje mlajšim zaposlenim in podobno.

Potem tudi javno o tem govoriti, da to je, da si ne izmišljujemo, kot je en župan rekel, ne v naši občini pa ni nasilja v družini, ampak dobro... to so posebni ljudje. Pomembno je tudi izpostaviti to ničelno toleranco, tako kot imamo ničelno toleranco nad nasiljem nad otroci, ženskami, tako tudi tu. Družbo kot celoto usmerjat v to nenasilje in povedati jasno, da tako kot na šoli mora kolektiv, trdno in jasno povedati pri nas ne bo nasilja, tako bi tudi družba morala biti nastrojena proti nasilju. Mi pa dopuščamo velik nasilja, ker je to še vedno pri nas: joj njo tepe njen jezik, ali pa, bi bila tiho pa bi bilo vse v redu.

To si ti mlajši ljudje dovolijo, nespoštovanje starosti, včasih se nekomu stari človek smili, je ubogi, ker je stari, ni ubogi, stari je, takšen kot je, ampak je to še vedno odrasel človek, ki ima toliko in toliko življenjskih izkušenj. Mene to moti, ko se v javnosti do starejših ljudi obnašajo, to gledaš tudi na teh raznih podelitvah, da si kar dovolijo neki predsednik ali kdo drugi, objet nekoga čez rame, pa od kod ti to, to so odrasli ljudje, samostojni ljudje, mogoče mu to ne odgovarja. Eno so otroci, potem pa pridemo k starim pa so spet otroci, ne, niso. In to se pozablja v tej naši družbi, da je to odrasla oseba. Tega v javnosti ni in potem začnejo otroci gledati na svojega starša, ki je postal nekoliko neroden in izgublja ravnotežje tako, da ga začnejo jemati za osebo, za katero oni odločajo, veš mama to pa ne. Obnašajo se do svojih staršev kot do otrok, ki jih vzgajajo in pripravljajo za življenje, ampak saj to ni isto.

Intervju z Patronažno sestro (Intervju opravljen: 7.5.2018, Ormož)

Kako pogosto se pri vašem delu srečujete z nasiljem in kako pogosto se srečujete z nasiljem nad starimi ljudmi?

Vse več starih ljudi ostaja doma tako dolgo, kolikor gre. Pri hišnih obiskih tako patronažne sestre pogosto opazimo, da so stari ljudje breme sorodnikom. Pri svojem delu se kar veliko srečujem z nasiljem. V zadnjem letu sem imela dva resna primera nasilja nad starima človekoma.

Menite da stari ljudje zaupajo vaši službi toliko, da bi prijavili nasilje pri vas?

Ja, mislim, da stari ljudje zaupajo naši službi. Predvsem, če obiskujemo katerega starostnika večkrat na teden, dalj časa, da se med nami spletejo vezi, takrat imam občutek, da so nam pripravljeni povedati veliko stvari, ki jih na primer drugim osebam ne bi.

NASILJE AND STARIMI LJUDMI

Kdo vas po navadi obvesti o nasilju nad starim človekom?

Patronažne sestre nasilje opazimo največkrat prve. Ko vstopamo v hiše starih ljudi in posledično v njihovo zasebno sfero, lahko opazimo znake, ki nakazujejo, da gre za nasilje. velikokrat nam, kot sem že povedala, starostnik sam začne tožiti kaj se mu dogaja, ko nam začne zaupati in vidi, da mu mi nečemo škoditi. Včasih se zgodi, da nas obvesti o kakšnem zanemarjenju tudi kakšen sosed, bližnji in pa tudi takšni, ki se potem izkaže, da je slišal samo govornice in se ni pokazalo da gre za nasilje, vendar pa mi vseeno preverimo kaj je s tistim človekom. Potem tudi center za socialno delo nas včasih pokliče, če jih kateri svojci ne spustijo v hišo, naj mi pogledamo kako je na stvari. Nam ljudje bolj zaupajo, vejo da nečemo nič slabega in da jim ne bomo škodovale.

Katera zloraba/nasilje se po vašem mnenju največkrat pojavi pri starostnikih?

Koliko sem opazila pri svojem delu je vedno več ekonomskega nasilja. Se pa pojavlja tudi fizično nasilje, sem tudi že imela primer, ko je sin tepel mamo. Ogromno je psihičnih pritiskov oziroma psihičnega nasilja nad starimi. Ko prideš v hišo in slišiš dretje in grožnje bi najraje takoj poklical policijo, vendar se potem moraš zamisliti in storiti korak, ki bo dober za starostnika. Včasih burne nepremišljene reakcije pri primerih nasilja niso dobre, lahko poslabšajo položaj. Vedno se najde tudi primer zanemarjanja človeka. Predvsem higiena, ko se ne oskrbuje ran pravilno, to so grozne bolečine veste.

Ste sami kdaj prepoznali znake nasilja nad starimi ljudmi?

Nekajkrat sem prepoznala fizično nasilje, ko so ljudje imeli po celem telesu modrice, in sem vedela da so nepokretni in ne morejo sami hoditi. Velikokrat so modrice na zapestju, ko jih verjetno pregrobo stiskajo. Posledice psihičnega nasilja pa sem tudi že videla. Veliko starih ljudi je žalostnih, jočejo, to je po moje tudi že znak kakšnega slabega psihičnega stanja.

Kdo po vašem mnenju največkrat začne izvajati nasilje nad starostnikom in zakaj?

To so partnerji in otroci. No je res, da tudi snahe pa zeti niso nedolžni. Pa sosedje pri nas, ki smo bol kmečko okolje.

Kdo je največkrat žrtev nasilja?

Ženske, zagotovo ženske. Ne spomnim se, da bi imela kdaj primer...no oziroma, zanemarjenje je tudi bilo že pri moškem.

Zakaj menite stari ljudje tako pozno povedo, da se nad njimi izvaja nasilje?

Stare ljudi je sram povedati, da so njihovi otroci nasilni nad njimi. Sram jih je kaj bi rekli sosedje ali drugi ljudje, živimo v majhnem mestu, kjer se vse razve, zaradi tega še bolj skrivajo to dogajanje. Mnogi so tudi tako vzgojeni in ne povejo zato ker mislijo da moraj potrpeti. Ali pa niti ne vejo da jim

njihovi otroci ne smejo jemati denarja, oni pa potem nimajo kaj za jesti. Treba jim to čimbolj vtisniti v zavest, da ni takšno obnašanje pravilno.

IZOBRAŽEVANJE STROKOVNIH DELAVCEV

Kako se izobražujete o temi nasilje nad starimi ljudmi? Imate službena izobraževanja ali iščete znanje o tej temi sami?

Ja ja imamo izobraževanja. Obiskujemo seminarje in strokovna srečanja. Velikokrat nas povabijo na izobraževanja ali pa okrogle mize. Se mi zdi, da se zadnja leta nekoliko več pozornosti daje starim ljudem, to je dobro. Pomembno je tudi, da si patronažne sestre med seboj pomagamo, mogoče je že katera mela kakšno izkušnjo, druga pa ne, tako da timski sestanki zelo pomagajo, da si me pomagamo med seboj.

Menite da je problematika o nasilju nad starimi ljudmi trenutno aktualna in se bo širila še naprej?

Ta problematika obstaja že zelo dolgo in se samo še slabša, predvsem zaradi slabega položaja mlajših generacij, ki ne vidijo izhoda in začnejo izkoriščati stare ljudi.

SODELOVANJE MED SLUŽBAMI

Se s katerim društvom oziroma institucijo še posebej povezujete ko obravnavate primer nasilja nad starimi ljudmi?

Največkrat se dobivam z centrom starejših občanov Ormož in centrom za socialno delo Ormož, ko imamo koordinacije. Enkrat na mesec, imamo dogovor, da se dobimo in predelamo teren, kaj je novega, ali smo opazili kakšne posebnosti, kaj bi se dalo pri kom spremeniti, komu na primer bi bilo dobro ponuditi kosila na dom in podobno. Zelo uspešno delujemo in sodelujemo. Patronažne medicinske sestre ves čas sodelujemo s svojimi sodelavkami. Pogosto si izmenjujemo izkušnje, si pomagamo z nasveti. Redno sodelujemo tudi s splošnimi zdravniki, zdravniki družinske medicine.

STRAH STROKOVNIH DELAVCEV

Ste bili kdaj izpostavljeni grožnjam s strani nasilneža?

Velikokrat, nekajkrat so mi tudi že prepovedali vstop v hišo, ker sem povedala svojcem da ne skrbijo primerno za starega človeka ali pa kako se nepravilno obnašajo, to ti takoj že pokaže da ne more biti pri hiši vse v redu. Pa so me potem napodili pa grozili, grozili tudi po telefonu. Pisali tudi anonimke v zdravstveni dom. Ampak sem se nekako navadila na vse to, kaj hujšega še hvala bogu ni bilo.

ZGODBA O PRIMERU NASILJA NAD STARIM ČLOVEKOM

Se vam je katera zgodba nasilja nad starim človekom še posebej vtisnila v spomin? Če da, bi jo lahko na kratko opisali.

Zdaj zadnji primer ki sem ga imela, je bil primer gospe stare nekaj čez 80 let, ne spomnim se več točno. Gospa je živela na vasi s svojim sinom. Sin je imel duševne motnje že nekaj let, zraven tega pa je še veliko pil. Prijavo smo dobili od sosedov, ki so videli, da si gospa nikoli več ne kuri, ker se ne kadi iz dimnika. Prijava je bila po zimi, ker je sosede res zaskrbelo da je gospa na mrzlem. Sama sem šla na prvi hišni obisk, kjer sem videla, da je stanje slabo, podala sem tudi sum za nasilje na center za socialno delo. Gospa je bila vidno podhranjena, lahka kot peresce. Vse omarice so bile prazne. Po nekaj obiskih mi je gospa zaupala, da je sin vedno pijan, in da vedno ko si je zakurila ogenj, ji ga je pogasil z vodo. Velikokrat jo je zeblo, tople vode pa tudi ni imela. Sin je mnogokrat ponoči blodil okrog in je imel neka prepričanja, da bo hiša zgorela in da ju nekdo opazuje. Okrog

postelje kdaj je šla spat, ji je tudi dal posode z vodo po celi sobi, češ da ne bi kam šla ponoči. Telefona nista imela, ker ga je odklopil. Tako da je gospa bila totalno izolirana in zanemarjena. Gospa se je borila iz dneva v dan. Na koordinacijah smo potem tudi uredili, da so gospe vozili kosila domov, vendar smo kaj kmalu ugotovili, da ji je vse pojedel sin ali pa je vrgel vse skup v smeti. Tako smo gospo krizno namestili v dom, kjer je ostala še danes. Sin pa je kmalu po tem bil hospitaliziran v psihiatrično bolnišnico, kjer izvaja zdravljenje.

ZAKONODAJA NA PODROČJU NASILJA NAD STARIMI

Se vam zdi, da naša zakonodaja dovolj ščiti stare ljudi pred nasiljem?

Je kar urejena, se mi zdi, da je ne bi bilo potrebno kaj dosti spreminjati. Sicer kot patronažne sestre nismo kaj dosti zaščitene z zakonodajo. Ko se že zgodijo kakšne neprijetne situacije smo same v hiši z nasilnežem in žrtvijo, preden bi prišla policija bi lahko že bilo bog ve kaj vse.

DELO STROKOVNIH DELAVCEV

Katere spretnosti oziroma veščine bi moral imeti človek, ki dela z starimi ljudmi, ki so bili žrtev nasilja?

Patronažna sestra, ki dela s starim človekom, ki je bil žrtev nasilja, mora vedeti vzpostaviti zaupen prostor, da ji oseba začne zaupati čimprej. Potem tudi empatija in sočutnost do človeka. Velikokrat pomaga ljudem če deluješ umirjeno, počasi, jim daš s tem vedeti, da bo vse v redu, nikamor se ne mudi. Obiskujemo veliko bolnikov, ki so nepokretni in smo me sestre lahko pomemben vir informacij. Tako če ocenimo, da bi bilo dobro staremu človeku povedati kam se lahko obrne po pomoč, mu to tudi povemo. Povemo mu, da mu bo pomagal center za socialno delo, pa če bo sila ga bodo sprejeli tudi v dom, naj samo pove svoje strahove.

ZMANJŠEVANJE PROBLEMATIKE NASILJA NAD STARIMI LJUDMI

Kaj bi se po vašem mnenju moralo storiti za zmanjšanje problema nasilja nad starimi ljudmi, kaj bi najbolj učinkovalo?

Čimbolj razvijati pomoč na domu, da pridejo strokovni delavci čim hitreje v stik s takšnimi starimi ljudmi. Veste mnogo starih ljudi sploh ne gre več v mesto, ker ne morejo več voziti avta, nimajo denarja, mnogo razlogov, tako je pomembno če bi jih mi obiskali in videli kakšno je stanje in potem nadaljevali postopek. Tudi namestitve se morajo začeti urejati. Ni rešitev, da pošljemo ljudi v Hrvaške domove, morali bomo nekako povečati kapacitete, mogoče s kakšnimi bivalnimi skupnostmi, to se je izkazalo za uspešno. Potem tudi kakšne nevladne te organizacije, tu jih nimamo nič. Tako da se ne dela preveč na ozaveščanju. Mislim pa tudi, da se bo z generacijami to spreminjalo, ti mladi, ne bodo tako dolgo v takšnih odnosih, kot smo mi starejši navajeni. Poglejte koliko je razvez, tako da se mogoče prej reši problematika kot se začne.